

หนังสือสำหรับค้นคว้ากลุ่มสาระการเรียนรู้สุขศึกษาและพลศึกษา
ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544
ระดับมัธยมศึกษา

เรื่อง

กีฬาพื้นบ้าน

กระทรวงศึกษาธิการ

หนังสือสำหรับค้นคว้ากลุ่มสาระการเรียนรู้สุขศึกษาและพลศึกษา
ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๔๔
ระดับมัธยมศึกษา

เรื่อง

กีฬาฟันบ้าน

หนังสือสำหรับค้นคว้ากลุ่มสาระการเรียนรู้สุขศึกษาและพลศึกษา
ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๔๔
ระดับมัธยมศึกษา

เรื่อง กีฬาพื้นบ้าน

พิมพ์ครั้งที่ ๑ พ.ศ. ๒๕๔๖

จำนวน ๑๕,๐๐๐ เล่ม

ลิขสิทธิ์เป็นของกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ

ISBN 974-269-3218

กรมวิชาการ. ศูนย์พัฒนาหนังสือ

กีฬาพื้นบ้าน__กรุงเทพฯ : กรมวิชาการ, ๒๕๔๖

๗๔ หน้า.

๑. กีฬาพื้นบ้าน I. ชื่อเรื่อง

796.09593

ISBN 974-269-3218

ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ
เรื่อง อนุญาตให้ใช้หนังสือในโรงเรียน

ด้วยกรมวิชาการได้จัดประกวดต้นฉบับหนังสือสำหรับคั่นควาระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา เพื่อส่งเสริมการผลิตสื่อการเรียนการสอนประเภทสื่อสิ่งพิมพ์สำหรับการศึกษาค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติมในสาขาวิชาต่างๆ อันจะช่วยเพิ่มพูนประสิทธิภาพในการเรียนการสอนให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ หนังสือสำหรับคั่นควา เรื่อง กีฬาพื้นบ้าน ระดับมัธยมศึกษา นี้ ได้รับรางวัลที่ ๓ กลุ่มสาระการเรียนรู้สุขศึกษาและพลศึกษา เพื่อใช้ประกอบการเรียนการสอนตามหลักสูตรการศึกษาระดับพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๔๔ กระทรวงศึกษาธิการได้พิจารณาแล้วอนุญาตให้ใช้หนังสือนี้ในโรงเรียนได้

ประกาศ ณ วันที่ ๑๙ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๔๕

(นายออรุณ จันทวานิช)

รองปลัดกระทรวง ปฏิบัติราชการแทน
ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ

คำนำ

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ กำหนดแนวทางในการจัดการศึกษา โดยยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด ฉะนั้นครูผู้สอนและผู้จัดการศึกษา จะต้องเปลี่ยนแปลงบทบาทจากการเป็นผู้ชี้นำ ผู้ถ่ายทอดความรู้ไปเป็นผู้ช่วยเหลือส่งเสริมและสนับสนุนผู้เรียนในการแสวงหาความรู้จากสื่อและแหล่งการเรียนรู้ต่างๆ อย่างหลากหลาย ดังนั้น เพื่อให้ครูผู้สอนและผู้เรียนมีสื่อการเรียนรู้สำหรับศึกษาค้นคว้าทั้ง ๘ กลุ่มสาระการเรียนรู้ ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๔๔ กรมวิชาการจึงจัดการประกวดต้นฉบับหนังสือสำหรับค้นคว้า ระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา ขึ้น โดยมีผู้สนใจส่งต้นฉบับเข้าประกวดทั้งสิ้น ๘๔ เรื่อง คณะกรรมการพิจารณาตัดสินการประกวดต้นฉบับหนังสือสำหรับค้นคว้าระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา ได้พิจารณาตัดสินให้ต้นฉบับที่มีคุณภาพตามหลักเกณฑ์ การพิจารณาได้รับรางวัล จำนวน ๘ เรื่อง หนังสือสำหรับค้นคว้า เรื่อง กีฬาพื้นบ้าน ซึ่งเรียบเรียง โดย ดร.สุจิตรา สุขคนธทรัพย์ ได้รับรางวัลที่ ๓ ระดับมัธยมศึกษา ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สุขศึกษา และพลศึกษา

หนังสือสำหรับค้นคว้า เรื่อง กีฬาพื้นบ้าน เล่มนี้ ให้ความรู้เกี่ยวกับกีฬาพื้นบ้านในหลายๆ เรื่อง ได้แก่ การต่อสู้ป้องกันตัว วัวไทย ตะกร้อ แข่งเรือ กีฬาพื้นบ้านเบ็ดเตล็ดและคุณค่าของกีฬาพื้นบ้าน โดยมุ่งหวังให้ผู้อ่านได้รับความรู้ เห็นคุณค่าของกีฬาพื้นบ้านไทยและนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในชีวิตประจำวันรวมทั้งสืบทอดให้คงอยู่กับสังคมไทยตลอดไป

กรมวิชาการหวังเป็นอย่างยิ่งว่าหนังสือเล่มนี้จะเป็นประโยชน์สำหรับครูผู้สอนและผู้เรียนในการศึกษาค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติม เพื่อให้การจัดการเรียนการสอนบรรลุตามจุดหมายของหลักสูตรและขอขอบคุณคณะกรรมการพิจารณาตัดสินผลการประกวดฯ และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดทำหนังสือทุกท่านไว้ ณ โอกาสนี้

(นายประพัฒน์พงศ์ เสนาฤทธิ์)

อธิบดีกรมวิชาการ

๑๖ ธันวาคม ๒๕๔๕

สารบัญ

หน้า

คำนำ

บทที่ ๑	บทนำ	๑
บทที่ ๒	การต่อสู้ป้องกันตัว	๕
บทที่ ๓	ว้าวไทย	๒๔
บทที่ ๔	ตะกร้อ	๓๘
บทที่ ๕	แข่งเรือ	๔๔
บทที่ ๖	กีฬาพื้นบ้านเบ็ดเตล็ด	๕๐
บทที่ ๗	คุณค่าของกีฬาพื้นบ้าน	๖๘
เอกสารอ้างอิง		๗๒

บทที่ ๑

บทนำ

การเล่นเป็นพฤติกรรมอันเป็นธรรมชาติของมนุษย์ ไม่ว่าจะเติบโตในวัฒนธรรมใด บุคคลแต่ละคนย่อมรู้จักการเล่นทั้งสิ้น การเล่นถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของวิถีการดำเนินชีวิตของมนุษย์ทุกชาติทุกภาษา มนุษย์แต่ละชาติแต่ละเผ่าพันธุ์จะมีการเล่นที่เป็นแบบฉบับเฉพาะของตนเอง ซึ่งแบบฉบับนี้มาจากสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ สภาพดินฟ้าอากาศ วิถีทางการทำมาหากิน ความเชื่อทางศาสนาหรือความเชื่อในสิ่งเร้นลับของกลุ่มชนแต่ละกลุ่ม เช่น การเล่นรอบกองไฟของชาวอินเดียนแดง การแข่งขันกีฬาเพื่อบูชาเทพเจ้าของชาวกรีก ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่าการเล่นต่างๆ หรือกีฬาพื้นบ้านจะเป็นสิ่งสะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรมของบุคคลในท้องถิ่นนั้นๆ อย่างไรก็ตาม ไม่ว่าจะเป็นชนชาติใดการเล่นและกีฬาเหล่านี้เกิดขึ้นบนพื้นฐานของสิ่งเดียวกันคือ “เพื่อความสุขทางจิตใจและร่างกาย” และถ้าจะกล่าวโดยอ้างอิงทฤษฎีทางวิชาการถึงความจำเป็นของการเล่นที่มีต่อมนุษย์นั้นสามารถอธิบายได้ ๓ ทฤษฎี ประกอบด้วย

๑. ทฤษฎีพลังงานเหลือ ทฤษฎีนี้เชื่อว่าเด็กมีพลังงานเหลือใช้ การเล่นมีความจำเป็นที่ใช้เป็นกิจกรรมสำหรับการระบายพลังงานส่วนเกินออกจากร่างกาย ซึ่งจะมีผลต่อพัฒนาการทางร่างกายให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น และขณะเดียวกันก็จะได้รับความสนุกสนาน เป็นการตอบสนองทางด้านจิตใจ

๒. ทฤษฎีฉันทนาการ ทฤษฎีนี้เชื่อว่าร่างกายต้องการออกกำลังกายโดยการเล่นเพื่อเป็นการพักผ่อน คลายความตึงเครียด ทำให้ได้รับความสนุกสนานและความพึงพอใจ หลังจากเสร็จสิ้นภารกิจในชีวิตประจำวัน

๓. ทฤษฎีการสืบทอดมรดก ทฤษฎีนี้เชื่อว่าพฤติกรรมการเล่นเป็นมรดกของมนุษยชาติ ที่จะต้องได้รับการสืบทอดสำหรับคนรุ่นหลัง และถือว่าการเล่นเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชาติ

ลักษณะของการเล่นนี้เป็นกิจกรรมที่มีความสมบูรณ์ในตัวของมันเอง คือ คนอยากเล่นเมื่อใดก็เล่น เมื่อเล่นแล้วสิ่งที่ตามมาคือความสนุกสนาน จิตใจได้รับการผ่อนคลาย และร่างกายที่มีการเคลื่อนไหวย่อมมีพัฒนาการที่ดีขึ้น

เหตุที่กล่าวถึงการเล่นเป็นการเกริ่นนำขึ้นเนื่องจากการเล่นพื้นบ้านต่างๆ นี้ เมื่อได้มีการวางระเบียบ วิธีการ กติกาให้รัดกุมขึ้นและพัฒนาสืบต่ออย่างเป็นระบบจะนำไปสู่กิจกรรมที่เรียกว่า “เกม” และ “กีฬา” ตามลำดับ

นักสังคมและมนุษยวิทยาทางด้านการกีฬา กล่าวไว้ว่า “กีฬาจะต้องเป็นกิจกรรมที่มีการตัดสินแพ้ชนะกันที่ทักษะทางกาย คือ ต้องมีการแข่งขัน เป็นกิจกรรมที่พัฒนาการมาจากการเล่น หรือ เกม” อีกความหมายหนึ่งกล่าวไว้ว่า “กีฬา คือ การเล่นแข่งขันที่จัดขึ้นใน

รูปแบบของสถาบัน โดยมีองค์กรใดองค์กรหนึ่งหรือหลายองค์กรเป็นผู้รับผิดชอบจัดการแข่งขันคัดเลือกฝึกซ้อมนักกีฬา และดูแลจัดการด้านอื่นที่เกี่ยวข้องกับนักกีฬาและการแข่งขันที่จัดขึ้น”

สำหรับความหมายตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๒๕ นั้น “กีฬา หมายถึง กิจกรรมหรือการเล่นเพื่อความสนุกเพลิดเพลิน เพื่อเป็นการบำรุงแรง หรือเพื่อผ่อนคลายความเครียดทางจิต”

สำหรับประเทศไทยเป็นสังคมเกษตรกรรม การเล่นและกีฬาที่พบในวิถีชีวิตของคนไทยจึงมักจะมีส่วนที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติรอบตัว โดยนำวัสดุธรรมชาติมาเป็นอุปกรณ์การเล่น หรือ เล่นเลียนแบบธรรมชาติ เช่น อีตัก ม้าก้านกล้วย ขี่ม้าส่งเมือง วังกะลา แล้งรู เป็นต้น รวมทั้งการนำสัตว์ที่พบในธรรมชาติมาเป็นการเล่นหรือกีฬาสำหรับคนในชุมชน เช่น การกัฒปลา ชนไก่ เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีการเล่นและกีฬาที่เกี่ยวกับการรักษาชาติบ้านเมือง และการดำรงชีวิตในสังคม เช่น มวย กระบี่กระบอง แข่งเรือ เป็นต้น ซึ่งการเล่นและกีฬาหลายอย่างได้มีการสืบทอดมาตั้งแต่สมัยโบราณ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

สมัยสุโขทัย มีปรากฏหลักฐานการเล่นและกีฬา คือ

การเล่นแข่งเรือพระที่นั่งในเดือน ๑๑ เรียกว่า พิธีอาศุข

ในพงศาวดารเหนือ กล่าวถึงพระร่วงว่า โปรดทรงว่าว และในหนังสือตำรับทำวศรีจุฬาลักษณ์ เล่าถึงเดือนยี่ พระราชพิธีบุษยภิเษกว่าเป็นงานนักขัตฤกษ์นางสนมกำนัลได้ดูการชักว่าวห่างว่า (ว่าวดูดยุ้ย)

สมัยอยุธยา หลักฐานการเล่นที่เขียนโดย ลา ลูแบร์ ราชทูตจากประเทศฝรั่งเศสที่เข้ามากรุงศรีอยุธยาสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช บันทึกการเล่นต่างๆ ในสมัยนั้นไว้ดังตัวอย่างต่อไปนี้

การเล่นว่าวกล่าวถึง Cerf – volant ทำด้วยกระดาษซึ่งชาวสยามเรียกว่า ว่าว (Vao) อันเป็นการเล่นสนุกของราชสำนักทุกแห่งในชมพูทวีปในฤดูหนาว...

มวยปล้ำและมวยชก ... การฉลองวัดนี้ มักจะมีการวิ่งจ้วและการกีฬาเครื่องสนุกอย่างอื่นด้วย เช่น มวยปล้ำ และ มวยที่ต่อสู้กันด้วยศอกและหมัด ในการชกมวยหมัดนั้น นักมวยพินมือของตนด้วยด้ายดิบ ๓ หรือ ๔ รอบ...

การแข่งขันเรือ ... การแข่งเรือเป็นกีฬามากกว่าจะเป็นการเล่น ชาวสยามเลือกเรือยาว ๒ ลำ มาเปรียบส่วนสัดให้เท่ากันทุกอย่างที่สามารถจะทำได้แล้วแบ่งออกเป็นสองพวกเพื่อพนันขันต่อกัน...

นอกจากนี้บทละครครั้งกรุงเก่า สมัยอยุธยา เรื่องมโนราห์ (แต่งก่อนสมัยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ) มีพบว่ามีการเล่นชิงหลัก การเล่นปลาลงอวน ดังความว่า

...เมื่อนั้น โฉมนวนพระศรีจุลา ว่าเจ้าโฉมตรุมโนหฺร่า มาเราจะเล่นอะไรดี เล่นให้สบายคลายทุกข์ เล่นให้สนุกในวันนี้ จะเล่นให้ซ้นกันสักที เล่นกันให้สนุกจริงจริงมา เราจะเล่นวิ่งลิงชิงเสา ข้างโน้นนะเจ้าเป็นแดนพี ข้างนี้เป็นแดนเจ้านี้ เล่นลิงชิงเสาเหมือนกัน ถ้าใครวิ่งเร็วไปข้างหน้า ถ้าใครวิ่งช้าอยู่หลังนั้น เอาบัวเป็นเสาเข้าชิงกัน ขยิกไล่ผายผ่นกันไปมา ...เมื่อนั้น โฉมนวนพระศรีจุลา บอกเจ้าโฉมตรุมโนหฺร่า มาเราจะเล่นปลาลงอวน บัวผูกสุดท้องเป็นปลา ลอยล่องท่องมา เจ้านำนวล จะชิงมือกันไว้เป็นสายอวน ดักทำหน้านวลเจ้าล่องมา ออกหน้าที่ใครจับตัวได้ คุณตัวเอาไว้ได้ปลา...

และในบทประพันธ์เรื่อง สมุทโฆษคำฉันท์ พบว่ามีการเล่นแข่งวัวเกวียน เล่นจะแข่งกัดกัน และเล่นแข่งเรือพระที่นั่งเสียงทลายในเดือน ๑๑ (พิธีอาศุข)

สมัยรัตนโกสินทร์ มีตัวอย่างของการเล่นและกีฬาต่างปรากฏในวรรณคดีต่าง ๆ ต่อไปนี้ บทพระราชนิพนธ์เรื่องอิเหนา ของพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย มีการเล่นหลายประเภทที่พบได้ในสมัยนั้น ดังบทกลอนความว่า

... บ้างตั้งบ่อนปลากัดนัดไก่ชน	ทรหดอดทนเป็นเดิมพัน
บ้างเล่นวิ่งวัวคนโคระทะ	ชนแพะแคะกระบือคู่ขัน
บ้างเล่นว่าวคุลาควาพนัน	ปากเป่าสั้นให้จาววิ่งรามา
... แล้วลงทรงกระบี่ดีเล่น	กับระเด่นดาหยนเคล้าล่อง
กริดกรายร้ายรำทำนอง	รับรองป้องกันไปมา
... บ้างตั้งวงลงเตะตะกร้อเล่น	เพลายืนแตรรุ่มลมสัด
ปะเตะได้คู่กันลั่นทัด	บ้างถนัดเข้าเตะเป็นนำดู
ที่หนุ่มหนุ่มคะนองเล่นจ้องเต	สรวลเสเฮฮาขึ้นขี้คู่
บ้างร่าอย่างชวามาลาย	เป็นเหล่าเหล่าเล่นอยู่บนคิริ

จากตัวอย่างที่กล่าวมาข้างต้นเป็นหลักฐานที่แสดงให้เห็นถึงการเล่นและกีฬาพื้นบ้านของไทยบางประเภทที่มีการสืบทอดต่อเนื่องมาตั้งแต่สมัยสุโขทัย สมัยอยุธยา เช่น การแข่งเรือ การเล่นตะกร้อ ว่าว ชกมวย กระบี่กระบอง เป็นต้น ต่อมากติกาและวิธีการเล่นกีฬาพื้นบ้านดังกล่าวได้รับการปรับปรุงให้เหมาะสมกับยุคสมัยทำให้มีการเล่นสืบทอดต่อกันมาจนปัจจุบัน อย่างไรก็ตาม กิจกรรมดังกล่าวยังคงสะท้อนให้เห็นถึงพื้นฐานทางสังคมและวัฒนธรรมของไทยที่มีพื้นฐานมาจากประเทศเกษตรกรรม และมีแม่น้ำเป็นสายใยแห่งชีวิตไว้อย่างชัดเจน

ในหนังสือฉบับนี้จะแบ่งกีฬาพื้นบ้านที่ผู้คนเป็นผู้แข่งขัน เป็น ๒ ลักษณะ คือ

๑. กีฬาพื้นบ้านไทยที่ได้รับการพัฒนาจนมีระเบียบกติกาที่แน่นอนและเป็นที่ยอมรับกันทั่วไปว่าเป็นกีฬาประจำชาติ ได้แก่

๑.๑ การต่อสู้ป้องกันตัว การต่อสู้ป้องกันตัวนี้เป็นกีฬาพื้นบ้านของไทยมาแต่สมัยกรุงสุโขทัย เป็นกีฬาที่เป็นวิถีชีวิตของชาวบ้านหรือของคนไทยทุกคนนับตั้งแต่พระมหากษัตริย์ลงมาถึงสามัญชน ปัจจุบันกีฬาประเภทนี้โดยเฉพาะมวยไทยได้พัฒนาจนสามารถเผยแพร่เป็นกีฬาที่รู้จักกันทั่วโลก

๑.๒ การเล่นว้าว การเล่นว้าวเป็นกีฬาพื้นบ้านตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัย เป็นกีฬาที่นิยมเล่นทั้งพระมหากษัตริย์และสามัญชน ลักษณะของการเล่นว้าวไทยแตกต่างจากชนชาติอื่น เพราะคนไทยสามารถใช้ว้าวต่อสู้กันในอากาศ จนถือว่าเป็นเอกลักษณ์ของว้าวไทย

๑.๓ ตะกร้อ ตะกร้อเป็นกีฬาพื้นบ้านที่มีหลักฐานอ้างอิงได้ในสมัยกรุงศรีอยุธยา และชาวบ้านไทยในท้องถิ่นต่างๆ คนไทยเตะตะกร้อกันมานาน ตะกร้อที่นิยมเล่นกันคือ ตะกร้อวงที่เล่นได้ทุกเพศ ทุกวัย ปัจจุบันตะกร้อได้พัฒนาวิธีการเล่น ระเบียบ กติกาจนเป็นกีฬาที่มีการแข่งขันระดับนานาชาติ

๑.๔ การแข่งเรือ เนื่องจากคนไทยมักตั้งบ้านเรือนอยู่ติดกับแม่น้ำ การคมนาคมทางน้ำจึงเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตของคนไทยมาตั้งแต่สมัยโบราณ การแข่งเรือที่เกิดขึ้นอาจจัดได้ว่าเป็นการเล่นกีฬาพื้นบ้านที่เกิดจากวิถีชีวิตของคนไทย ปัจจุบันการแข่งเรือจัดขึ้นเป็นประจำในหลายจังหวัด และเป็นกีฬาที่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดี

๒. กีฬาพื้นบ้านเบ็ดเตล็ด เป็นกีฬาพื้นบ้านที่มีวิธีการเล่นง่ายๆ และยังคงมีเล่นกันทั่วไปซึ่งกีฬาพื้นบ้านดังกล่าวสามารถนำมาพัฒนาระเบียบ กติกา การเล่นให้สามารถนำมาใช้แข่งขันได้อย่างเหมาะสมในยุคปัจจุบัน เช่น ม้าศึก ช้างศึก วิ่งไม้โลกแตก วิ่งวัวคน เป็นต้น

บทที่ ๒

การต่อสู้ป้องกันตัว

เมื่อมนุษย์เกิดมาธรรมชาติได้สร้างให้มีสัญชาตญาณของการต่อสู้เพื่อให้มนุษย์สามารถดำรงชีวิตรอดอยู่ในโลกได้ ตั้งแต่การต่อสู้เพื่อแสวงหาอาหาร สร้างที่อยู่อาศัยรวมทั้งป้องกันตนเองให้พ้นจากภัยธรรมชาติ ภัยจากสัตว์ร้ายและภัยจากมนุษย์ด้วยกันเอง ภัยจากมนุษย์ที่ถือว่าร้ายแรงที่สุดคือ “ยุทธภัย” อันเป็นภัยที่เกิดจากการสงคราม มนุษย์จึงพยายามคิดค้นที่จะหาวิธีการต่อสู้แบบต่างๆ เพื่อป้องกันชีวิตของตนเองและเผ่าพันธุ์ โดยการสังเกตวิธีการและลีลาจากธรรมชาติรอบตัว เช่น การต่อสู้ระหว่างสัตว์กับสัตว์ สัตว์กับคน และคนกับคน สะสมเป็นประสบการณ์นำมาประกอบกันสร้างเป็นแบบของ “วิธีการต่อสู้ป้องกันตัว” ทั้งแบบที่ใช้อาวุธและไม่ใช้อาวุธ ซึ่งมนุษย์แต่ละซีกโลกหรือแต่ละภาคของโลกต่างก็มีวิธีการต่อสู้และป้องกันตัวเป็นของตนเองแตกต่างจากคนอื่น ขึ้นกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมวิถีชีวิต ความเชื่อ ซึ่งวิธีการต่อสู้ของชนชาติต่างๆ ดังกล่าวได้กลายมาเป็นศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัวประจำชาติของประเทศต่างๆ ในโลก

การต่อสู้ป้องกันตัวจัดเป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ เป็นศาสตร์คือ เป็นวิชาการที่สามารถศึกษาหาความรู้ได้ มีระเบียบแบบแผนในการศึกษาที่แน่นอน เป็นศิลป์คือ มีเทคนิคที่ได้มาจากการประยุกต์ความรู้มาใช้ เต็มไปด้วยวิธีการ กลยุทธ์ ลวดลาย ซึ่งยากจะเรียนรู้และปฏิบัติได้อย่างเจนจบ และแต่ละคนจะมีการพัฒนาเทคนิควิธีที่ไม่ซ้ำแบบกัน

อนุสาวรีย์วีรชนบางระจัน

สำหรับประเทศไทยศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัว มีส่วนสำคัญอย่างยิ่งในการป้องกันประเทศให้อยู่เป็นเอกราชมาจนถึงทุกวันนี้ คนไทยแต่โบราณนั้นยึดถือกันมาว่า “ชายฉกรรจ์ที่กำเนิดเป็นคนไทยทุกคนจะต้องเป็นทหาร” เพราะในการสร้างบ้านเมืองในระยะแรกย่อมต้องมีการศึกสงคราม เพื่อรักษาดินแดนหรือเพื่อขยายดินแดน ผู้ชายไทยทุกคนจะต้องเข้าสู่ศึกทำหน้าที่เป็นทหารของประเทศ ดังนั้น การสร้างผู้ชายไทยให้มีลักษณะของ “นักรบ” จึงเป็นความจำเป็นเพื่อการรักษาชาติ บ้านเมือง

ในสมัยโบราณแต่ละหมู่บ้านต่างมี “เจ้าหมู่บ้าน” เป็นผู้ควบคุมกำลังของหมู่บ้าน อันถือได้ว่าเป็นหน่วยทหารที่มีขนาดเล็กที่สุดของประเทศ หมู่บ้านเหล่านี้ในยามสงบต้องมีการจัดเตรียมอาวุธและเสบียงอาหารให้พร้อม อาวุธที่จัดหาไว้ประจำบุคคลหรือประจำตัวของนักรบในหมู่บ้าน เช่น ทวน หอก แหวน หลาว ขอลไม้ หน้าไม้ ง้าว เกาทัณฑ์ ตะบอง ขวาน มีดเหน็บ มีดปลายตัด และดาบซึ่งมีทั้งดาบคู่และดาบตั้ง จะเห็นได้ว่าอาวุธดังกล่าวส่วนมากเป็นอาวุธที่เป็นเครื่องมือที่ใช้ในชีวิตประจำวันและทำมาหากินในยามปกติ แต่เมื่อมีสงครามก็สามารถคว้าอาวุธที่ใช้อยู่ประจำวันมาใช้เป็นอาวุธในสงครามได้ทันที นอกจากนี้คนไทยยังรู้จักการนำสัตว์ที่ใช้เป็นพาหนะในยามปกติมาจัดกำลังทัพด้วย เช่น ม้าที่เป็นพาหนะส่วนตัวของบุคคลที่ทุกบ้านมักจะมีไว้ใช้เป็นพาหนะในการติดต่อระหว่างหมู่บ้านก็สามารถนำมาใช้ในการสงคราม ในการหาข่าว ติดต่อสื่อสารระหว่างกองทัพและต่อสู้ สัตว์อีกประเภทหนึ่งได้แก่ ช้าง ช้างเป็นสัตว์พาหนะที่ใช้ลำเลียงสิ่งของและผู้คนในท้องถิ่นทุรกันดาร นอกจากช้างจะใช้เป็นพาหนะและสัตว์ใช้งานแล้ว คนไทยถือว่าช้างเป็นสัตว์คู่บุญบารมีของพระมหากษัตริย์ ในยามสงครามผู้ที่ใช้ช้างเป็นพาหนะได้แก่ พระมหากษัตริย์ พระบรมวงศานุวงศ์และแม่ทัพ การที่พระมหากษัตริย์ทรงกระทำกรณียกิจหลังช้างที่เรียกว่าการกระทำยุทธหัตถีนี้ถือได้ว่าเป็นลักษณะของการรบที่กล้าหาญอย่างยิ่งและสมควรได้รับการยกย่องพระเกียรติยศ

จากความสำคัญของการต่อสู้นี้เองทำให้เกิดวิชาการต่อสู้ต่างๆ ของคนไทยอันได้แก่ มวยไทย กระบี่กระบอง ซึ่งเป็นวิชาการต่อสู้ด้วยมือเปล่าที่ไม่ใช้อาวุธและใช้อาวุธ รวมทั้งการต่อสู้ด้วยอาวุธที่ใช้สัตว์เป็นพาหนะ จึงเกิดเป็นวิชาอัศวกรรมซึ่งเป็นวิชาการต่อสู้โดยใช้อาวุธบนหลังม้า วิชาศกกรรมเป็นวิชาการต่อสู้โดยใช้อาวุธบนหลังช้าง รวมทั้งตำราพิชัยสงคราม อันเป็นเรื่องการวางแผนและกลยุทธ์ในการรบ วิชาต่างๆ เหล่านี้ล้วนแต่เป็นวิชาที่มีคุณประโยชน์แก่คนไทยอย่างใหญ่หลวงในการที่ทำให้ประเทศสามารถดำรงความเป็นเอกราชมาได้จนถึงปัจจุบัน เราสามารถยืนยันถึงความจำเป็นมาของศาสตร์การต่อสู้ป้องกันตัวนี้ตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัยเป็นต้นมา ดังตัวอย่างที่พบในวรรณกรรมต่อไปนี้

สมัยสุโขทัย : กุญชรเดชะยงกาลได้กล่าวถึงการต่อสู้ป้องกันตัวที่แสดงในกระบวนแห่ในพิธีศพนครศวรนาถซึ่งเป็นพิธีสร้างความสวัสดีมงคลแก่ช้าง ดังนี้

...เมื่อแรกเสด็จออกพ่อช้าง รันแทะวัวชน กระบือชน ชุมพาทชนช้าง
ชนคน...โค่น ปล้ำมวย ตีตั้งพันแย่งชิงแวงเล่นกลคลี่ม้า... เสด็จออกเบิกราชกุล
ถวายบังคม ตี ๗ ลาเรียกม้าพ่อช้างระเบงซ้ายขวา รำดาบซ้ายขวา ระบำ
ออกหม่งक्रमพันพาน นำหม่งक्रमหน้ากลองตีไม้พุงหอก...

ข้อความดังกล่าวแสดงให้เห็นลักษณะของการแสดงความสามารถในการขี่ช้างม้า และการ
ต่อสู้ เช่น ชกมวย รำดาบของทหารในสมัยนั้น

สมัยอยุธยา : หลักฐานที่เด่นชัดเรื่องของศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัวในยุคนี้นี้จะขอกกล่าว
ถึงพระปรีชาสามารถของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช พระมหากษัตริย์ที่ทรงกอบกู้เอกราช
ให้แก่ประเทศไทยที่ได้บันทึกไว้ในพงศาวดารฉบับพันจันทุมาศ ดังนี้

...สมเด็จพระนเรศวรเป็นเจ้าทรงม้าทวนไล่ข้าศึกเข้าไป...ลักไวทำมูถือดาบตั้ง
เข้ามาจะกุมพระองค์ฯ ทรงแทงด้วยพระแสงทวนถูกลักไวทำมูฯ บั่นต้อง
พระแสงทวนเป็นแผล แต่ลักไวทำมูตา ทหารทอดถือโตมรและหอกใหญ่
ตรงเข้ามา ทรงฟันด้วยพระแสงดาบถูกสะพายแล่งล้มลงตาย...

นอกจากนี้กษัตริย์ที่ทรงพระปรีชาสามารถทางการต่อสู้อีกพระองค์หนึ่งในสมัยอยุธยาที่มี
ผู้กล่าวถึงเสมอคือ ขุนหลวงสรศักดิ์หรือสมเด็จพระเจ้าเสือ พระองค์ทรงโปรดการชกมวยมาก
และทรงมีพระปรีชาสามารถในการต่อสู้เชิงมวยอย่างยิ่ง ทรงเคยปลอมพระองค์ไปชกมวยกับ
ชาวบ้าน ดังความตอนหนึ่งว่า

...สมเด็จพระเจ้าเสือชอบเสด็จประพาสตามพระราชอัธยาศัย ครั้งหนึ่งที่
เมืองวิเศษไชยชาญมีการฉลองพระอารามที่สร้างใหม่หลายวันหลายคืน มี
มหรสพหลายอย่าง มีการเปรียบคู่ชกมวยด้วย ผู้คนล้นหลาม สมเด็จพระ
เจ้าเสือได้เสด็จโดยเรือพระที่นั่งกับข้าราชการบริวารไปทอดพระเนตรด้วย
โดยปลอมพระองค์เป็นคนสามัญ ครั้นทรงทราบว่ามีมีการชกมวยซึ่งทรงโปรด
มาก ก็ขอเข้าไปเปรียบมวยด้วย ชาววิเศษไชยชาญรู้ว่ามีมวยชาวกรุงอาญา
มาขอเปรียบชกต่างก็ให้ร้องกันอื้ออึง ใครจะได้ชมฝีมือ และเมื่อขึ้นชก ยัง
ไม่ทันออกเหนือคู่ชกก็มีอันเป็นฝ่ายแพ้โดยง่าย คนหนึ่งก็แล้ว สองคนก็แล้ว
จนหาคู่ชกไม่ได้อีก ต่างเกรงกลัวผีพระหัตถ์ และเป็นທີ່รังเกียจของชาววิเศษไชยชาญ
นักกว่าชาวกรุงผู้นี้ฝีมือมวยดังเทวดา..... ทั้งนี้ก็เพราะสมเด็จพระเจ้าเสือทรงมี
ผีพระหัตถ์ในวิชามวยเป็นยอดเยี่ยม...

จะเห็นว่าศาสตร์ของการต่อสู้ป้องกันตัวนั้นมีพัฒนาการมาตั้งแต่การสร้างชาติไทยเป็นต้นมา
 และได้มีการพัฒนารูปแบบของศาสตร์เรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งในยามสงบการฝึกการต่อสู้

ด้วยมือเปล่าและการต่อสู้โดยใช้อาวุธดังกล่าวของทหารได้กลายเป็นกีฬาพื้นบ้านที่นิยมเล่น และประลองฝีมือกันเป็นประจำ เพื่อเตรียมความพร้อมสำหรับยามเกิดศึกสงคราม

ลักษณะของมวยไทย

การต่อสู้ด้วยมือเปล่าหรือมวย เป็นการต่อสู้ของมนุษย์ทั่วๆ ไปทั่วโลกที่ต่อสู้กันโดยใช้พลังกำลังและอวัยวะของร่างกายเป็นอาวุธ เป็นการต่อสู้โดยธรรมชาติของมนุษย์

พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน (๒๕๒๖ : ๖๓๒) ได้ให้ความหมายของคำว่า “มวย คือ การชกกันด้วยหมัด” และให้ความหมายของมวยไทยไว้ว่า “มวยไทย คือ กีฬาชกมวยบนเวทีที่มีกติกา ยอมให้คู่ชกใช้เท้า ศอก และเข่าได้”

พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน (๒๕๑๗ : ๖๙๘) ได้กล่าวไว้ว่า “มวยไทย คือ ศิลปะการต่อสู้แบบมือเปล่าของชนชาติไทย ที่สามารถใช้ศอก เข่า เท้า และหมัดเป็นอาวุธ”

ภาพจาก : นายชยะ (นามแฝง). ศิลปะแห่งมวยไทย. กรุงเทพมหานคร : เรือนแก้วการพิมพ์, ๒๕๓๗.

ในอีกความหมายหนึ่ง มวยในภาษาไทยโบราณมีความหมายว่า “หนึ่งเดียวหรือการม้วนผมที่ยาว โดยการรวบให้เข้ากันเป็นกลุ่ม” มวยจึงอาจหมายถึงความถึง การรวมพลังกาย พลังใจ และพลังปัญญาให้เป็นหนึ่งเดียว ทำให้นักมวยเกิดความคล่องแคล่ว ว่องไว สามารถเผชิญกับคู่ต่อสู้ได้ ในภาษาสันสกฤต มวย หมายถึง การผูก จึงอาจสรุปได้ว่า “มวย” สามารถแยกความหมายหลักออกได้เป็น ๒ ความหมาย ได้แก่

๑. การต่อสู้ที่ใช้กำปั้นและการปล้ำ
๒. การรวมกันเป็นกลุ่มในลักษณะของการผูกมัด หรือมัดเข้าด้วยกัน ซึ่งถ้ามองภาพ

ของมวยจะเห็นว่า การกำหนดเป็นการมัด หรือรวมนิ้วมือไว้ด้วยกัน หรือการเข้าถอดปล้ำ คู่ต่อสู้ก็มีลักษณะที่เป็นการมัดหรือรัดเช่นเดียวกัน นอกจากนี้ลักษณะของการผูกหรือมัดยังปรากฏในการแต่งกายของมวยไทย เช่น ผูกหมัด (คาดหมัด) ผูกศีรษะ (การสวมมงคล) ผูกแขน (การผูกผ้าประเจียด) และ ประการสุดท้ายคือการผูกใจโดยใช้คาถาอาคมเป็นสื่อ ในการรวมพลังกายและพลังใจให้เป็นหนึ่งเดียว

มวยไทยแตกต่างจากมวยชาติอื่นที่สามารถใช้อวัยวะในร่างกายได้ทั้งหมด ๙ ส่วน โบราณจึงเรียกว่า “นวอาวุธ” คือ หมัด ๒ หมัด เท้า ๒ เท้า เข่า ๒ เข่า ศอก ๒ ศอก และ ๑ ศีรษะ การใช้วัยวะแต่ละส่วนเพื่อการต่อสู้มีดังนี้

ภาพจาก : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. ศิลปะมวยไทย. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๔๐.

การใช้หมัด ประกอบด้วย หมัดตรง หมัดดัด หมัดเสย หมัดเหวี่ยง ฯลฯ

การใช้เท้า ประกอบด้วย เตะตรง เตะเฉียง เตะตัด เตะดัด (เตะก้านคอ) เตะกลับ (จะเข้ฟาดหาง) รวมทั้งการถีบ ฯลฯ

การใช้เข่า ประกอบด้วย เข่าตรง เข่าเฉียง เข่าโค้ง เข่าลอย ฯลฯ

การใช้ศอก ประกอบด้วย ศอกดี ศอกตัด ศอกงัด ศอกพุ่ง ศอกกระทุง ศอกกลับ ฯลฯ

ครูเชตร ศรียาภัย กล่าวไว้ว่าการต่อสู้ของคนไทยนั้นมีพิชสงรอบตัว คนไทยต่อสู้โดยใช้หัวขวิด ปากกัด ดินเตะ ถีบเหน็บ มือตะบป ตบต้อย ทูบ ศอกถอง ฟันลับ สันเดียว เข่ากระทุง ก้นกระแทก บ่าแบกและทูลมล้มทับจับหัก คอว์ก้นยัดดา ฝ่าหมาก ซึ่งลักษณะของการต่อสู้แบบนี้เรียกว่า แบบ “พันล้า” ซึ่งแปลว่ารอบด้าน การใช้วัยวะต่างๆ ของร่างกาย ๙ ส่วนในการต่อสู้ที่กล่าวมานี้สามารถนำมาใช้รวมกันเป็นท่าทางของการต่อสู้ได้มากมาย แบ่งได้เป็นท่าหลักที่เรียกว่า ท่าแม่ไม้ และที่พลิกแพลงขยายจากท่าพื้นฐาน เรียกว่า ท่าลูกไม้

ภาพจาก : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. ศิลปะมวยไทย. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๔๐.

รูปแบบการชกมวยไทย

ก่อนการเริ่มชกมวยไทยทุกคั้งนักมวยจะต้องทำการไหว้ครู การไหว้ครูของมวยไทยจะเป็นลักษณะของการรำมวยก่อนการทำการชกจริง การรำรำไหว้ครูมวยไทยจะมีรูปแบบและลีลาแตกต่างกันตามแต่ละสำนัก อาจกล่าวได้ว่าเมื่อเห็นท่าไหว้ครูแล้ว จะทำให้ทราบว่ามีมาจากค่ายมวยใด

ท่าไหว้ครูของหลวงวิศาลดรุณกร (อ้น สาริกบุตร) ครูมวยที่มีชื่อเสียงสมัยรัชกาลที่ 5 ประกอบด้วยท่าต่างๆ ดังนี้

- ก. ท่าเทพพนม
- ข. ท่าถวายบังคม
- ค. ท่าขึ้น
- ง. ท่ารำ

ท่าทางการไหว้ครูทั้งหมดนี้ถือเป็นหลักใหญ่ เป็นพื้นฐานของการไหว้ครูแบบมวยไทยทุกแบบ ทุกท่า เช่น ท่าอย่างสามชুম ท่าหนุ่มานความสมุทร ท่ากวางเหลี่ยมหลัง ท่าญวนทอดแห ท่าพรหมสีหน้า ท่านารายณ์นำวศร ท่าหนุ่มานถวายแหวน และท่าสาวน้อยประแป้ง เหล่านี้เป็นต้น

ในปัจจุบันท่าไหว้ครูที่นิยมกันมากที่สุดคือ การไหว้ครูแบบขึ้น “พรหมสี่หน้า” ของกรมพลศึกษาซึ่งมีขั้นตอนการปฏิบัติดังนี้

๑. นั่งกลางสังเวียน หันหน้าไปมุ่มตรงข้ามในท่าคุกเข่า เท้าขวาทับเท้าซ้าย ลำตัวตรง พนมมือไว้ระดับอก เรียกว่า “เทพพนม”

๒. กราบเบญจางคประดิษฐ์ ๑ ครั้ง ยกตัวขึ้น กวาดแขนทั้งสองจากอกในลักษณะ “กอบธรรณีสู้อก” แล้วทำถวายบังคมเงยหน้าบูชาเทพกลับสู่ท่าเตรียม ทำวนครบ ๓ ครั้ง

๓. ลุกขึ้นยืนเท้าชิด มือทั้งสองพนมอยู่ระดับอก เรียกว่า “เทพนิมิต” จากนั้นทำท่า “ยุงฟ้อนหาง” หมุนตัวกลับหันหน้าเข้ามุ่มตนเอง เรียกว่า “นารายณ์ขว้างจักร” ยกมือไหว้ มุ่มตนเอง เหยียวกลับคู่ต่อสู้ พักหน้า ๓ ครั้ง เรียกว่า “ดูดีสกร” กระเทียบเท้า ๓ ครั้งเรียกว่า “พยัคฆ์ด้อมกวาง” หมุนกลับเข้ามุ่มคู่ต่อสู้

๔. เดินด้วยท่า “สุขเกษม” ๑ รอบ

ภาพจาก : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. ศิลปะมวยไทย. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๔๐.

๕. ย่างสามมุมเข้ามุ่ม หันกลับ คำนับคู่ต่อสู้
ครูเชตร ศรียาภย์ กล่าวถึงการรำไหว้ครูมวยไว้ว่า

...การรำมวยไทยเป็นการแสดงถึงการมีวัฒนธรรมประจำใจอย่างหนึ่ง คือ

ความซาบซึ้งกตัญญูคุณครูอาจารย์ ผู้มีบุญคุณและประสิทธิประสาทวิชา ศิลปะมวยไทย รวมทั้งอบรมสั่งสอนให้เป็นคนดี

การรำมวยเป็นพิธีการจะครูอาจารย์ผู้มีคุณของนักมวยแต่ละคน เพื่อแสดงออกซึ่งวัฒนธรรมอันดีงาม การรำรำจึงแตกต่างกันออกไป... ลีลาการไหว้ครูเป็นสิ่งที่แสดงว่านักมวยที่จะทำการต่อสู้กันได้ฝึกหัดมาจากครูคนเดียวกัน หรือสำนักเดียวกันหรือไม่... ถ้าสอบถามว่ามาจากครูเดียวกัน แม้จะภูมิภาคต่างหากก็จะไม่ชกกัน เพราะการอบรมสั่งสอนให้มีความสามัคคีรักหมู่คณะ

รำมวยยังเป็นการแสดงถึงความจงรักภักดีต่อพ่อเมืองหรือพระมหากษัตริย์ โดยต้องหันหน้าไปทางทิศที่ประทับ รำลึกถึงพระบารมี ตลอดจนคุณบิดามารดา ครูอาจารย์เพื่อเป็นสิริมงคลและกำลังใจ...

การชกมวยไทยจะเริ่มต้นด้วยการรำไหว้ครูมวยไทยต่อจากนั้นจึงทำการชก การรำไหว้ครูมวยจึงถือเป็นระเบียบปฏิบัติและขั้นตอนที่มีความสำคัญมากสำหรับมวยไทย

ลักษณะของกระบี่กระบอง

การต่อสู้โดยใช้อาวุธมีมาตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัย คนไทยมีอาวุธที่ใช้ในการต่อสู้หลายชนิดทั้งอาวุธยาวและอาวุธสั้น เช่น กระบอง ไม้พลอง ทวน ง้าว หอก ดาบ กระบี่ เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีเครื่องรับและเครื่องกำบังตัวอีกหลายชนิด เช่น โล่ เขน ดั้ง เป็นต้น ศิลปะแห่งการใช้อาวุธคู่มือและเครื่องป้องกันกำบังตัว เหล่านี้เรียกเป็นคำรวมเป็นที่หมายรู้จักกันว่า วิชากระบี่กระบอง สารานุกรมไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน เล่ม ๑ กล่าวว่า

...กระบี่กระบอง คือ การเล่นอย่างหนึ่งของไทย จัดอยู่ในจำพวกกีฬา แต่เป็นกีฬาของไทยเราแท้ๆ เพราะไม่มีชาติใดภาษาใดเล่นกีฬานี้นักเลย เป็นกีฬาที่มีมาแต่โบราณนิยม ฝึกหัดและเล่นในยามสงบ หรือนำไปใช้ต่อสู้กับศัตรูในยามรบ เช่นเดียวกันกับโอลิมปิกเกมส์ที่ชาติตะวันตกได้เริ่มขึ้นเพื่อจะฝึกฝนให้ผู้เล่นมีร่างกายอดทน แข็งแรง และมีวิชาความรู้ ความสามารถเกี่ยวกับการรบในสมัยนั้นให้เกิดประสิทธิภาพดียิ่งขึ้น...

อุปกรณ์ของกระบี่กระบอง

วิชากระบี่กระบองเป็นวิชาที่ต้องฝึกหัดจนสามารถใช้ได้คล่องแคล่วและชำนาญ ทั้งการใช้อาวุธบนพื้นดินและบนพาดหระ เช่น ช้าง ม้า เป็นต้น ซึ่งคนไทยได้มีแบบแผนการใช้อาวุธแต่ละประเภทมาเป็นเวลานาน เรียกว่า “เพลง” เช่น เพลงกระบี่ เพลงทวน เป็นต้น เพลงอาวุธแต่ละประเภทจะมีชื่อเรียกตามท่ารำและท่ารบหลายสิบอย่าง ตัวอย่างของลักษณะอุปกรณ์กระบี่กระบองที่พบในปัจจุบัน เช่น

๑. **กระบี่** เป็นอาวุธที่ใช้ได้ทั้งฟันและแทง ทำด้วยเหล็กดี มีรูปแบบตรงปลายแหลม น้ำหนักพอเหมาะที่จะทำให้ฟันแทงได้คล่องแคล่ว ส่วนประกอบนอกจากตัวกระบี่แล้ว จะมีด้ามสำหรับจับถือ โกร่งสำหรับกันไม่ให้ถูกฟันมือ ปกอกสำหรับเก็บตัวกระบี่

๒. **ดาบ** เป็นอาวุธสำหรับฟันแทง ทำด้วยเหล็กอย่างดี รูปแบบและโค้งตอนปลาย เล็กน้อยลักษณะทั่วๆ ไปของดาบนั้น ตอนโคนเล็กแล้วค่อยๆ ใหญ่ขึ้น ตรงกลางป่องและใหญ่แล้วค่อยๆ เล็กลงจนถึงปลายแหลม มีน้ำหนักมากกว่ากระบี่

๓. **จ้าว** เป็นอาวุธยาวที่ใช้ได้ทั้งฟันและแทง ตัวจ้าวทำด้วยเหล็กอย่างดีรูปแบบ ปลายโค้งเล็กน้อยเหมือนดาบ มีน้ำหนักใกล้เคียงกับดาบ คุณสมบัติของจ้าวและดาบคล้ายคลึงกัน แต่จ้าวสามารถต่อสู้ได้ในระยะไกล มักใช้เป็นอาวุธต่อสู้บนหลังช้าง

การต่อสู้ด้วยอาวุธจ้าว

การรำพลอง

๔. พลอง พลองเป็นอาวุธสำหรับตี พลองมีชื่อเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “สี่ศอก” เพราะลักษณะเป็นท่อนกลมยาว ๔ ศอก พลองจะทำด้วยไม้เหนียวที่ไม่หักง่าย ขนาดความกว้างโดยรอบประมาณ ๒๐ เซนติเมตร พลองจะไม่มีหัวมีท้าย ความกว้างเท่ากันตลอด การจับพลองจะจับส่วนกลางของพลองด้วยมือทั้งสองห่างกันพอถนัด ปล่อยให้ปลายเหลือข้างละเท่าๆ กัน การตีจะใช้ปลายข้างใดก็ได้แล้วแต่นัด

๕. ดั่ง เป็นเครื่องป้องกันอาวุธชนิดหนึ่ง เป็นรูปสี่เหลี่ยมยาวและโค้ง คล้ายกาบกล้วย มีความยาวเลยข้อศอก มีความกว้างพอประมาณปิดท่อนแขนส่วนล่างได้พอดี มีที่จับด้านใน มักทำด้วยหนังสัตว์หรือหวายปนไม้ ใ้คู่กับดาบที่เรียกว่า ดาบ-ดั่ง

๖. โล่* เป็นเครื่องป้องกันอาวุธเช่นเดียวกับดั่ง เป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าแบนๆ กว้างกว่าดั่ง โดยที่ส่วนยาวจะยาวกว่าส่วนกว้างไม่มากนัก มักทำด้วยหนังสัตว์ดิบ ด้านนอกมักลงรักปิดทอง และทำเป็นลวดลายต่างๆ ด้านในมีมือถือติดตึงแน่นถึงแผ่นแขน ใ้คู่กับดาบ เรียกว่า ดาบ-โล่

๗. เขน** เป็นเครื่องป้องกันอาวุธรูปกลม หนุนตรงกลางเหมือนก้นกระทะ ทำด้วยหนังดิบหวายสานหรือโลหะ บางครั้งเขียนลายเป็นรูปหน้าราหู มีห่วงและที่ถือด้านใน ใ้คู่กับดาบ เรียกว่า ดาบ-เขน

(* และ ** จากการสัมภาษณ์ จุลทัศน์ พายฆรานนท์ ราชบัณฑิต (๒๒ เมษายน ๒๕๔๑) ได้อธิบายความหมายของเขน และโล่ ว่า เขน เป็นภาษาโบราณ แปลตามศัพท์ว่า สิ่งที่เป็นของกลม และ โล่ (คำว่า “โล่” ในภาษาโบราณเขียนว่า “โลห์”) มีลักษณะเป็นสี่เหลี่ยม การอธิบายศัพท์สลับกันนี้ผิดพลาดมาในระยะ ๕๐ ปีที่ผ่านมา ขณะนี้กำลังดำเนินการชำระพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน เมื่อแล้วเสร็จจะดำเนินการจัดพิมพ์ใช้ต่อไป)

การรำไม้สั้น

การต่อสู้ด้วยอาวุธพลองกับไม้สั้น

๘. ไม้สั้น มีรูปร่างคล้ายกระดูกปลายแขน เป็นไม้ท่อนรูปสี่เหลี่ยม ยาวประมาณ ๔๓ เซนติเมตร กว้างและหนาประมาณ ๗ เซนติเมตร ด้านในโค้งเป็นร่อง เพื่อใหติดแน่นกับปลายแขนได้สนิท ด้านนอกโค้งออกเล็กน้อย เจาะรูร้อยด้วยเชือกขนาดโตเท่านิ้วก้อยทำเป็นห่วงสำหรับเอามือสอดเข้าไปเพื่อเป็นปลอกรัดแขนได้ศอก ไม้สั้นนี้สวมกับแขนท่อนปลายทั้งสองข้างใช้ในการฝึกความคล่องแคล่ว ไม่ได้ใช้ในการสงคราม มักใช้เล่นคู่กับพลอง

กระบี่กระบองเป็นวิชาที่ผู้เรียนต้องฝึกท่าของทักษะการต่อสู้และทักษะการรำ ทักษะการต่อสู้ของกระบี่กระบองที่เป็นท่าพื้นฐานหรือท่าหลัก เรียกว่า แม่ไม้ เช่นเดียวกับมวย แม่ไม้ในการฝึกกระบี่กระบองมีทั้งท่ารุกและท่ารับ ซึ่งเป็นท่าที่ผู้เรียนต้องฝึกหัดให้คล่องแคล่วชำนาญ เมื่อผู้เรียนชำนาญแล้วจึงตีท่าพลิกแพลงหรือลูกไม้ การเรียนกระบี่กระบองจะต้องมีท่าการรำอาวุธ ซึ่งอาวุธแต่ละประเภทจะมีท่ารำไม่เหมือนกัน ที่เราเรียกว่า รำเพลงอาวุธ เช่น เพลงทวน เพลงดาบ เพลงกระบี่ เพลงกริช ฯลฯ ท่ารำอาวุธเหล่านี้จะรำก่อนทำการต่อสู้จริง การรำอาวุธนี้ปัจจุบันเรียกว่า การรำไม้รำ ซึ่งอาวุธที่ใช้ในการรำไม้รำจะเป็นอาวุธจำลองที่ทำด้วยหวายวาดลายลงรักปิดทองอย่างสวยงามเพื่อใช้เป็นอาวุธ สำหรับรำในการไหว้ครูยามที่ต่อสู้จึงใช้อาวุธจริง

เครื่องตั้งบูชาครู

รูปแบบการเล่นกระป๋อง

การเล่นกระป๋องแต่ละครั้งนั้นมีแบบแผนการเล่นที่กำหนดไว้ ดังนี้

๑. การถวายบังคม ในสมัยโบราณการแสดงการต่อสู้มักกระทำต่อหน้าทีประทับผู้แสดงจึงต้องมีการถวายบังคมซึ่งเป็นการแสดงความเคารพต่อพระเจ้าแผ่นดินด้วย และต่อมาได้เป็นการปฏิบัติเพื่อแสดงความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์และผู้มีพระคุณ

การรำอาวุธดาบสองมือ (การถวายบังคม)

๒. การขึ้นพรหม ประกอบด้วย การขึ้นพรหมนั่ง และการขึ้นพรหมยืน ครูบัว นิลอาชา ได้กล่าวไว้ว่า การขึ้นพรหมสี่หน้านี้มีความสำคัญยิ่งกับการต่อสู้กระบี่กระบองมา ตั้งแต่โบราณต้องกระทำและเคารพเจ้าเหนือหัวเป็นเครื่องบำรุงขวัญ ทำให้จิตใจกล้าหาญ สามารถปกป้องคุ้มครองในการต่อสู้กับศัตรู ในการแสดงกระบี่กระบองทุกครั้งก่อนที่จะทำการ รำเพลงอาวุธ จึงต้องมีการขึ้นพรหม ซึ่งมี ๒ ชนิด ได้แก่

๒.๑ การขึ้นพรหมนั่ง ได้แก่ การนั่งรำรำแต่ละทิศจนครบ ๔ ทิศ แล้วจึงกลับ หลังหันลุกขึ้นยืน

การรำอาวุธดาบสองมือ (การขึ้นพรหม)

๒.๒ การขึ้นพรหมยืน เป็นการยืนรำแต่ละทิศจนครบ ๔ ทิศ และจบลงด้วย การเตรียมพร้อมจะปฏิบัติในขั้นต่อไป

การขึ้นพรหมนี้ ถ้าฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งขึ้นพรหมนั่ง อีกฝ่ายจะขึ้นพรหมยืน นอกจากเป็นการสร้าง กำลังใจและคุ้มครองในการต่อสู้แล้ว การขึ้นพรหมนี้ ครูนาถ เทพหัสดิน ณ อยุธยา ได้บันทึก ไว้ว่าเป็นการสอนให้ผู้เรียนระลึกถึงธรรมะของการอยู่ร่วมกันในสังคมได้แก่ พรหมวิหาร ๔ ดังนี้

...กำเนิดของการขึ้นพรหมนี้คงเนื่องจากความเคารพบูชาพระพรหมนั่นเอง พระพรหมนั้นทรงคุณสมบัติพิเศษ...ซึ่งเรียกว่า พรหมวิหาร ๔ มีเมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา

...เพราะเหตุว่าพรหมมีสี่หน้านี้เอง จึงรำสี่ทิศให้ครบถ้วน การรำทุก ๆ ทิศ จนครบสี่ทิศนี้นักกระบี่กระบองอาจจะเรียกว่า ขึ้นพรหมสี่หน้าก็ได้...

...นักกระบี่กระบองเมื่อแรกเริ่มเรียนก็ได้ถูกอบรมบ่มนิสัยให้มีใจคอปรด้วย พรหมวิหาร ๔ ทั้งนี้เพราะถือว่าด้วยคุณธรรมอันประเสริฐนี้เองจะเป็นธรรม ที่ช่วยขจัดความเป็นพาล อันเป็นต้นตอแห่งหายนะเสียได้ ไม่นำเอาวิชาความรู้

ไปใช้ในทางที่มีขอบเป็นอันขาด เพราะเป็นทางที่จะนำความเดือดร้อนใจ
ไปให้ผู้อื่นอีกมากมาย...

๓. การรำเพลงอาวุธ ผู้แสดงที่เล่นอาวุธใดจะเลือกรำเพลงตามอาวุธที่ตนใช้ โดย
เลือกท่ารำจากท่ารำทั้งหมดในอาวูรนั้นตามความเหมาะสมหรือความชำนาญของผู้เล่น
ประมาณ ๑ - ๓ ท่า การรำเพลงอาวุธนี้มีมาแต่สมัยโบราณ และมีประโยชน์ต่อผู้เล่น ดังที่
ครูนาค เทพหัสดิน ณ อยุธยา กล่าวว่า

การรำอาวุธดาบสองมือ

...การรำเป็นขนบธรรมเนียมประเพณีนิยมประจำชาติอย่างหนึ่ง...ท่ารำ
อาวุธทุกชนิดไม่เหมือนกัน อาวูรชนิดหนึ่งย่อมรำไปอย่างหนึ่งๆ เพื่อให้
เหมาะสมกับอาวูรนั้นๆ

...นอกจากจะเป็นการแสดงถึงความงดงามของท่ารำตามอาวูรต่างๆ แล้วยัง
เป็นการช่วยให้อวัยวะต่างๆ ของร่างกายตื่นตัว พร้อมจะแสดงจริงเป็นการ
ลดความประหม่า ตื่นเต้น และเป็นการให้โอกาสแก่ผู้แสดงทั้งสองฝ่าย ดู
ที่ท่าของกันและกัน...

ในปัจจุบันการรำอาวุธจะใช้อุปกรณ์กระบี่กระบองที่เรียกว่า “เครื่องไม้รำ” เป็นอาวุธ
ที่ประดิษฐ์ขึ้น เพื่อใช้ในช่วงเวลาของการรำก่อนการต่อสู้ เครื่องไม้รำนี้จะประดิษฐ์อย่าง
งดงามด้วยลวดลายไทย และผสมผสานความเชื่อของไทย เช่น โล่ห์หน้าราหู มีความเชื่อว่าการ
เขียนหน้าของพระราหูไว้ที่เครื่องป้องกันจะเป็นการป้องกันอันตราย เป็นต้น เครื่องไม้รำนี้
นอกจากจะทำสวยงามเพื่อการรำแล้ว ยังเป็นการจัดทำเพื่อบูชาครู และเมื่อรวมกันเป็นชุดจะ
ประกอบด้วย กระบี่ ดาบ ง้าว พลอง โล่ เขน ดั้ง ไม้สั้น เรียกว่า “เครื่องตั้ง” หรือ “เครื่องไม้”
ซึ่งจะใช้ตั้งบูชาในการประกอบพิธีการไหว้ครูประจำปีของแต่ละสำนัก

๔. **การเดินแปลง** เป็นลักษณะของการเดินที่พร้อมจะเข้าสู่ท่าต่อสู้ การเดินจะเดินไปจนสุดสนามแล้วกลับไปที่เดิม ขณะที่อยู่ในระยะใกล้ที่จะสวนกันให้ต่างหลีกไปทางซ้ายเพียงเล็กน้อย โดยปลายอาวุธอาจจะถูกหรือระกันเล็กน้อยได้ การเดินแปลงเป็นการที่ทั้งสองฝ่ายต่างจ้องดูแลห์เหลี่ยมของกันและกัน เป็นการอ่านใจกันและคุมเชิงกันในท่าที่ก่อนจะเข้าสู่

การต่อสู้ด้วยอาวุธพลองกับไม้สั้น

๕. **การต่อสู้** จะเป็นการใช้ท่าทางการต่อสู้ที่ได้ฝึกมาทั้งหมดในสถานการณ์จริง การต่อสู้นี้จะใช้อาวุธของการต่อสู้ที่เรียกว่า “เครื่องมือตี” มีลักษณะเช่นเดียวกับเครื่องมือรำ แต่ไม่ได้ตกแต่งให้สวยงาม

๖. **การขอขมา** เป็นการไหว้กันและกันระหว่างผู้เล่นทั้งสองฝ่ายหลังจบการแสดง แต่ละอาวุธ เป็นการขอโทษต่อการแสดงที่ผิดพลาดต่อกัน

ทักษะการต่อสู้ป้องกันตัวมวยไทยและกระบี่กระบองนั้นมีความสัมพันธ์กันมากอย่างมากแทบจะแยกกันไม่ได้โดยเฉพาะการรบในสมัยโบราณ หลวงวิศาลดรุณกรอธิบายไว้ว่า มวย เป็นชื่อของเพลงรบอย่างหนึ่งซึ่งต่อสู้กันด้วยมือเปล่า เป็นแผนกหนึ่งของวิชากระบี่กระบอง และพระยาเจริญราชไมตรี ได้กล่าวไว้เป็นทำนองว่า มวยนั้น รวมทั้งกระบี่กระบองและมวย (ต่อยกัน) ปล้ำด้วย ซึ่งถ้าสังเกตจะพบว่าในสมัยก่อนผู้ที่ฝึกการใช้อาวุธจะฝึกต่อยมวยคู่กันไปด้วย เพราะจะเรียนการใช้อาวุธอย่างเดียวไม่ได้ เนื่องจากเวลาที่ต่อสู้กันจริงๆ เมื่ออยู่ใกล้กันยังใช้อาวุธไม่ถนัด ถ้าเตะตบได้ก็ต้องรีบใช้ อาจกล่าวได้ว่ากระบี่กระบองต้องใช้ร่วมกับมวยไทย เพราะการรบพุ่งในสมัยโบราณต้องมีการประชิดตัว คนไทยเรานั้นเห็นว่าการรบด้วยดาบเป็นการรบที่ประชิดตัวมากเกินไป บางครั้งคู่ต่อสู้อาจเข้ามาฟันเราได้โดยง่าย คนไทยจึงต้องฝึกหัดลูกถีบและเตะคู่ต่อสู้เอาไว้ เพื่อคู่ต่อสู้จะได้เสียหลัก

ดนตรีกับการต่อสู้ป้องกันตัว

การชกมวยและการแสดงกระบี่กระบองจะต้องมีดนตรีประกอบการแสดง เครื่องดนตรีที่ใช้ประกอบด้วยปี่ชวา ๑ เล่า มีหน้าที่ดำเนินทำนองเพลงต่างๆ กลองแขกตัวผู้และกลองแขกตัวเมีย มีหน้าที่ดำเนินทำนองหน้าทับต่างๆ และจึงมีหน้าที่ควบคุมจังหวะย่อย

ดนตรีได้เข้ามามีส่วนในการแสดงมวยไทยและกระบี่กระบองทั้งในฐานะเครื่องประโคมประกอบพิธีกรรม และในฐานะเครื่องเสริมความครึกครื้นให้กับการแสดง การบรรเลงดนตรีในการชกมวยจะกระทำในขณะไหว้ครู โดยใช้เพลงสระหม่าและในขณะชกต่อสู้จะใช้เพลงแขกเจ้าเซ็น สำหรับในกระบี่กระบองการบรรเลงเพลงจะบรรเลงตามขั้นตอนต่อไปนี้

การบรรเลงเพลงประกอบการต่อสู้ด้วยปี่ชวา กลองแขก

๑. บรรเลงก่อนจะเริ่มการแสดงกระบี่กระบองในพิธีไหว้ครูก่อนการแสดงเพลงที่ใช้จะเป็นเพลงชมสมุทร เพลงโจลก เพลงเกาะ หรือเพลงระกำ

๒. การบรรเลงเพื่อการโหมโรง เมื่อเสร็จพิธีไหว้ครูแล้ว ก่อนเริ่มการแสดงจะต้องมีการโหมโรง ซึ่งอาจใช้เพลงแขกโอด สารภี เยี่ยมวิมาน แขกไพร หรือเพลงสองชั้นอื่นๆ เลือกได้ตามสมควร

๓. การบรรเลงในขณะแสดง จะบรรเลงตั้งแต่เริ่มการรำ เพลงต่างๆ ที่ใช้บรรเลงประกอบการแสดงกระบี่กระบองจะเป็นเพลงมาตรฐานแห่งการใช้อาวุธในแต่ละชนิด โดยมีจังหวะหน้าทับของกลองแขกที่ใช้เป็นหน้าทับบังคับ ดังนี้

กระบี่	ใช้เพลงกระบี่ลีลา หน้าทับกระบี่ลีลา
จ้าว	ใช้เพลงชมดง หรือโลม หน้าทับชั้นม้า
ดาบสองมือ	ใช้เพลงโยนดาบ จำปาทองเทศ สร้อยสน หน้าทับปรบไก่อ่ ๒ ชั้น
พลอง	ใช้เพลงแขกมอญ ลงสรง ขึ้นพลับพลา หน้าทับปรบไก่อ่ ๒ ชั้น
ดาบด้ง	ใช้เพลงสมิงทอง บังใบ หน้าทับสมิงทอง
พลองกับไม้สั้น	ใช้เพลงแขกมอญ หน้าทับปรบไก่อ่ ๒ ชั้น
ดาบสองมือกับดาบด้ง เชน หรือโล่	ใช้เพลงมอญรำดาบ หน้าทับสมิงทอง
สามบาน	ใช้เพลงฝรั่งรำเท้า กราวนอก

แต่บางครั้งอนุโลมได้ว่า การบรรเลงประกอบการแสดงกระบี่กระบองนั้นไม่จำเป็นต้องบรรเลงเพลงประจำอาวุธ ผู้บรรเลงอาจบรรเลงเพลงอื่นๆ ที่อยู่ในอัตรา ๒ ชั้น และหน้าทับที่ใช้บรรเลงประกอบ คือ หน้าทับปรบไก่อ่ ๒ ชั้นได้ เพลงต่างๆ ที่สามารถใช้บรรเลงแทนได้ เช่น เพลงช้างประสาธนา เพลงกล่อมনারี เพลงแขกไพร เพลงลมพัดชายเขา เป็นต้น ครุฑนาค เทพหัสดิน ณ อยุธยา กล่าวว่า ดนตรีมีประโยชน์ต่อการแสดงกระบี่กระบอง คือ

- ๑) ทำให้การแสดงครึกครื้น ทำให้คนดูมีความรู้สึกสนุกสนาน
- ๒) เสียงปี่กลอง ปลูกและเร้าใจผู้เล่นให้เกิดความฮึกเหิมในการที่จะต่อสู้ นอกจากนี้ผู้ชมจะเกิดความรู้สึกร่วมในการต่อสู้
- ๓) ในขณะคู่ต่อสู้ตีกระบี่กระบองนั้น เสียงปี่กลองจะช่วยหนุนให้ผู้เล่นคิดที่จะต่อสู้ไปเรื่อยๆ
- ๔) ช่วยให้ผู้รำกระบี่กระบองได้ถูกจังหวะตามแบบแผน เป็นการเพิ่มความงดงามให้แก่การรำกระบี่กระบอง

การแต่งกายของมวยไทยและกระบี่กระบองที่แสดงถึงความเชื่อของนิยายพุทธตันตระ

นิยายพุทธตันตระมีอิทธิพลต่อรูปแบบของการต่อสู้ป้องกันตัวของไทยมาตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัย โดยเฉพาะปรากฏในรูปแบบของการแต่งกายของมวยไทยและกระบี่กระบอง ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะของการต่อสู้ป้องกันตัวแบบไทย ได้แก่

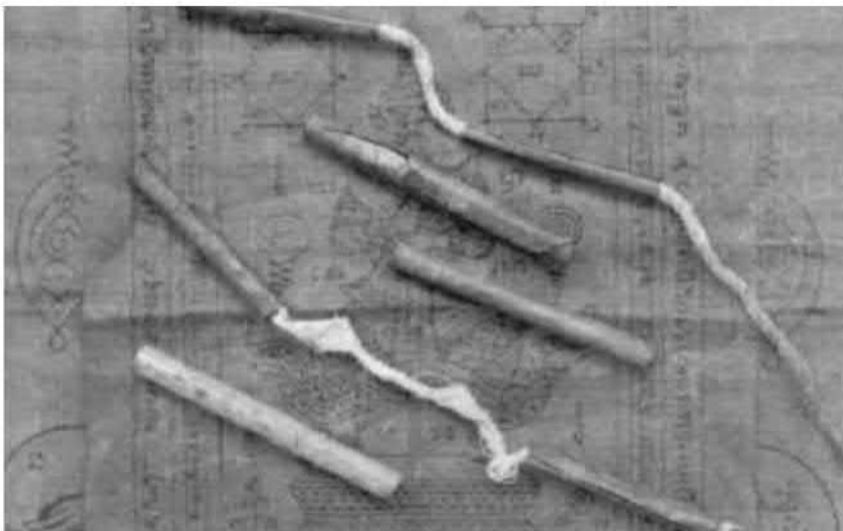
๑. มงคล มงคลเป็นเครื่องสวมศีรษะ มงคลมาจากคำว่า “มั่งคละ” ในภาษาโบราณ แปลว่า มีลาภ เคราะห์ดี สุข ความระมัดระวัง มงคลมักทำด้วยด้ายสายสิญจน์ ทำเป็นวงสำหรับสวมหัว โดยรวบเป็นหางยาวพองาม มงคลนี้จะใช้สวมศีรษะตลอดเวลาขณะที่รำไหว้ครู และขณะทำการต่อสู้ ผู้ที่จะสวมมงคลหรือถอดมงคลจะต้องเป็นครู หัวหน้าสำนักหรือผู้อาวุโสที่เป็นที่เคารพนับถือ ก่อนการสวมมงคลหรือถอดมงคล จะต้องมีการท่องคาถา อาคมกำกับเพื่อความคลาดแคล้ว ปลอดภัย และประสพชัยชนะ

การสวมมงคลในพิธีไหว้ครู

๒. *ผ้าประเจียด* ประเจียดเป็นผ้าลงเลขยันต์ เป็นวิชาคงกระพัน สามารถทำให้ผู้ใช้มีความคงทนต่ออาวุธทั้งปวงได้ ประเจียด มักทำจากผ้าสาธู หรือผ้าสีแดง โบราณทำจากผ้าบังสุกุลโดยผ่านพิธีกรรมหลายประการ ส่วนมากใช้ผูกทับท่อนแขนด้านบน หรือผูกคอ บางครั้งทำแบบเสื้อกั๊ก เรียกว่า เสื้อยันต์

๓. *ตะกรุด* เป็นโลหะแผ่นบางๆ รูปสี่เหลี่ยม โลหะที่ใช้ เช่น นาค ทองแดง เงิน ทอง ตะกั่ว ไบลาน หรือกระดาศา ลงเลขยันต์ ทำนองเดียวกับประเจียด ม้วนให้กลม มีสายร้อยคาดเอว คล้องคอ หรือคาดไว้ที่ต้นแขน ใช้เพื่อคงกระพันเช่นเดียวกับผ้าประเจียด แต่บางครั้งก็ลงอาคมในวิชาแคล้วคลาด

๔. พิศมร เป็นแผ่นโลหะเช่นเดียวกับตะกรุดหรือใบลานรูปสี่เหลี่ยมเลขยันต์ มีที่ร้อยสายโดยมากไม่ม้วน

๕. พีรอด เป็นเครื่องรางของขลังที่ทำด้วยกระดาษสาผ่านพิธีกรรมลงคาถาอาคม แล้วลวกปิดทอง ถ้าใช้สวมต้นแขนเรียกว่า กำไลพีรอด ทำให้สวมนี้เรียกว่า แหวนพีรอด

ปัจจุบันเครื่องแต่งกายตามความเชื่อในนิกายพุทธตันตระที่ยังคงเหลือให้เห็นอย่างชัดเจนในศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัวคือ มงคล ซึ่งมีการสวมทั้งผู้ที่ชกมวยไทยและผู้ที่แสดงกระบี่กระบอง

การต่อสู้ป้องกันตัวแบบไทยเป็นกีฬาพื้นบ้านที่มีพื้นฐานมาจากการฝึกซ้อมเพื่อการอยู่รอดของตนเองและประเทศชาติเป็นสำคัญ ปัจจุบันการต่อสู้ป้องกันตัวมวยไทยมีการปรับปรุงกติกาการชกมวยจนได้รับความนิยมทั่วไปทั้งคนไทยและคนต่างประเทศ สำหรับกระบี่กระบองในประเทศไทยได้รับความนิยมไม่มากนัก แม้จะมีการเรียนการสอนในโรงเรียนและมีการจัดการแข่งขันในกีฬานักเรียนมาเป็นเวลานาน แต่ชาวต่างประเทศนิยมฝึกหัดกระบี่กระบองกันมากไม่แพ้มวยไทย โดยชาวต่างชาตินิยมฝึกการต่อสู้ป้องกันตัวแบบไทยเพื่อการออกกำลังกายเป็นสำคัญ

การฝึกซ้อมมวยไทย

การฝึกซ้อมกระบี่กระบอง

บทที่ ๓ ว่าวไทย

การเล่นว่าวจัดว่าเป็นกีฬาประเภทหนึ่งที่นิยมเล่นกันทุกประเทศทั่วโลก ทั้งผู้เล่นก็ไม่จำกัดเพศและวัย เล่นได้ตั้งแต่เด็กจนถึงผู้เฒ่าผู้แก่ ไม่ว่าชายหรือหญิง จากหลักฐานพบว่าว่าวเป็นสิ่งที่มนุษย์ประดิษฐ์ขึ้นมาเพื่อเป็นการเล่นเป็นเวลาหลายพันปีแล้ว โดยมีหลักฐานว่าทวีปเอเชียเป็นต้นกำเนิดของการเล่นชนิดนี้ ต่อมาจึงแพร่ขยายไปยังทวีปต่าง ๆ การเล่นว่าวครั้งแรกคงเกิดจากความสนุกสนานเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ หรืออาจเป็นไปได้ว่าเกิดจากความต้องการที่จะอยากรบินได้อย่างนก นอกจากนี้การเล่นว่าวเพื่อความสนุกสนานแล้วมีหลักฐานว่าการเล่นว่าวมีส่วนเกี่ยวข้องกับความเชื่อทางศาสนาด้วย

สำหรับประเทศไทยตามหลักฐานที่กล่าวในบทนำจะเห็นได้ว่าคนไทยรู้จักการเล่นว่าวมาตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัย ซึ่งมีหลักฐานปรากฏในลิลิตพวงศาวดารเหนือกล่าวถึงการเล่นว่าวในสมัยสุโขทัยไว้ว่า

...วันหนึ่งพระร่วงเจ้า	สุโขทัย
ชักว่าวขาดลอยไป	ลับลิ
ติดตามว่าวไปไกล	ในป่า
มองมุงหว่าวชี้	คำแล้วจนงาย...

บทกลอนข้างต้นกล่าวถึงพระร่วงทรงเล่นว่าวจนสายป่านขาดตัวว่าวถูกกระแสนลมพัดไป พระร่วงติดตามหว่าวจนคำ นอกจากนี้การเล่นว่าวได้ปรากฏในตำรับท้าวศรีจุฬาลักษณ์ ในสมัยพ่อขุนรามคำแหงมหาราช ที่มีความเกี่ยวข้องกับพิธีกรรมและความเชื่อ ดังความต่อไปนี้

...เดือนยี่ถึงพระราชพิธีบุษยาก็เสกเถลิงพระโคกินเลี้ยงเป็นนักขัตฤกษ์หมูนางใน ดูซูดว่านหว่า พึงสำเนียงว่าวร้องเสนาะลั่นฟ้าไปทั้งทิวาราตรี...
ซึ่งการเล่นว่าวตามที่เขียนในตำรับท้าวศรีจุฬาลักษณ์นี้ เป็นการเล่นในพิธีบุษยาก็ใช่ การเล่นเพื่อความสนุกสนาน

การเล่นว่าวปรากฏสืบเนื่องต่อมาในสมัยอยุธยา เราพบว่ามีกำหนดในพระอัยการ (ข้อบังคับ) ในสมัยของพระเจ้าอู่ทอง พ.ศ. ๑๙๐๑ ไว้ว่า ห้ามประชาชนเล่นว่าวข้ามพระราชวัง และในกฎหมายเฝ้าบาลสมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศโลกนาถมีข้อกำหนดว่า “...อนึ่งผู้ใดเล่นว่าวข้ามพระราชวังก็ดี ชดไม้ค้อนก้อนดินอัดผาข้ามพระราชวังโดนโทษตัดมือ...” แสดงให้เห็นว่าในสมัยนั้นคงจะมีการเล่นว่าวกันมาก และการห้ามชักว่าวข้ามพระราชวังอาจเป็นเพราะเมื่อว่าวตกตัวว่าวและสายป่านอาจทำให้ยอดปราสาทราชมณเฝ้าเสียหาย หรืออาจเป็นเครื่องมือที่ก่อให้เกิดความวุ่นวายในพระราชวัง ตัวอย่างการใช้ว่าวช่วยในการสร้างความวุ่นวายในเมือง เช่น การสงครามในสมัยพระเพทราชาที่ทรงส่งกองทัพไป

ปราบกบฏเจ้าเมืองนครราชสีมา แม่ทัพของพระเพทราชาได้ใช้ว่าวจุฬาเป็นเครื่องช่วยนำหม้อดินบรรจุดินดำขำมกำแพงเมืองเข้าไประเบิดเมืองราชสีมา ทำให้สามารถปราบกบฏลงได้ อาจเป็นด้วยเหตุนี้จึงต้องมีการตราข้อกำหนดห้ามการชักว่าวข้ามพระราชวังไว้สำหรับกันการก่อความไม่สงบ

สำหรับการเล่นว่าวที่มีความเกี่ยวข้องกับพิธีกรรมหรือความเชื่อนั้น ในสมัยอยุธยา ปรากฏหลักฐานในหนังสือพระราชพงศาวดารกรุงเก่าที่กล่าวถึงตำราพระราชพิธี ๑๒ เดือน ในสมัยอยุธยาไว้ดังนี้ “...เดือนอ้ายพระราชพิธีคลิ้ม คือ พิธีชักว่าวขอลม” และ พระนิพนธ์กาพย์ห่อโคลงนิราศธารโศก ของเจ้าฟ้าธรรมาธิเบศร์ ไชยเชษฐสุริยวงศ์ (เจ้าฟ้ากุ้ง) กล่าวถึงการชักว่าวในพิธีแคลง ดังนี้

เดือนอ้ายผายกรงท้าว	พิธีว่าวกล่าวกลแสดง
เดือนนี้พิธีแคลง	กลุ่มห้องฟ้าคลาอไรกล
มฤคเคียรดลมาศเกล้า	ลมแรง
ว่าวว่าวพิธีแสดง	แหล่งหล้า
เรียกพิธีแขลง	โดยที่
สาวส่งขึ้นลอยฟ้า	ร่ายร้องคนึงสาว...

พิธีแคลงเป็นพระราชพิธีทางศาสนาพราหมณ์พิธีหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับว่าว มีการปล่อยว่าวหงวซึ่งเป็นว่าวที่ติดวัตถุที่สามารถทำให้เกิดเสียงดนตรีส่งขึ้นไปส่งเสียงดังบนท้องฟ้า พระราชพิธีคลิ้มหรือแคลงนี้นั้นในฐานะ ว่าเป็นพิธีเรียกลมหรือชักว่าวดุลมในสมัยอยุธยา

ลา ลูแบร์ ราชทูตจากฝรั่งเศสที่เข้ามากรุงศรีอยุธยาสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช (พ.ศ. ๒๒๓๑) บันทึกไว้ในจดหมายเหตุว่า ฤดูเล่นว่าวของคนไทยนั้นสนุกสนานมาก และว่าวของพระมหากษัตริย์จะโปรดให้ชักขึ้นทุกคืนตลอดหน้าว่าว

...ชาวสยามเรียกว่า ว่าว (Vao) อันเป็นการเล่นของราชสำนักทุกแห่งในสมัยชมพูทวีปในฤดูหนาว ...บางทีก็ผูกโคมประทีปขึ้นไปกับว่าวด้วยและดูเหมือนดาวหาง บางทีก็ผูกเหรียญกษาปณ์ทองคำไปด้วยให้เป็นบำเหน็จแก่ผู้ที่เก็บว่าวได้เมื่อสายป่านขาด

...ว่าวของสมเด็จพระเจ้ากรุงสยามปรากฏในท้องฟ้าทุกคืนตลอดระยะเวลาสองเดือนของฤดูหนาว และทรงแต่งตั้งขุนนางให้คอยผลัดเปลี่ยนเวรยามถือสายป่านไว้...

การเล่นว่าวของคนไทยนั้นแตกต่างจากประเทศอื่นๆ อาจเป็นเพราะคนไทยในสมัยก่อนทุกคนเป็นนักรบ ดังนั้น การเล่นกีฬาจึงมักเอนเอียงไปทางการต่อสู้ กีฬาว่าวของไทยจึงได้รับการดัดแปลงให้เป็นกีฬาที่เป็นการต่อสู้กันบนท้องฟ้า นั่นคือลักษณะการเล่นว่าวไทยไม่เพียงแต่ชักว่าวให้ขึ้นไปลอยลมอยู่เฉย ๆ เพื่อความสนุกสนานเท่านั้นแต่จะมีการบังคับให้ต่อสู้

กันกลางอากาศโดยการฉลบบีไปหาซ้าย คว่าวของฝ่ายตรงข้าม มีการวางกลยุทธ์ในการหลบหลีกและทำร้ายว่าวคู่ต่อสู้ให้เสียหายเพื่อไม่ให้สามารถลอยลมในท้องฟ้าต่อไปได้ ศิลปะการเล่นว่าวลักษณะนี้นับได้ว่าเป็นศิลปะประจำชาติไทยโดยเฉพาะที่ไม่มีชาติอื่นกระทำได้

การเล่นว่าวแข่งขัน (ว่าวพนัน) น่าจะมีขึ้นในสมัยอยุธยาเนื่องเพราะมีหลักฐานในหนังสือลัทธิธรรมเนียมต่างๆ ของกรมศิลปากรกล่าวไว้ว่า ถ้าว่าวปักเป้าติดเข้ามาให้กราบทูลพระเจ้าแผ่นดินให้ทรงทราบ ดังนี้ “...เรียกหัวหมื่นตัวสี่ตัววิ่งไล่ขึ้นไปวิ่งราวและเกณฑ์ให้คอยคำสายป่าน ถ้าพานว่าวปักเป้าติดเข้ามานั้นให้เอาบัญญัติกราบทูลพระกรุณาตามชื่อทุกครั้ง...” การเล่นว่าวแข่งขันที่ถือว่าเป็นกีฬาที่เป็นเอกลักษณ์ของคนไทยที่ไม่มีชาติใดในโลกเสมอเหมือนนี้ ชาวต่างประเทศที่เข้ามาในประเทศไทยก็ได้บันทึกเรื่องนี้ไว้ เช่น บาทหลวงปาลเลกัวซ์ บันทึกไว้ใน เล่าเรื่องกรุงสยาม ความว่า

...ในประเทศฝรั่งเศสว่าวเป็นเครื่องเล่นของเด็ก แต่ในประเทศสยามไม่เป็นเช่นนั้น ในฤดูหนึ่งซึ่งมีลมพัดแรงเรื่อยจากทางใต้ เราจะเห็นว่าใหญ่ๆ เป็นฝูงไล่ไขว่คว้างกันอยู่ในอากาศ มีเด็กหนุ่มและผู้ชายเป็นกลุ่มๆ พนันขันต่อกัน “...ตาก็ดูว่าพลางให้ร้องปึงปึงสนั่นเมือง...”

หลักฐานเหล่านี้แสดงให้เห็นว่ามีการเล่นว่าวมาตั้งแต่สมัยสุโขทัย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อความสนุกสนาน เพื่อประกอบพิธีทางศาสนาพราหมณ์และเพื่อการสงคราม และมีการเล่นสืบเนื่องมาจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ แต่จุดประสงค์ของการเล่นว่าวเปลี่ยนไปเหลือเพียงเป็นการเล่นเพื่อความสนุกสนานเท่านั้น ในสมัยรัตนโกสินทร์นี้การประดิษฐ์ว่าวมีรูปร่างหลากหลายมากขึ้น มีผู้นิยมเล่นว่าวแข่งขันมากขึ้น ดังเห็นได้จากบทละครเรื่อง อิเหนา ในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ความตอนหนึ่งว่า

“...บ้างเล่นว่าวคุลาว่าพนัน ปากเป้าสั้นให้ฉาววิ่งราวมา...”

โดยเฉพาะในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ในปี พ.ศ. ๒๔๔๘ พระองค์ทรงทอดพระเนตรเห็นการเล่นว่าวพนันอย่างสนุกสนานทรงพอพระทัย จึงมีกระแสรับสั่งโปรดเกล้าฯ ให้ไปเล่นถวายหน้าพระที่นั่ง และการเล่นในครั้งนั้นนับว่าเป็นครั้งแรกที่ใช้ดนตรีบรรเลงประกอบขณะเล่นว่าว โดยโปรดเกล้าฯ ให้ตรวจของทหารและพิณพาทย์บรรเลงเพลงต่างๆ จากนั้นพระองค์ทรงสนับสนุนกีฬาว่าวโดยให้มีการจัดประกวดและแข่งว่าวเป็นประจำทุกปี เมื่อได้มีการจัดตั้งสมาคม “กีฬาสยาม” ขึ้นแล้วนั้น ในปี พ.ศ. ๒๔๗๐ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระกรุณาสนับสนุนกีฬาไทยด้วยการส่งว่าวจุฬาสวนพระองค์ เครื่องหมายตรา “สามคร” เข้าร่วมการแข่งขันของสมาคมกีฬาสยามด้วย

สถานที่เล่นว่าวและที่แข่งขันว่าวของคนกรุงเทพในขณะนั้นคือ สนามหลวง ส่วนในต่างจังหวัดนิยมเล่นกันตามที่โล่งกว้าง เช่น ตามท้องนาทั่วไป เป็นต้น

เวลาสำหรับการเล่นว่าว

การเล่นว่าวในสมัยโบราณตามที่ ลา ลูแบร์ บันทึกไว้คงจะเป็นการเล่นในฤดูหนาว โดยจะเล่นในช่วงเวลาที่มีลมว่าวหรือลมหนาวซึ่งจะเกิดขึ้นในเดือนตุลาคม ลมว่าวนี้เป็นลมที่พัดจากทวีปเอเชีย ผ่านภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทยลงสู่มหาสมุทรทางใต้ แต่ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์มีหลักฐานว่าคนไทยไม่นิยมเล่นว่าวในฤดูหนาว แต่เล่นว่าวในฤดูร้อนที่มีลมตะเภา คือ ลมที่พัดขึ้นมาจากมหาสมุทรแถบใต้ของเอเชียเข้าสู่ผืนแผ่นดินใหญ่ ผ่านประเทศไทยในช่วงเดือนมีนาคมหรือเริ่มเข้าฤดูร้อน ฤดูนี้คนไทยส่วนใหญ่โดยเฉพาะชาวไร่ ชาวนา เสร็จจากการเก็บเกี่ยวพืชผล เมื่อมีเวลาว่างจึงหากิจกรรมมาเล่นในที่โล่งแจ้งเพื่อรับลมเป็นการผ่อนคลายความร้อนและเป็นการพักผ่อนไปในตัว ปัจจุบันการเล่นว่าวจะเล่นในฤดูร้อนประมาณเดือน มีนาคม - เมษายน

ประเภทและชนิดของว่าว

ว่าวที่ปรากฏหลักฐานในสมัยสุโขทัยมีเพียงชนิดเดียว คือ ว่าวหง่าว แต่ในความเป็นจริงน่าจะมีว่าวชนิดอื่นๆ เล่นกันอยู่บ้าง เพราะในสมัยสุโขทัยมีการค้าขายติดต่อกับประเทศจีน

สมัยอยุธยาปรากฏหลักฐานว่ามีว่าวชนิดต่างๆ มากกว่าในสมัยสุโขทัยมาก ได้แก่ ว่าวหง่าว ว่าวจุฬา ว่าวปักเป้า ว่าวประเภทที่ผูกโคมไฟขึ้นไปด้วย และว่าวรูปสัตว์ต่างๆ

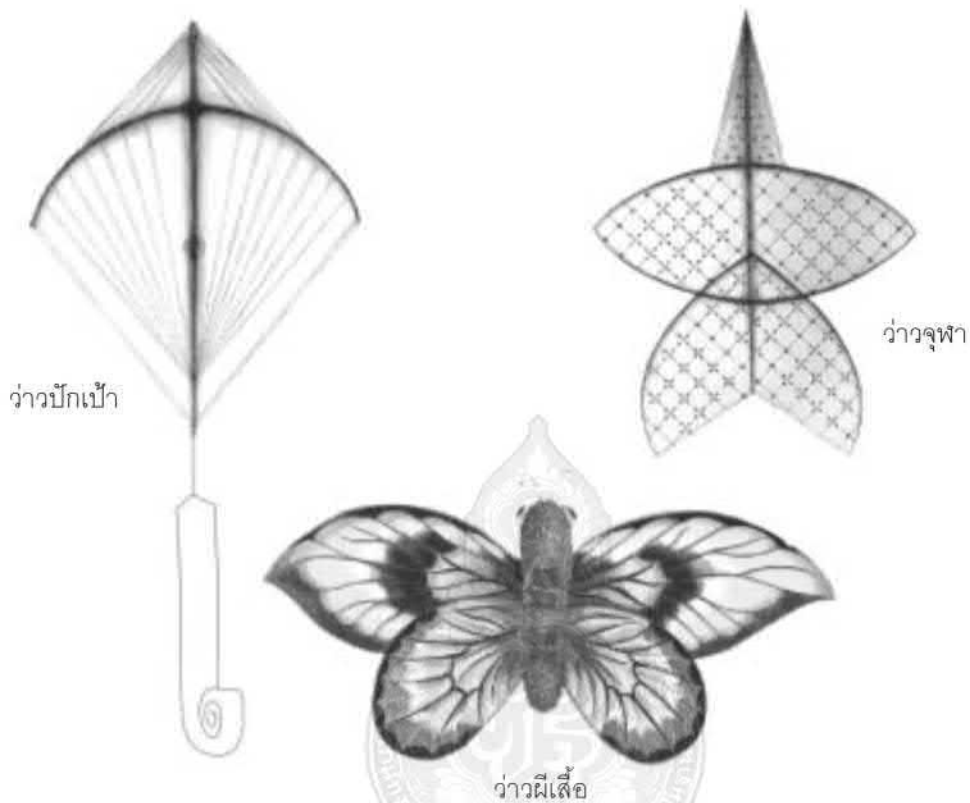
สมัยรัตนโกสินทร์ ปรากฏว่ามีรูปแบบของว่าวที่เป็นของดั้งเดิมแต่สมัยอยุธยาและว่าวรูปแบบใหม่ๆ ที่ได้รับการเผยแพร่มาจากประเทศอื่นๆ เช่น จีน อินเดีย และมาเลเซีย เป็นต้น อย่างไรก็ตาม แต่ละภาคของประเทศไทยยังคงมีการรักษารูปแบบของว่าวตามท้องถิ่นไว้ ดังนี้

ภาคเหนือ : ว่าวที่เล่นกันในภาคนี้ คือ ว่าวดุยดูย 'ว่าวอีลุม' นอกจากนั้นเป็นว่าวรูปสัตว์ เช่น ว่าวงู ว่าวนก เป็นต้น

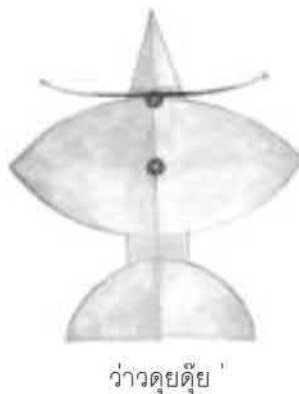
ว่าวงู

ภาคกลาง : ว่าวที่นิยมเล่นในภาคกลางได้แก่ ว่าวจุฬา ว่าวปักเป้า ว่าวดุยดี ว่าวหาง ว่าวอีแพรด ว่าวอีลุม และว่าวที่ได้รับรูปแบบมาจากประเทศอื่นๆ คือ ว่าวรูปสัตว์ต่างๆ ได้แก่ ว่าวงู ว่าวนกยูง ว่าวปลา ว่าวผีเสื้อ

ภาพจาก : สมบัติ ศรีหิรัญวง. “ว่าวในประเทศไทย” อสท. Young Traveller. ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๘ เมษายน ๒๕๔๕.

ภาคตะวันออก : ว่าวที่เล่นกันมากในภาคตะวันออกเหมือนกับภาคอื่นๆ คือ ว่าวอีลุม ว่าวหาง ว่าวหัวแตก ว่าวดุยดี ว่าวกระดาดและว่าวโบมะกอก

ภาพจาก : สมบัติ ศรีหิรัญวง. “ว่าวในประเทศไทย” อสท. Young Traveller. ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๘ เมษายน ๒๕๔๕.

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ : ภาคนี้ประชาชนนิยมเล่นว้าวพื้นเมือง ที่นิยมมากที่สุด คือ ว้าวคุยคุย ร่องลงมา คือ ว้าวอีลุ่ม ว้าวปลาโตโทงและว้าวประทุน

ภาคใต้ : ภาคนี้มีว้าวเล่นกันเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะในจังหวัดสงขลามีว้าวรูปแบบต่างๆ เช่น ว้าวนก ว้าวนกปีกแอน ว้าวนกยูง ว้าวปลาวาฬ ว้าวปลาปีกแอน ว้าวควาย ว้าวไບยาง และว้าวกระป๋อง (ว้าวกระต่าย) เป็นต้น สำหรับว้าวที่เล่นในจังหวัดสงขลาชาวบ้านนิยมเล่นว้าววงเดือนอย่างเดียว

ว้าววงเดือน

ว้าวควาย

ภาพจาก : สมบัติ ศรีหิรัญวง. “ว้าวในประเทศไทย” อสท. Young Traveller. ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๘ เมษายน ๒๕๔๕.

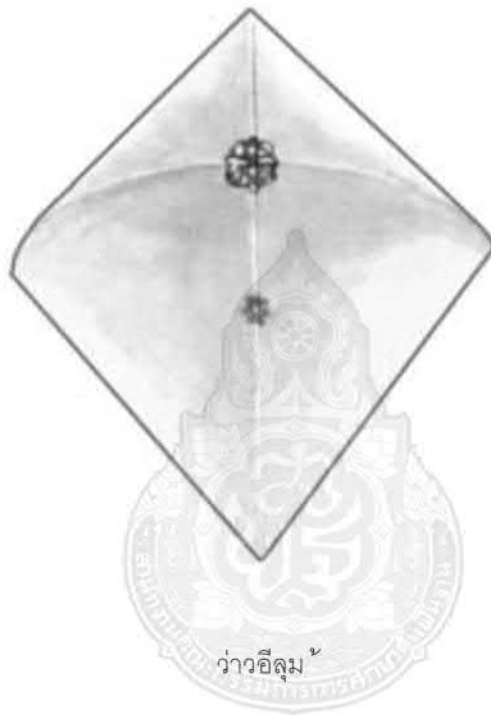
โดยสรุปแล้วว้าวสามารถแบ่งเป็นประเภทใหญ่ๆ ได้ ๒ ประเภท คือ

๑. ว้าวแฉง คือ ว้าวที่ไม่มีความหมายแต่ส่วนกว้าง และส่วนยาว เช่น ว้าวจุฬา ว้าวปักเป้า ว้าวอีลุ่ม หรือว้าวรูปสัตว์ต่างๆ
๒. ว้าวภาพ คือ ว้าวที่ประดิษฐ์ให้มีลักษณะพิเศษเพื่อแสดงแนวความคิด ฝีมือในการประดิษฐ์ แบ่งได้เป็น ๓ ชนิด คือ
 - ๑.๑ ว้าวประเภทสวยงาม
 - ๑.๒ ว้าวประเภทความคิด
 - ๑.๓ ว้าวประเภทตลกขบขัน

ว้าวแฉงเท่านั้นที่นิยมนำมาแข่งขัน สำหรับว้าวภาพจะทำสำหรับชักชวนอดรูปร่างว่ามากกว่า และนิยมชักให้ลอยนิ่งอยู่ในอากาศให้คนชม

ส่วนประกอบของวาวและวิธีทำวาว

วาวทำจากไม้สร้างเป็นโครงและปิดด้วยกระดาษ มีสายป่านสำหรับทำสายวาว วาวจะขึ้นดีหรือไม่อยู่ที่ส่วนประกอบดังกล่าว รวมทั้งฝีมือคนชักวาว ไม้ที่ทำโครงวาวได้ดีและนิยมใช้กันมากคือไม้ไผ่ โดยเฉพาะไม้ไผ่สีสุกนับว่าดีที่สุดเพราะเนื้อไม้มีสปริงในตัว เหนียวทนแรงลมได้ดีกว่าไม้ชนิดอื่น

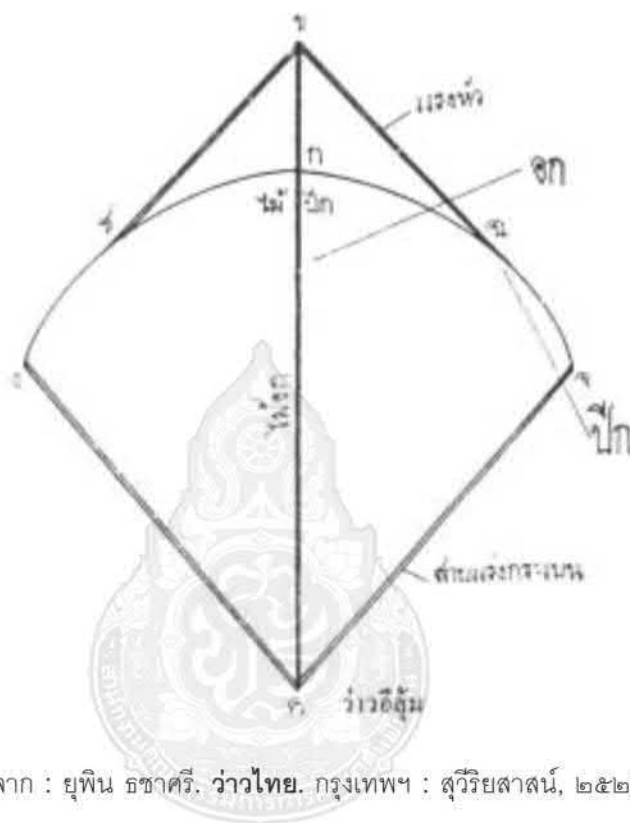

ภาพจาก : สมบัติ ศรีหิรัญวง. “วาวในประเทศไทย” อสท. Young Traveller. ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๘ เมษายน ๒๕๔๕.

วาวที่ทำง่ายและเด็กๆ นิยมเล่นกันมาก คือ วาวอีลุม มีวิธีทำดังนี้

๑. เลือกไม้ไผ่ที่มีอายุเกิน ๓ ปีขึ้นไปมาท่อนหนึ่ง ความยาวประมาณ ๓ ปล้อง
๒. นำมาผ่าซีกและตากแดดให้แห้งสนิท
๓. เมื่อแห้งแล้วนำมาเหลาให้มีขนาดเท่านิ้วก้อย ๒ ท่อน สำหรับทำไม้กวาว และไม้ปีกวาว อย่างละ ๑ ท่อน ความยาวที่นิยมของไม้กวาวและไม้ปีกวาว คือ “ปีกหก ออกห้า” หมายถึงถ้าไม้ปีกยาว ๖ ส่วน ไม้กวาวควรยาว ๕ ส่วน ซึ่งหน่วยที่ใช้ขึ้นกับความต้องการว่าต้องการวาวขนาดเล็กหรือขนาดใหญ่
๔. นำไม้ทั้งสองท่อนมาเหลาปลายทั้ง ๒ ข้างให้เรียวเล็กน้อย

๕. การขึ้นโครงว่าว ให้วัดแบ่งครึ่งไม้ปีกและแบ่งไม้อก เป็น 5 ส่วน ใช้จุดแบ่งนั้นเป็นจุดผูกไม้ปีกกับไม้อกว่าวเข้าด้วยกัน โดยผูกไม้ปีกที่จุดแบ่ง ๑ ส่วนนับจากปลายของไม้อก (จุด ก)
๖. จากนั้นตัดปลายไม้ปีกทั้งสองข้างให้คมลั้งใช้ป่านผูกโยงกับปลายไม้อกด้านล่าง (จุด ค) ทั้งสองข้าง

ภาพจาก : ยุพิน ธาตุศรี. ว่าวไทย. กรุงเทพฯ : สุวีริยาสาส์น, ๒๕๒๖.

๗. ผูกป่านที่ส่วนโค้งของปีก (จุด ฉ) โยงป่านผ่านส่วนโค้งของปีกไปที่ปลายไม้อกที่ปากปลายไม้เล็กน้อย (จุด ข) แล้วโยงเลยมาผูกที่ส่วนโค้งของปีกอีกข้างหนึ่ง (จุด ข) ถ้าผูกแล้วเห็นว่าปีกกว้างมากไป ก็ให้รั้งสายแรงกระเบนให้ปีกคมลั้งมาอีก ว่าวที่รูปร่างได้ส่วนเมื่อผูกโครงเสร็จเรียบร้อยแล้ว ควรจะมีรูปทรงคล้ายสี่เหลี่ยมจัตุรัส ซึ่งลักษณะนี้นิยมเฉพาะว่าวไทยเท่านั้น

๘. เมื่อทำโครงว่าวเสร็จแล้วขั้นตอนต่อไป คือ การกรูกระดาด การกรูกระดาดนี้ควรกรูเวลากลางคืนเพราะอากาศไม่ร้อนจัด เป็นการป้องกันการขยายตัวของกระดาดภายหลังกระดาดที่นิยมนำมาใช้กรุว่าวเป็นกระดาดข่อยของจีนหรือกระดาดสาของไทยก็ได้

วิธีการกรูกระดาด ให้นำกระดาดมาตัดตามโครงว่าวโดยให้มีขนาดใหญ่กว่าโครงเล็กน้อยแล้วฉีกตามขอบเส้นป่านรอบโครงว่าว สิ่งที่ต้องระวังคือกระดาดที่ซึ่งต้องตึงและเรียบเสมอกัน

๙. ถ้าต้องการให้ว่าวมีความทนทานกระดาศที่กรุไม่ขาดง่าย จะต้อง “ลักว่าว” โดยใช้สายป่านซึ่งโครงว่าวจากหัวว่าวจรดหางว่าวให้ถี่และตึง ตัดกระดาศสี่เป็นชิ้นเล็กๆ เป็นรูปร่างตามใจชอบ ติดตามตัวว่าวเป็นระยะเพื่อตรึงสายป่านที่ลักให้ติดกับกระดาศกรว่าว มีชื่อเรียกว่าทำ “ลูกปลา”

๑๐. ขั้นตอนต่อไปที่สำคัญมากคือการผูกสายซุงว่าว สายซุงเป็นสายป่าน ๒ สายที่ผูกกับอกว่าวสำหรับต่อกับสายว่าวอีกทีหนึ่ง ประโยชน์ของสายซุงคือช่วยประคองตัวว่าวให้ด้านลมได้ดีไม่เสียการทรงตัว

วิธีผูกสายซุงให้เอาป่านมาผูกโดยเจาะรูร้อยที่แกน (ไม่อก จุด ก และจุด ข) วัดให้ระยะ ก ข เท่ากับ ข ค เพื่อไม่ให้ว่าวเอียง ถ้าผูกสายซุงถูกต้องเมื่อนำว่าวไปชักขึ้นว่าวจะลอยนิ่ง

ภาพจาก : ยุพิน ธชาศิริ. ว่าวไทย. กรุงเทพฯ : สุวีริยาสาส์น, ๒๕๒๖.

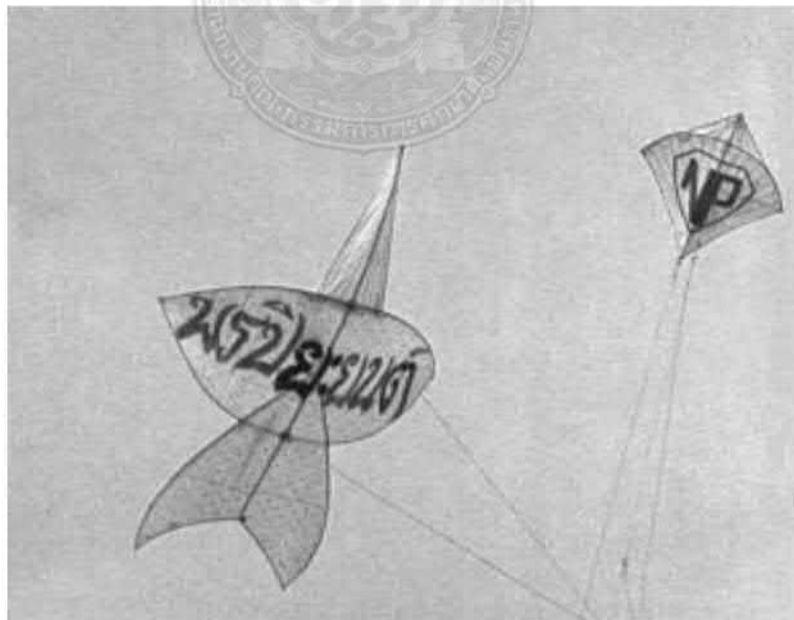
๑๑. เมื่อผูกสายซุงเสร็จแล้วให้นำป่านมาผูกต่อเป็นสายว่าวโดยพันป่านกับกระป๋อง หรือไม้ขนาดพอเหมาะมือก็ได้เพื่อไม่ให้ป่านพันกันยุ่ง '

วิธีการเล่นว่าวและการสาวป่าน

เวลาจะขึ้นว่าวหากไปเล่นเพียงคนเดียวให้เอาว่าววางราบไว้กับพื้น หันหัวว่าวมายังหัวคนชัก ระยะห่างจากตัวผู้เล่นประมาณ ๒ - ๓ เมตร แล้ววิ่งไปพร้อมทั้งกระตุกและผ่อนสายป่านสลับกันไปเรื่อย ๆ แต่ถ้าไปเล่นกัน ๒ คน แบ่งเป็นคนส่งว่าว ๑ คนและคนชักสายป่านว่าว ๑ คน ให้คนที่ส่งว่าวถือว่าวไปยืนด้านใต้ลมให้ระยะห่างจากผู้ชักว่าวประมาณ ๔ - ๕ เมตร ตั้งหัวว่าวขึ้นรอพอลมมาก็ส่งให้ว่าวขึ้นไป ผู้ชักว่าวจะกระตุกและผ่อนสายป่านจนว่าวขึ้นสูงติดลมบน จึงถือไว้นิ่ง ๆ หรือบังคับให้ว่าวส่ายไปมา

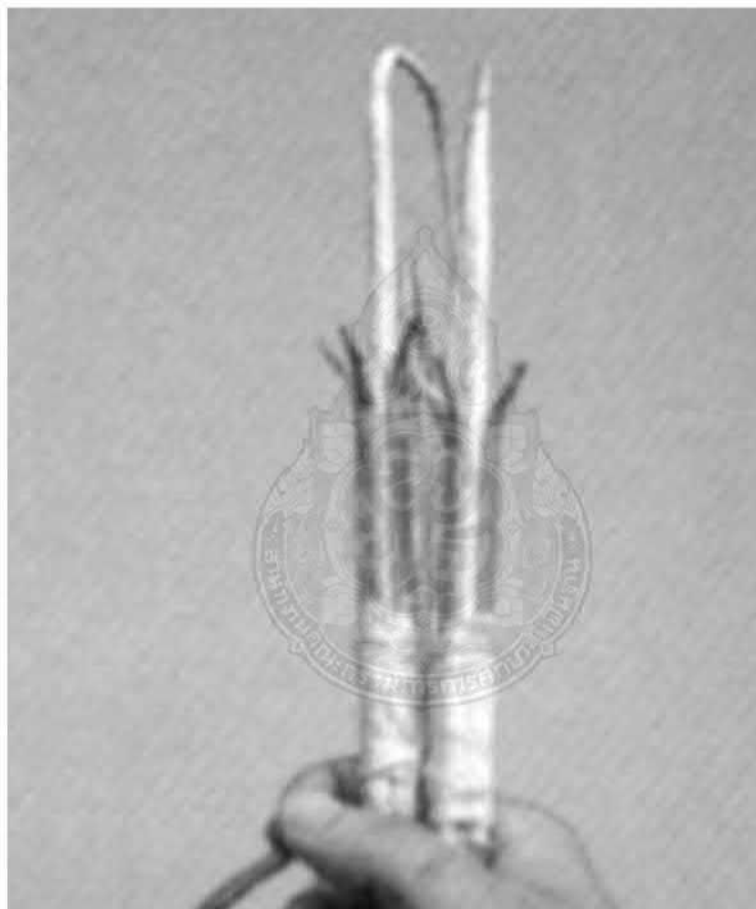
การสาวป่านให้เร็วและป่านไม่พันกันยุ่งทำได้ดังนี้ ผู้เล่นว่าวต้องใช้มือซ้ายจับป่าน แล้วเหินเหียดแขนไปข้างหลังด้านซ้ายสุดแขน ใช้มือขวาเอื้อมไปข้างหน้าเต็มเหียด คว่าสายป่านรั้งมาทางข้างขวา พร้อมกันนี้มือซ้ายปล่อยป่านเหียดออกไปสาวป่านข้างหน้าอีก สลับเปลี่ยนกันโดยมือสวนก้นไปมาและไม่กระทบกัน ก็จะสาวป่านได้เร็วขึ้นและเมื่อว่าวลงถึงดินแล้วควรสาวป่านกลับไปทางตัวว่าวก่อนเพื่อให้ป่านที่ต้นม้วนอยู่ด้านบนจะได้ม้วนเก็บง่าย

การเล่นว่าวของคนไทยนอกจากเล่นแข่งขันระหว่างว่าวจุฬาและว่าวปักเป้าแล้ว ยังมีการเล่นอีกหลายแบบ คือ การเล่นเพื่อดูความสวยงามของว่าวขณะที่ลอยลมในอากาศ การเล่นว่าวดุยดีในภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นการแข่งขันเรื่องความสูงของว่าวบนท้องฟ้ากับความไพเราะของเสียงสะนู (ธนู)

ว่าวจุฬาและว่าวปักเป้า

ว่าวที่นิยมเล่นกันมากและมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักกันมากที่สุดของคนไทย คือ ว่าวจุฬา กับว่าวปักเป้า ลักษณะของว่าวจุฬา (เดิมเรียก กุลา) จะมีรูปร่างคล้ายดาวห้าแฉก มีขนาดโตเป็นสองเท่าของว่าวปักเป้า ผูกคอซุงที่อกทำให้ส่ายไปมาได้ ว่าวจุฬามีอาวุธ คือ “จำปา” เป็นไม้เหลาโค้งประกบติดสายป่านต่อจากคอซุงลงมาติดประมาณ ๓ - ๕ ดอก ประโยชน์คือ ใช้เกี่ยวว่าวปักเป้าให้ตาย

“จำปา” อาวุธของว่าวจุฬา

ภาพจาก : อภินันท์ บัวหภักดี. สงครามกลางเวหา. อสท. Young Traveller. ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๘ เมษายน ๒๕๔๕.

ส่วนวาวปักเป้าเป็นรูปร่างสี่เหลี่ยม ค่อนข้างไปทางขนมเปียกปูน ผูกคอซุงที่อกเช่นเดียวกัน มีอาวุธที่เรียกว่า “เหนียง” เป็นห่วงป่านติดใต้คอซุงลงมาเอาไว้คล้องตัวว่าวจุฬา

“เหนียง” อาวุธของวาวปักเป้า

การเล่นว่าวจุฬากับว่าวปักเป้าเป็นการเล่นแข่งขันกันที่มีกฎระเบียบการเล่นแน่นอน ในวงการแข่งขันว่าวถือว่าว่าวจุฬาได้เปรียบกว่าปักเป้าโดยรูปร่างและอาวุธ กติกาจึงต้องต่อให้ปักเป้า ๒ ต่อ ๑ เวลาแข่งขัน การต่อสู้ของว่าวจุฬาและว่าวปักเป้ามียังดังนี้คือ การที่ว่าวจุฬาตัวใหญ่กว่าเวลาเล่นจึงต้องยึดแดนที่อยู่เหนือลม ส่วนว่าวปักเป้าตัวเล็กกว่าต้องอยู่ด้านล่างได้ลมตรงแนวทางเดียวกันมีระยะให้ทอดห่างพอสมควร พอให้สายป่านของว่าวจุฬาจะผ่อนมาคว่ำในแดนว่าวปักเป้าได้ การแบ่งแดนจะใช้การปักธงเป็นเครื่องหมายแสดงเขตแดน

การแพ้ชนะของแต่ละฝ่ายมีหลักว่า ถ้าว่าวจุฬาตกลงเบื้องล่างกลับขึ้นอีกไม่ได้คือแพ้ว่าวปักเป้ามียุทธวิธีเป็นอาวุธที่สำคัญ ว่าวปักเป้าจะต้องพยายามเอาเหนียงสวมหัวว่าวจุฬาและรั้งให้ว่าวจุฬาหัวตกลงดินในเขตของว่าวปักเป้า สำหรับว่าวจุฬาต้องพยายามคว่ำว่าวปักเป้าให้ติดและทำให้ว่าวปักเป้าเกิดความชำรุดเสียหาย เช่น หางขาด ออกหัก กระดาษขาด เป็นต้น แล้วจึงดึงว่าวปักเป้าเข้าแดนของว่าวจุฬา

ผู้ชมการแข่งขันว่าวจะสนุกสนานตรงที่แบ่งกันเป็น ๒ ฝ่าย ต่างเอาใจช่วยว่าวที่ตนคาดว่าจะชนะ มีผู้เปรียบว่าวจุฬาซึ่งโฉบส่ายไปมาเหมือนนักเลงโตว่าเป็นฝ่ายชาย และว่าวปักเป้าที่ตัวเล็กและโฉบฉวัดเฉวียนว่าเป็นฝ่ายหญิง เวลาแข่งว่าวในสมัยก่อนจะมีการบรรเลงดนตรีไทยจากวงปี่พาทย์ให้เข้ากับท่วงทำนองการต่อสู้ของว่าวจุฬาและปักเป้าด้วย โดยมีวงปี่พาทย์ ๒ วง สำหรับพวกจุฬาวงหนึ่งและปักเป้าวงหนึ่ง เมื่อกรรมการชักธงให้ต่อสู้ทั้งคู่ต่างล่อหลอกแสดงกลยุทธ์ ขณะนี้วงปี่พาทย์จะบรรเลงเพลงเชิดจิ้งและต่างถือหางตามว่าวที่ตนสังกัด ถ้าในขณะที่ต่อสู้จุฬาเป็นฝ่ายได้เปรียบสามารถไล่คว่ำจนปักเป้าตาย ปี่พาทย์จะบรรเลงเพลงกราวรำเป็นการใหญ่อันแสดงถึงการมีชัยชนะ และกลับกันหากฝ่ายปักเป้าได้เปรียบสามารถล่อหลอกจุฬาให้หลวมตัวเข้าเหนียงปักเป้าทำท่าจะตกลงดิน วงปี่พาทย์จะบรรเลงเพลงโอด เย้ยหยันที่ตัวใหญ่กว่าแต่มาแพ้ปักเป้าที่ตัวเล็กกว่า ดังนั้น ตลอดเวลาของการแข่งขันซึ่งเริ่มตั้งแต่เวลา ๑๔.๐๐ - ๑๘.๐๐ น. ผู้ชมจะได้ยินการบรรเลงเชิดจิ้ง กราวรำ และเพลงโอด อันเป็นการแสดงอาการปรีดาของการต่อสู้แต่ละฝ่ายตลอดเวลาทำให้เป็นที่สนุกสนานมาก

ปัจจุบันการแข่งขันว่าวจุฬากับว่าวปักเป้ายังคงจัดให้มีอยู่ในราวเดือนเมษายนซึ่งเป็นช่วงเวลาของการจัดกีฬาไทย ณ ห้องสนามหลวง กิจกรรมที่ส่งเสริมกีฬาว่าวไทยที่ผ่านมานั้นสมาคมกีฬาไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์ ร่วมกับการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย และกรุงเทพมหานครได้จัดให้มีงานว่าวไทยและว่าวนานาชาติขึ้น

ภาพจาก : จิรา บุญประสพ. “เล่นวาวไทยช่วยต้านภัยยาเสพติด.” อสท. Young Traveller.ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๘ เมษายน ๒๕๔๕.

นอกจากนี้สมาคมกีฬาไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์ ยังได้ร่วมกับกรุงเทพมหานครจัด “โครงการวาวไทยต้านภัยยาเสพติด” สำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา เพื่อเป็นการสืบสาน และอนุรักษ์การสร้างวาวและเล่นวาวไทยให้แก่เยาวชนรุ่นใหม่ โดยให้เยาวชนในกลุ่มดังกล่าวส่งวาวที่ทีมของตนเองประดิษฐ์ขึ้นส่งเข้าประกวด ในปี พ.ศ. ๒๕๔๕ นี้มีผู้เข้าร่วมแข่งขันทั้งสิ้น ๓๐ ทีม นับว่ากิจกรรมดังกล่าวสามารถช่วยให้กีฬาพื้นบ้านประเภทนี้ของไทยสามารถดำรงอยู่ต่อไปได้กิจกรรมหนึ่ง

บทที่ ๔

ตะกร้อ

พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕ ให้คำนิยาม “ตะกร้อ” ไว้หลาย ความหมายตามของใช้ในวิถีชีวิตของคนไทย ดังนี้ “ลูกกลมสานด้วยหวายเป็นตาๆ สำหรับเตะ; เครื่องมือสอยผลไม้มีด้ามยาว ทำด้วยไม้เป็นซี่รูปปองยาววิคัลลายกบป्ली ตรงปากมีพื้น สำหรับสอย; เครื่องสานรูปทรงกระบอก สำหรับใส่ใส่กระถางยาตองและกะปิ เป็นต้น เพื่อกัน เนื้อให้แต่น้ำซึมเข้าข้างใน เครื่องสานมีรูปคล้ายคลึงเช่นนั้น สำหรับสวมปากม้าหรือปากหมา เป็นต้น; เครื่องดับไฟสานเป็นรูปตะกร้อพันผ้าชุบน้ำ มีด้ามยาวสำหรับดับและคลึงลูกไฟที่มา ติดบนหลังคา ผู้ดับนั่งบนอกไก่หลังคา” ความหมายดังกล่าวมีส่วนที่คล้ายกันคือวัสดุที่เป็น เครื่องสานในลักษณะต่างๆ เพื่อใช้ประโยชน์ต่างกัน

สำหรับ “ตะกร้อ” ที่เป็นอุปกรณ์ในการเล่นกีฬานั้นมีมานานแล้ว โดยที่ประเทศไทย เรามีภูมิประเทศและธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ไปด้วยไม้และหวาย ดังที่ ลา ลูแบร์ บันทึกไว้ใน จดหมายเหตุว่า “...ต้นไม้สำคัญและมีมากที่สุดของกรุงสยาม ก็คือต้นไม้อย่างหนึ่งซึ่งตาม ภาษา...ในภาษาสยามว่าไม้ไผ่...” จึงสันนิษฐานว่า คนไทยในสมัยโบราณนิยมนำไม้ไผ่และ หวายมาใช้ทำประโยชน์ต่างๆ กัน เช่น กระบุง ตะกร้า นำมาจักเป็นตอกสำหรับมัดสิ่งของ รวมทั้งนำมาใช้ดัดแปลงทำเป็นอาวุธเพื่อใช้ในการฝึกซ้อมการต่อสู้หรือเครื่องอาวุธของกระบี่ กระบอง นอกจากนี้จะมีการนำหวายมาสานเป็นตะกร้อสำหรับใช้ออกกำลังกายในยามว่าง ด้วย

สมัยอยุธยาในแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราช มีปรากฏในหนังสือบันทึกความ ทรงจำของบาทหลวง เดอะ แบล มีความตอนหนึ่งว่า “...มีพวกมาลาญหมู่หนึ่งตั้งวงเล่น ตะกร้อกันอยู่ ขณะที่พราหมณ์เดินใกล้พวกเขาเข้าไปนั้น ลูกตะกร้อได้ตกลงไปในสระ ซึ่งอยู่ในแถวแถบนั้น...”

ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้นพบหลักฐานในจดหมายเหตุโหร ที่กล่าวไว้ว่า ในปี รัชกาล จ.ศ. ๑๑๕๑ (พ.ศ. ๒๓๓๒) ราษฎรชายหญิงเล่นเอ็กเกริก เล่นตะกร้อ ไม้หึ่ง ไม้จำ และหลักฐานจากโคลงนิราศสุพรรณ ซึ่งแต่งโดยสุนทรภู่ ในปี พ.ศ. ๒๓๘๔ บทที่ ๒๒๙ กล่าวถึงการเล่นตะกร้อไว้ว่า เป็นกีฬาที่นิยมเล่นกันทั่วไปไม่ว่าจะเป็นคนธรรมดาหรือพระสงฆ์ เมื่อถึงเวลาเย็นจะออกกำลังกายด้วยการเล่นตะกร้อ ดังความต่อไปนี้

ตวันเย็นเหนพระพร้อม
 ตีปะเตะตะกร้อตรง
 สมภานท่านก็ลง
 เข้าค่างต่างอวดไอ้
 บัดนั้น
 บรรดาที่ตามเสด็จไป
 บ้างตั้งวงลงตะตะกร้อเล่น
 ปะเตะโต้คู่กันสนทัด

ล้อมวง
 คู่โต้
 เล่นสนุก ขลุ่ยแหย
 ออกให้ใจหาย
 เสนากิดาหยันน้อยใหญ่
 อยู่ในหน้าวิหารลานวัด
 เพลาเย็นแดดร่มลมสด
 บ้างถนัดเข้าเดาะเป็นนำดู

การเล่นตะกร้อในสมัยโบราณจะใช้ลูกตะกร้อที่ทำจากหวายซึ่งหาได้ง่าย แต่ปัจจุบันหวายหาได้ยากขึ้นจึงมีการประยุกต์ใช้พลาสติกสานเป็นลูกตะกร้อแทน

การสานตะกร้อ

ภาพจาก : อภินันท์ บัวหภักดี. “คิดถึงกีฬาไทยจากวัยเยาว์ถึงวัยยั้งก.” อสท. Young Traveller.
 ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๘ เมษายน ๒๕๔๕.

ตะกร้อเป็นกีฬาที่คนไทยโบราณคิดขึ้นสอดคล้องกับวิถีชีวิตหลายอย่างของคนไทย พอจะกล่าวได้ดังนี้

๑. ลักษณะวิธีการเล่น การเล่นตะกร้อมีทักษะหลายประการที่สอดคล้องกับลักษณะนิสัยของคนไทย คือ การใช้เท้า เข่า ศอก และศีรษะในการเล่น อวัยวะเหล่านี้คนไทยใช้ในการต่อสู้ป้องกันตัวที่ฝึกซ้อมในวิถีชีวิตอยู่แล้วเป็นประจำ ทำให้การฝึกเล่นตะกร้อของคนไทยเป็นไปง่ายและรวดเร็ว

๒. สนามหรือสถานที่เล่นตะกร้อเป็นสถานที่ทั่วไปที่หาได้ง่ายในท้องถิ่นทั่วไปทั้งกลางแจ้งและในร่มบนพื้นดินหรือพื้นทราย เช่น ลานกว้างที่มีตามหมู่บ้าน หรือลานวัด เป็นต้น

๓. การเล่นเป็นการเล่นเพื่อสนุกสนานจึงไม่มีกติกาที่ยุ้งยากซับซ้อน เล่นได้ตั้งแต่ผู้เล่นคนเดียวจนถึงมีผู้เล่นหลายคน สามารถเล่นรวมกันได้ทั้งเด็กและผู้ใหญ่ไม่จำกัดอายุ การแต่งกายที่ใช้ในการเล่นตะกร้อเป็นการแต่งกายง่ายๆ ไม่มีแบบแผนยุ่งยาก

ประเภทของการเล่นตะกร้อ

๑. ตะกร้อวง

การเล่นตะกร้อในตอนแรกๆ นั้นยังไม่มีกฎ ระเบียบ กติกา และท่าทางอะไรมากมาย การเล่นเป็นการเตะเพื่อความสนุกสนานเพลิดเพลิน ผู้เล่นทุกคนเตะตะกร้อให้ลอยโด่งไปในอากาศ และลอยลงมาหาผู้เล่นอื่นๆ ส่งกัน หรือ ช่วยกันเตะเลี้ยงรับส่งประคองไม่ให้ตกถึงพื้น เมื่อตกถึงพื้นก็จะเก็บมาโยนเตะใหม่ นิยมเตะกันเป็นวงไม่จำกัดจำนวนผู้เล่นและอายุของผู้เล่น แต่มักจะมีผู้เล่นวงละ ๔ - ๘ คน ลักษณะการเล่นเป็นวงดังกล่าว เรียกว่า “ตะกร้อวง”

การเล่นตะกร้อ

๒. ตะกร้อเตะชน มี ๒ ลักษณะ คือ ตะกร้อเตะชนประเภทเดี่ยวและประเภทวง

การเล่นประเภทเดี่ยว ผู้เล่นจะเตะโต้ตอบกับคู่ของตัวเองและพยายามให้ได้จำนวนครั้งในการเตะมากที่สุดภายในเวลา ๑๐ นาที

การเล่นประเภทวง คล้ายกับการเตะตะกร้อวงธรรมดาแต่มีการกำหนดกติกาการเล่นชัดเจน เช่น กำหนดขนาดของวงให้วงกลมในรัศมี ๒ เมตร วงกลมนอกรัศมี ๖ เมตร มีเส้นแบ่งแดนออกเป็น ๖ แดนเท่าๆ กัน การแข่งขันแต่ละชุดจะมีผู้เล่น ๖ คน สามารถ

เล่นได้ไม่เกิน ๙ โยนในเวลา ๓๐ นาที ในคู่หนึ่งๆ เล่นได้ไม่เกิน ๓ โยนในเวลาไม่เกิน ๑๐ นาที ชุดใดได้จำนวนลูกมากที่สุดเป็นชุดชนะ ถ้าจำนวนลูกเท่ากันชุดที่โยนน้อยกว่าเป็นชุดชนะ ถ้าจำนวนลูกและโยนเท่ากันชุดใดใช้เวลาน้อยกว่าเป็นชุดชนะ

๓. ตะกร้อพลิกแพลง หรือ ตะกร้อติด

การเล่นตะกร้อประเภทนี้เป็นการเล่นเพื่อแสดงฝีมือการเตะตะกร้อของผู้เล่นเพียงคนเดียวด้วยท่าทางพลิกแพลงต่างๆ ผู้เล่นตะกร้อจะต้องแสดงความสามารถในการเตะตะกร้อให้ลอยอยู่ในอากาศได้เป็นเวลานาน และสามารถบังคับให้ตะกร้อตกมาหยุดนิ่งตามส่วนต่างๆ ของร่างกาย เช่น ไหล่ แขน ขา เป็นต้น ไม่ให้ลูกตะกร้อตกถึงพื้น

๔. ตะกร้อชิงธง

ตะกร้อชิงธงมีวิธีการเล่นคล้ายวิ่งววดคน โดยการเล่นจะต้องใช้พื้นที่ทำสนามความยาว ๕๐ เมตร ขีดเส้นแบ่งช่อง ขนาดความกว้างช่องละ ๓ เมตร ด้วยปูนขาวหรือเชือกหรือวัสดุอย่างอื่นที่นักกีฬาและกรรมการสามารถมองเห็นได้ชัดเจน แต่ต้องไม่เป็นอันตรายหรือขัดขวางการแข่งขัน จำนวนช่องที่ทำขึ้นมีเท่ากับจำนวนผู้เล่น

ให้ผู้แข่งขันยืนที่เส้นเริ่มต้น เมื่อได้ยินสัญญาณเริ่มให้ผู้แข่งขันแต่ละคนเลี้ยงตะกร้อด้วยส่วนต่างๆ ของร่างกาย ยกเว้นมือไปตามช่องของตนเองโดยตะกร้อไม่ตกพื้นและไม่ออกนอกลู่วางจนถึงเส้นชัยซึ่งจะมีธงปักไว้ ผู้ที่ถึงธงได้ก่อนเป็นผู้ชนะ

๕. ตะกร้อลอดห่วง หรือ ตะกร้อลอดบ่วง

ตะกร้อลอดห่วงนี้พัฒนามาจากตะกร้อวงที่เตะลูกตะกร้อให้โด่งไปมาหาคู่ของตัวเองเท่านั้น ไม่ท้าทายความสามารถเท่าที่ควร ดังนั้น เมื่อประมาณ พ.ศ. ๒๔๗๐ - ๒๔๗๕ หลวงมณฑลแมน (สังข์ บุรณะศิริ) ได้คิดประดิษฐ์ห่วงหวายขึ้นมาเป็นเบ้าหนึ่งแขวนลอยอยู่ระหว่างเสาสูง ๒ ต้น ห่วงนี้มี ๓ ห่วงให้ตะกร้อเตะลอดเข้าไปได้ ๓ ทิศทาง ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางของปากห่วงกว้าง ๔๕ เซนติเมตรเท่ากัน ห่วงอยู่สูงจากพื้นโดยวัดจากจุดต่ำสุดของห่วง ๕.๗๕ เมตร และแขวนลอยอยู่ระหว่างจุดกึ่งกลางของวงกลมซึ่งมีเส้นผ่าศูนย์กลาง ๑๖ เมตร ผู้เล่นจะทำการแข่งขันได้ไม่เกินชุดละ ๗ คน และไม่ต่ำกว่า ๖ คน การเตะตะกร้อลอดบ่วงนี้เป็นลักษณะเฉพาะของประเทศไทยที่ไม่มีประเทศอื่นเล่นได้

การเล่นตะกร้อลอดห่วง

ภาพจาก : อภินันท์ บัวหภักดี. “คิดถึงกีฬาไทยจากวัยเยาว์ถึงวัยยั้งก์.” **อสท.** Young Traveller. ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๘ เมษายน ๒๕๕๕.

วิธีเล่นตะกร้อลอดห่วงผู้เล่นจะยืนรอบห่วงเป็นรูปวงกลม ผู้เล่นแต่ละคนพยายามเตะลูกตะกร้อด้วยท่าทางต่าง ๆ ที่กำหนดให้ลอยขึ้นไปเข้าห่วงชัยให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ ในเวลา ๔๐ นาที โดยไม่มีการพักลูก ไม่เล่นลูกด้วยมือโดยเจตนา ไม่ได้เข้าห่วงจากโยนลูกด้วยมือ แต่ละคนมีสิทธิได้ลูกลงห่วงซ้ำท่าเดียวกันได้ไม่เกิน ๒ ครั้ง ท่าทางการเตะลูกตะกร้อเข้าห่วงแต่ละท่าจะมีคะแนนแตกต่างกัน เช่น หัวโหม่งได้ ๑๐ คะแนน คอกซ้ายขวาได้ ๑๐ คะแนน ไหลซ้ายขวาได้ ๑๐ คะแนน ขึ้นมาได้ ๘ คะแนน พับเพียบได้ ๘ คะแนน ทั้งสองท่านี้ถ้าใส่บ่วงมือเข้าไปด้วยได้ ๑๕ คะแนน ท่าที่ยากยิ่งได้คะแนนมาก

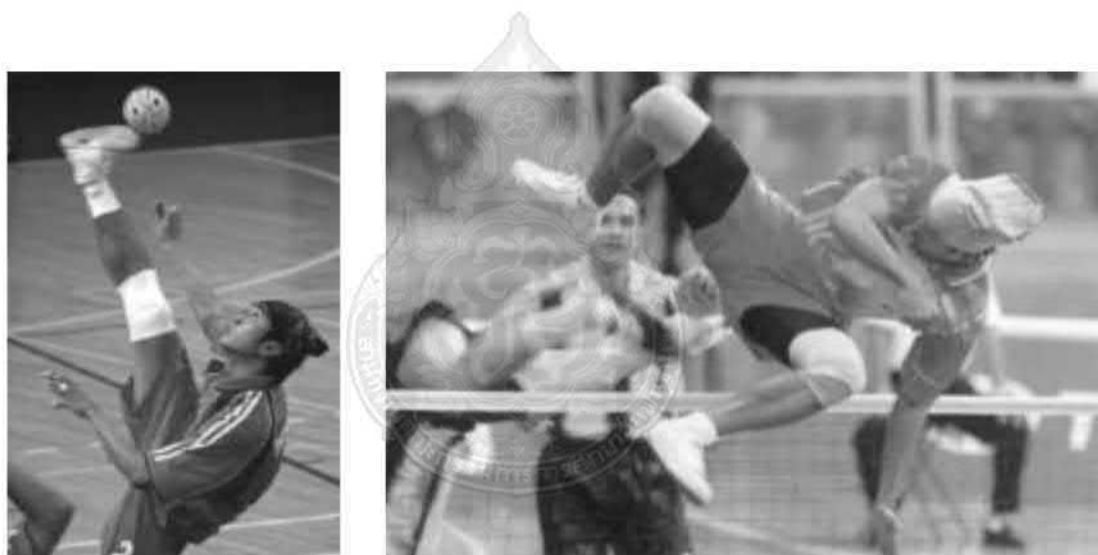
๖. ตะกร้อข้ามตาข่าย

จากการแพร่หลายของกีฬาสากล ได้แก่ กีฬาแบดมินตัน กีฬาเทนนิส ทำให้ตะกร้อได้แนวคิดจากการเล่นกีฬาสากลเหล่านั้นมาพัฒนาการเป็นการเล่นตะกร้ออีกลักษณะหนึ่งให้มีส่วนคล้ายกับการเล่นกีฬาแบดมินตัน เรียกว่า “ตะกร้อข้ามตาข่าย” กลุ่มผู้ริเริ่มการเล่นตะกร้อข้ามตาข่าย ประกอบด้วย หลวงสำเร็จวรรณกิจ ขุนจรรยาวิทีต นายผล ผลาสินธุ์ และนายยิ้ม ศรีหงส์ โดยมีการเล่นอย่างเป็นทางการในปี พ.ศ. ๒๔๘๐ จุดมุ่งหมายเพื่อการแข่งขันและการเตะที่หวังมิให้คู่ต่อสู้อีกฝ่ายได้ตอบลูกตะกร้อกลับคืนมา หลังจากการแข่งขัน

กีฬาแหลมทองครั้งที่ ๒ พ.ศ. ๒๕๐๔ ตะกร้อข้ามตาข่ายได้มีโอกาสไปแสดงในประเทศต่างๆ ในทวีปเอเชียและได้รับความนิยมมากขึ้น

๗. เซปักตะกร้อ

หลังจากการเล่นตะกร้อข้ามตาข่ายได้รับความนิยมมากขึ้นนี้เอง ประเทศมาเลเซีย ซึ่งได้เข้าร่วมประชุมเพื่อตั้งกฎเกณฑ์การแข่งขันตะกร้อ จึงได้ผสมผสานตะกร้อข้ามตาข่ายของไทยกับของมาเลเซียเข้าด้วยกันกลายเป็นกีฬาใหม่ที่เรียกว่า “เซปัก-ตะกร้อ” (Sepak Takraw) เซปัก เป็นภาษามาเลเซีย ตะกร้อเป็นภาษาไทย การจัดการแข่งขัน เซปัก-ตะกร้อ ครั้งแรกมีขึ้นในการแข่งขันกีฬาแหลมทองครั้งที่ ๔ นับแต่นั้นมา เซปัก-ตะกร้อ จึงเป็นกีฬาที่รู้จักกันทั่วไป

การเล่นเซปักตะกร้อ

ปัจจุบันกีฬาตะกร้อยังคงเป็นที่นิยมของคนไทยเพราะเล่นง่ายไม่ต้องมีอุปกรณ์มาก และสามารถเล่นได้ทุกเพศทุกวัย แต่การเล่นตะกร้อลอดห่วงและตะกร้อพลิกแพลงและตะกร้อชิงธงมีการเล่นน้อยลงซึ่งควรจะมีการส่งเสริมให้มีการเล่นมากขึ้น

บทที่ ๕ แข่งเรือ

ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีแม่น้ำเป็นสายใยของชีวิต การพายเรือเป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินชีวิตของคนไทย จากการดำเนินชีวิตตามปกตินี้เองที่ได้ดัดแปลงมาเป็นกีฬาที่มีประวัติความเป็นมาที่ยาวนาน สมัยกรุงสุโขทัยพบหลักฐานว่ามีการแข่งเรือหลวงพระที่นั่งเป็นประจำทุกปีในเดือน ๑๑ เพื่อเป็นการเสี่ยงทายความเจริญและอุดมสมบูรณ์ของบ้านเมืองดังนี้

... ครั้นถึงฤดูเดือน ๑๑ ชลาลดชายฝั่งถึงการพระราชพิธีอาศุชนกษัตริย์ ชีพพรหมณ์ก็สั่งเวรพระนารายณ์ปางเกษียรสมุทร...พายุตรึงดาลลงนาวาเป็นพวกเป็นเหล่า ตกแต่งกรัษกายงามตามชาติตระกูล พายเนื่องแน่นกันมาจอดเรียงลอย คอยดูแข่งเรือพระที่นั่งเอกชัยทั้งสองฟากฝั่งตลอดเฉียบ...พระครูพรหมณ์พิธีครีบรมหงส์ก็อัญเชิญพระนารายณ์ปางเกษียรสมุทร ลงสถิตบุษบกเรือพระที่นั่งชัยเฉลิมธรณิน... อัญเชิญพระลักษมีพระมหาคเณรสถิตบุษบกเรือพระที่นั่งชัยสินธุพิมาน... คำกล่าวโดยดำรับพิธีอาศุชนกษัตริย์ว่า เรือพระที่นั่งชัยเฉลิมธรณิน ชัยสินธุพิมาน ทั้งสองลำนี้เป็นที่เสี่ยงทายแสดงความจำเริญและมีจำเริญแก่บ้านเมือง...

พระราชพิธีอาศุชนกษัตริย์กระทำสืบเนื่องมาจนถึงสมัยอยุธยา ดังปรากฏในบันทึกของ บาทหลวงเดอซัส ผู้ช่วย บุตรในสมัยพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ ที่เข้ามาเจริญสัมพันธไมตรีกับไทยในแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราช เมื่อปี พ.ศ. ๒๒๒๘ ความว่า

...เรือพระที่นั่งนั้นวิจิตรระจนาสง่างามยิ่งนักสุดที่จะพรรณนาให้ท่านฟังโดยถ้วนถี่ได้มีฝีพายประจำเรือประมาณ ๑๕๐ คน ถือพายปิดทองทุกคน... ให้เรือขุนนางที่ยศเสมอกันเข้าเทียบเรือเป็นคู่พายแข่งขันกลับไปยังกลุ่ม 'ถ้าเรือลำใดถึงพระตำหนักที่พระราชวังกรุงศรีอยุธยาก่อนก็ได้รับพระราชทานรางวัลอย่างงาม...

สำหรับสามัญชนมีหลักฐานการแข่งขันเรือพายดังปรากฏในบันทึกของ ลา ลูแบร์ สมัยอยุธยา ความว่า

...ในนครของชาวสยามนั้น การแข่งเรือเป็นกีฬามากกว่าจะเป็นการเล่น ชาวสยามเลือกเรือยาว ๒ ลำมาเปรียบส่วนสัดให้เท่ากันทุกอย่างเท่าที่สามารถจะทำได้ แล้วก็แบ่งเป็นสองพวกเพื่อพนันขันต่อกัน ครั้นแล้วคณะกรรมการ (comites) ก็ลุกขึ้นยืนทำจังหวะเร่งเร้า ...ส่งเสียงร้องหนุนและโยก

ไหว้ไปทั้งเนื้อทั้งตัวอีกด้วย พวกฝีพายก็ปลุกใจตัวเองด้วยการส่งเสียงร้อง
อย่างน่าเกรงขาม...

การแข่งขันเรือนั้นนอกจากจะเป็นกีฬาที่เล่นสนุกสนานยามว่างแล้วยังเป็นเครื่องมือที่ช่วยในการฝึกพลกำลังให้ชาวไทยมีความแข็งแรง คล่องแคล่วในยามที่ต้องทำศึกสงคราม เนื่องจากกองทัพไทยในสมัยโบราณนั้นมีทั้งกองทัพบกและกองทัพเรือ โดยเฉพาะในสมัยอยุธยา กองทัพเรือที่มีความสามารถและเข้มแข็งมากคือกองทัพเรือในสมัยสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ตัวอย่างการรบที่มีหลักฐานในประวัติศาสตร์ คือ เมื่อครั้งพระยาจันจันตุนีออกจากกรุงศรีอยุธยา สมเด็จพระนเรศวรและพระเอกาทศรถได้ใช้ขบวนเรือยาวออกติดตามเรือสำเภาของพระยาจันจันตุนีกระทั่งทันเรือพระยาจันจันตุนีเมื่อใกล้จะถึงปากแม่น้ำ และได้ต่อสู้กันจนพระยาจันจันตุนีออกทะเลไปแสดงให้เห็นว่าฝีพายของทัพเรือไทยต้องมีความเข้มแข็งและมีความสามารถเป็นอย่างมากจึงพายเรือยาวตามทันเรือสำเภาใหญ่

การแข่งขันเรือในสมัยโบราณมักเป็นการแข่งเรือเพื่อหาเงินเข้างานบุญ เช่น ทอดกฐิน ทอดผ้าป่า เป็นส่วนใหญ่ ปัจจุบันประเพณีการแข่งขันเรือมักจะถูกจัดขึ้นในโอกาสงานทำบุญ เช่น งานเทศกาลกฐินทางเรือของจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ งานบุญวันออกพรรษา งานประเพณีชักพระ ของจังหวัดชุมพรและจังหวัดพังงา งานบุญกินสลาก (ทานสลากภัต) ของจังหวัดน่าน เป็นต้น ซึ่งนับได้ว่าเป็นการให้ประชาชนมาร่วมกันทำบุญ และสนุกสนานร่วมกันในหมู่บ้านหรือท้องถิ่นนั้นๆ

การแข่งขันเรือ

เรือที่ใช้ในการแข่งขัน

การแข่งขันเรือพายจะต้องอาศัยฝีพายที่ได้รับการฝึกฝนมาอย่างดี ฝีพายของเรือแต่ละลำมีได้ตั้งแต่ ๒-๓ คน ๕ คน ๑๐ คน ๒๐ คน ๓๐ คน แต่ไม่เกิน ๑๕ คน การแข่งเรือมักพบเห็นในภาคกลางได้มากกว่าภาคอื่นอาจเป็นเพราะมีแม่น้ำหลายสาย การแข่งเรือจะจัดขึ้นในแม่น้ำ ลำคลอง หรืออ่างเก็บน้ำ โดยจะมีทั้งการแข่งขันเรือจ้วเรือเล็ก เรือกลาง และเรือใหญ่ เรือที่นิยมใช้แข่งขันในปัจจุบัน ได้แก่ เรือยาวและเรือกอกและซึ่งมีเฉพาะจังหวัดนราธิวาส สำหรับการแข่งเรือประเภทอื่นๆ จะจัดในจังหวัดต่างๆ ที่มีประเพณีสืบทอดกันมา

ตัวอย่างประเภทของเรือที่ใช้ในการแข่งขัน คือ

๑. **เรือยาว** เป็นเรือขุดที่ในสมัยโบราณจะมีลักษณะหัวเรียว ท้ายเรียว คล้าย กาบมะพร้าว แต่ช่างในสมัยปัจจุบันจะขุดให้หัวโตท้ายเรียวมีลักษณะเหมือนปลาช่อน การ แข่งเรือยาวที่มีชื่อเสียงมากคือ การแข่งเรือยาวของจังหวัดพิจิตร จัดเป็นงานใหญ่ประจำปี

๒. **เรือมอด** เป็นเรือขุด ขุดจากไม้เนื้อแข็ง ไม่เสริมกบ หัวเรือแบนกว้าง ไม่อมนมาก และไม่เพรียว หัวท้ายรี มีหลายขนาด มีการติดหลักหลวมสำหรับสวมแจว สามารถทำประทุน และปูพื้นเพื่อให้อยู่อาศัยแทนบ้านได้ เรือมอดนิยมแจวมากกว่าพาย

เรือมอดที่มีรูปร่างเพรียวใช้สำหรับแข่งขัน นิยมขุดจากไม้ตะเคียนหรือไม้สัก การ แข่งเรือมอด หรือบางที่เรียกเรือเพรียว พบได้ในจังหวัดตรัง จังหวัดชุมพร เป็นต้น

๓. **เรือชะล่า** หรือเรือมอ หรือเรือเปิด เป็นเรือขุดอีกชนิดหนึ่งที่บางจังหวัดใช้ในการ แข่งเรือ เรือชะลำนั้นชาวบ้านใช้สำหรับบรรทุกสิ่งของไปขาย หรือทำที่อยู่อาศัย ลำที่มีขนาดเล็กสุดมีความยาวไม่ต่ำกว่า ๕ เมตร เรือชนิดนี้มักเบิกปากเรือกว้างออกแล้วเสริมกบขึ้นต่อ ไปอีก ทางท้ายเรือมีหลักสำหรับติดกับแจว อาจทำที่นั่งทางหัวและท้ายเรือด้วย การแข่งเรือ ชะล่าสามารถหาชมได้ที่จังหวัดน่าน จังหวัดนครพนม จังหวัดสกลนคร เป็นต้น

การขุดเรือยาว

การขุดเรือยาวที่ใช้ในการแข่งขันสำหรับคนไทยนั้นมีส่วนของความเชื่อเรื่องพิธีกรรม เข้าไปเกี่ยวข้องด้วยอย่างมากไม่ว่าจะเป็นในสมัยโบราณหรือสมัยปัจจุ ันแม้ว่าเครื่องมือที่ใช้ ในการขุดเรือและวิธีการขุดเรือจะแตกต่างกันไปบ้างตามยุคสมัย และการขุดเรือแต่ละภาคก็จะมีวิธีการที่แตกต่างกัน ตัวอย่างที่จะยกมาให้ศึกษานี้เป็นการขุดเรือทางภาคเหนือและภาค ตะวันออกเฉียงเหนือ มีรายละเอียดดังนี้

๑. ขั้นตอนการหาและคัดเลือกไม้

การหาและคัดเลือกไม้ที่จะนำมาทำเรือเป็นสิ่งสำคัญ ส่วนใหญ่ไม้ที่จะนำมาขุด เป็นเรือ คือ ไม้ตะเคียนทุกชนิด ไม้ลำโรง ไม้มะหาด หรือบางครั้งใช้ไม้ยางก็ได้ แต่ส่วนใหญ่ นิยมใช้ไม้ตะเคียนเพราะเป็นไม้เนื้อแข็ง มีสีออกเหลืองเมื่อขุดเป็นเรือจะสวยงามมาก นอกจากนี้ ยังมีความเชื่อว่าไม้ตะเคียนมีรุกขเทวดาหรือนางไม้สิงสถิตอยู่ เมื่อนำมาขุดเป็นเรือนางไม้จะ กลายเป็นแม่ย่านางเรือคอยปกป้องรักษาเรือและฝีพายทุกคน แม่ย่านางเรือนี้นางเรือให้ความ เคารพนับถือมาก ก่อนจะทำการแข่งขันต้องมีการเซ่นไหว้ให้ถูกต้องทุกครั้ง

๒. ขั้นตอนการตัดหรือโค่นต้นไม้

การตัดต้นไม้ก็มีส่วนของพิธีกรรมที่ต้องกระทำให้ถูกต้อง เพื่อจะบอกกล่าวขอไม้ แก่รุกขเทวดาหรือนางไม่ว่าจะขอนำไม้ไปทำเรือ เมื่อตัดแล้วจะปลุกทนต์แทนให้ใหม่

๓. ขั้นชักลาก

การชักลากก็ต้องมีการบอกนางไม้และเจ้าป่าเจ้าเขา เพื่อให้สามารถนำไม้ที่จะมาขุดเป็นเรือเดินทางได้อย่างสะดวกปลอดภัย เมื่อนำลงจากรถก็ต้องบอกกล่าวเช่นกัน

๔. ขั้นขุดเรือ

ก่อนจะทำการขุดเรือต้องทำพิธีบอกพระวิศวกรรมซึ่งเป็นครูของเครื่องมือการขุดเรือ เพื่อให้การขุดเรือเป็นไปได้อย่างดี จากนั้นจึงทำการขุดเรือตามแบบที่กำหนดไว้

๕. ขั้นตั้งชื่อเรือ

การตั้งชื่อเรือกระทำโดยผ่านคนทรงถามแม่ย่านางเรือว่าควรจะต้องตั้งชื่อเช่นไรจึงจะทำให้ประสบชัยชนะ

๖. ขั้นการลงน้ำ

พิธีกรรมในการนำเรือลงน้ำครั้งแรกนั้นต้องมีการบวงสรวงเหมือนกับการเบิกเรือ โดยมีการตั้งศาลเพียงตา จัดเครื่องเซ่นไหว้ เมื่อได้ฤกษ์ยกเรือลงน้ำ ก็จะไชโยโห่ร้อง จุดประทัดหรือยิงปืนขึ้นฟ้าเป็นเสร็จพิธี

พิธีกรรมเหล่านี้คนในสมัยโบราณกระทำด้วยความเคารพศรัทธาต่อธรรมชาติที่ให้วัตถุดิบสำหรับงานประดิษฐ์ของมนุษย์ และใส่ความรักความเคารพในงานที่กระทำผ่านพิธีกรรมต่างๆ ที่คนยุคใหม่อาจเห็นว่าเป็นสิ่งล้าสมัย อย่างไรก็ตาม การเรียนรู้และทำความเข้าใจในคุณค่าของประเพณี พิธีกรรม ควรเป็นหน้าที่ของคนรุ่นปัจจุบันเพื่อสืบสานและดำรงรักษาไว้ด้วยความเข้าใจและตระหนักในคุณค่า

วิธีการแข่งขัน

การแข่งขันส่วนมากจะมีการกำหนดจำนวนฝีพายเพื่อความยุติธรรม ก่อนการแข่งขันจะมีการจับสลากเลือกสายน้ำว่าเรือลำใดจะอยู่ฝั่งตะวันออกหรือตะวันตก กระแสน้ำมีส่วนในการแข่งขันเป็นอย่างมาก เพราะถ้ากระแสน้ำแรงจะทำให้เรือวิ่งเร็วดีขึ้น เรือจะต้องวิ่งในกระแสน้ำของตน ถ้าวิ่งผิดจะถูกปรับแพ้ทันที ระยะทางในการแข่งขันในสมัยโบราณประมาณ ๕๐๐ เมตร แต่ในปัจจุบันอาจมีความยาวมากกว่านี้ทั้งนี้ขึ้นกับสนามแข่งขัน อย่างไรก็ตาม กติกาและข้อตกลงต่างๆ ในการแข่งขันอาจแตกต่างกันไปตามท้องถิ่น

ตัวอย่างการแข่งขันเรือยาวที่มีกฎกติกาแน่นอนและเป็นการแข่งเรือที่เป็นที่รู้จักกันทั่วไป เช่น การแข่งเรือยาวของจังหวัดพิจิตร เป็นต้น

การแข่งขันเรือยาวของจังหวัดพิจิตร จังหวัดพิจิตรเป็นจังหวัดที่มีการจัดการแข่งขันเรือยาวประเพณีที่โด่งดังมากที่สุดและมีเรือยาวเข้าแข่งขันมากที่สุด การแข่งขันเรือยาวนี้จัดขึ้นเพื่อเป็นการรักษาและส่งเสริมขนบธรรมเนียมประเพณีการแข่งขันเรือ รวมทั้งเป็นการสนับสนุนการท่องเที่ยวของจังหวัดพิจิตร การแข่งขันมักจัดในวันศุกร์ เสาร์และอาทิตย์แรกของเดือนกันยายนของทุกปี

สถานที่ในการจัดการแข่งขัน คือ บริเวณลำน้ำน่านหน้าวัดท่าหลวง พระอารามหลวง อำเภอเมือง จังหวัดพิจิตร ระยะทางที่ใช้แข่งขันยาว ๖๕๐ เมตร แบ่งร่องน้ำออกเป็น ๒ ลู่วาง ทุกลู่วางมีความกว้าง ๒๒๐ เมตร การแบ่งลู่วางโดยการวางทุ่นใช้เชือกชิงข้ามแม่น้ำรวม ๓ จุด แต่ละจุดแขวนธงแดงทางลู่วางออกและแขวนธงสีน้ำเงินทางลู่วางตกเส้นชัยจะปักเสาแดงกว้าง ๕ นิ้ว สูงประมาณ ๓ เมตร อยู่ริมฝั่งตรงข้ามกับกรรมการปล่อยเรือ บริเวณจุดเริ่มต้นจะมีเรือสำหรับกรรมการใช้ในการควบคุมให้เรือที่เข้าแข่งขันอยู่ในลู่วางที่กำหนดการปล่อยเรือจะถือปลายสุดของโขนเรือหรือเครื่องตกแต่งเรือให้เสมอกัน เมื่อเรียบร้อยแล้ว จะให้สัญญาณปล่อยเรือโดยการยิงปืนปล่อยเรือ

เรือที่ใช้ในการแข่งขันต้องเป็นเรือที่ชุดด้วยไม้ทั้งต้น และผู้เข้าแข่งขันนำมาเอง ส่วนใบพายทำด้วยไม้นำมาเองเช่นเดียวกัน

ประเภทการแข่งขัน ประกอบด้วย ประเภทเรือยาวใหญ่ฝีพาย ๔๑ - ๕๕ ฝีพาย ประเภทเรือยาวกลาง ฝีพาย ๓๑ - ๔๐ ฝีพาย ประเภทเรือยาวเล็กฝีพายต่ำกว่า ๓๐ ฝีพาย

การเปรียบเรือ ให้ผู้แทนเรือหรือผู้ควบคุมเรือไปจับสลากสายน้ำในการประกบคู่เรือตามวัน เวลา และสถานที่ที่กรรมการกำหนด

การแข่งขันกำหนดให้เที่ยวแรกคู่แข่งขันจับสลากแบ่งสายน้ำ ส่วนในเที่ยวที่สองให้เรือคู่แข่งขันสลับเปลี่ยนสายน้ำ เรือลำใดชนะ ๒ เที่ยวถือว่าเป็นผู้ชนะ ชนะ ๑ เที่ยว เสมอ ๑ เที่ยว ถือว่าชนะ ถ้าแข่งขันไปแล้วสองเที่ยวเสมอกันให้ทำการแข่งขันเที่ยวที่สาม ถ้ายังเสมอกันให้จับสลาก (ในเที่ยวที่สามต้องจับสลากกระแสน้ำ) การปล่อยเรือ การตัดสินแพ้ชนะ ให้ถือปลายสุดของโขนเรือหรือเครื่องตกแต่งเป็นหลัก

การแข่งขันเรือตามประเพณีของท้องถิ่นที่มีกฎระเบียบไม่เข้มงวดมากนัก เช่น การแข่งเรือของจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ และการแข่งเรือของจังหวัดน่าน

การแข่งขันเรือของจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เป็นกีฬาที่แข่งขันกันในประเทศกาลุงที่มีแนวทางเรือ เมื่อประชาชนทราบว่าจะมีการแห่ชิงก็ชวนกันนำเรือมาช่วยอุดหนุน และแข่งขันกันเพื่อความสนุกสนาน เรือที่ใช้เป็นไปตามขนาดที่จุคน ใหญ่บ้างเล็กบ้าง ส่วนมาก ๘ - ๑๐ คนต่อลำและจะต้องมีพายทุกคน

การแข่งขันให้ฝีพายประจำเรือมีข้างละเท่า ๆ กัน จะเป็นผู้หญิงทั้งลำหรือผู้ชายทั้งลำหรือปะปนกันก็ได้ แล้วแต่ตกลงกัน มีระยะทางประมาณ ๕ - ๑๐ เส้น โดยจะวางทุ่นต้นกล้วยและปักธงไว้เป็นหลักชัย

การตัดสินแพ้ - ชนะ เรือลำใดจับธงได้ก่อนถือว่าชนะ หากเรือลำใดมาถึงก่อนแต่จับธงไม่ได้ถือว่าแพ้ เรือล่มกลางทาง หรือหัวเรือไปเกยเรือลำอื่น หรือพายถ่วงลำอื่นถือว่าแพ้

การแข่งขันเรือของจังหวัดน่าน เรือที่นำมาแข่งขันกันนั้นเป็นเรือที่ทำขึ้นสำหรับการแข่งขันโดยเฉพาะ ซึ่งทำจากไม้ตะเคียนแล้วขุดเป็นเรือชะล่า มีขนาดกว้างสูงสุด ๓ ฟุต และมีความ

ยาวมากที่สุด ๑๑ วา หัวท้ายทำงอนสูง สลักและระบายสีเป็นรูปนาค สามารถจุคนได้อย่างมาก ๕๐ คน เมื่อสร้างแล้วจะเก็บรักษาไว้ที่วัด

การแข่งขันนี้จะจัดขึ้นทุกปี ระหว่างเดือนสิงหาคมถึงเดือนพฤศจิกายน พร้อมกับงานบุญกฐินสลาก (ทานสลากภัต) ของวัด วัดต่างๆ ที่จะเข้าร่วมในงานบุญนี้จะนำเรือเข้าแข่งขัน โดยจะนำเรือของตนไปที่ท่าเรือของวัดเจ้าภาพ

วิธีการแข่งขัน เมื่อเรือแต่ละลำพายมาพร้อมกันที่ท่าแล้ว ต่างประโคนฆ้องกลองหรือมโหรีที่มีบนเรือและพ้อนรำกันบนเรือ และลูกเรือก็พายเรือเลียบฝั่งผ่านคนดูไปถึงหลักที่กำหนดแล้วหันหัวเรือให้ตรงตามกระแสน้ำให้ระดับหัวเรือเท่าๆ กัน จากนั้นพายแข่งกันออกไป การตัดสินแพ้ชนะไม่มีเส้นชัยที่กำหนดแน่นอน เพียงแต่เรือลำที่พายเร็วล้ำหน้าเรือลำอื่นและไม่มีผู้ใดจับเคียวได้ทันโดยเรือที่ตามหลังล้ำและเลิกไปเอง เรือที่นำหน้าถือว่าเป็นผู้ชนะ

การแข่งขันนับว่าเป็นกีฬาพื้นบ้านที่สนุกสนานและยังคงนิยมเล่นอยู่ตามจังหวัดต่างๆ ของประเทศไทย

บทที่ ๖

กีฬาพื้นบ้านเบ็ดเตล็ด

กีฬาพื้นบ้านของไทยนั้น นอกจากกีฬาที่ได้มีการพัฒนามาก กติกาจนเป็นที่ยอมรับกันทั่วไปดังกล่าวไว้ในบทต้นแล้ว เรายังมีกีฬาพื้นบ้านอื่นๆ ที่เป็นกีฬาเบ็ดเตล็ด ที่มีการเล่นสืบเนื่องมาแต่โบราณและยังพบบ่อยเห็นว่ามีการเล่นกันบ้างในปัจจุบัน เช่น ชักเย่อ ลิงชิงหลัก วิ่งวัวคน วิ่งเปี้ยว วิ่งสามขา ขี่ม้าส่งเมือง เป็นต้น แต่เนื่องจากปัจจุบันกระแสวัฒนธรรมของต่างชาติได้หลั่งไหลเข้ามาในประเทศไทยตลอดเวลาโดยเฉพาะวัฒนธรรมด้านกีฬา ทำให้มีผลกระทบต่อความนิยมเล่นกีฬาพื้นบ้านในปัจจุบันเป็นอย่างมาก

กีฬาพื้นบ้านสะท้อนถึงวิถีชีวิตของคนไทย ซึ่งถ้ากีฬาเหล่านี้ได้รับการส่งเสริมสนับสนุนให้มีการเล่นสืบทอดต่อไปจะเป็นแหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตของคนไทยให้แก่เยาวชนได้เป็นอย่างดี การที่จะส่งเสริมและสนับสนุนให้กีฬาไทยเหล่านี้ได้รับความนิยมและนำมาใช้เล่นแข่งขันกันมากขึ้นนั้น จำเป็นต้องมีการปรับปรุงให้มีความเป็นสากลมากขึ้น เช่น มีการกำหนดจำนวนผู้เล่นที่แน่นอน กำหนดกติกาการเล่นให้ชัดเจน มีการกรรมการตัดสิน ซึ่งจะทำได้สามารถนำมาจัดเป็นการแข่งขันในโอกาสต่างๆ ได้มากขึ้น อันจะทำให้สามารถเผยแพร่และอนุรักษ์การเล่นพื้นบ้านของไทยให้เป็นที่รู้จักแก่เยาวชนรุ่นใหม่ และทำให้การเล่นพื้นบ้านสามารถดำรงอยู่ได้ในยุคปัจจุบันดังตัวอย่างต่อไปนี้

๑. ชักเย่อ

ชักเย่อเป็นการเล่นพื้นบ้านเก่าแก่ชนิดหนึ่งของไทย มีการเล่นสืบทอดกันมาเป็นเวลานานสันนิษฐานว่าดัดแปลงมาจากการเล่นชักส้าว ซึ่งมีลักษณะการเล่นดังกล่าวมาเช่นเดียวกับชักเย่อ มีปรากฏหลักฐานว่ามีการแข่งขันในกีฬานักเรียนครั้งแรกของกรมศึกษาธิการ ท้องสนามหลวง ใน พ.ศ. ๒๔๔๑ การเล่นนี้มีแพร่หลายในจังหวัดต่างๆ ของภาคกลาง นิยมแข่งเป็นพวกๆ ละ ๗ - ๒๐ คน การเล่นชักเย่อเป็นกีฬาที่ได้รับความนิยมตลอดมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน และได้มีการพัฒนา ระเบียบ กติกาการเล่น จนทำให้มีการจัดการแข่งขันในระดับประเทศและระดับนานาชาติ

อุปกรณ์

๑. เชือกขนาดใหญ่ ความยาวประมาณ ๒๐ - ๓๐ เมตร จำนวน ๑ เส้น
๒. ผ้าแดง ๓ ผืน สำหรับใช้ผูกเป็นเครื่องหมายที่เชือก ๓ ระยะเวลา คือ ผืนหนึ่งผูกไว้ตรงกลางความยาวของเชือก อีก ๒ ผืน ผูกโดยวัดจากจุดกึ่งกลางของเชือกออกไปข้างละ ๒ เมตร

การเล่นชักเย่อ

วิธีเล่น

๑. จัดหาสถานที่กว้างเพียงพอและขีดเส้นยาวลงบนพื้นหนึ่งเส้นเป็นเส้นแบ่งแดนห่างจากเส้นแบ่งเขตแดนออกไปข้างละ ๒ เมตร เขียนเส้นยาวขนานกับเส้นแบ่งเขตแดนของแต่ละฝ่าย

๒. นำเชือกมาวางลงที่พื้นตามยาว ให้เชือกพาดผ่านเส้นแบ่งแดน โดยให้กึ่งกลางเชือกทับเส้นเขตแดนของแต่ละฝ่ายพอดี ผู้เล่นทั้งสองฝ่ายอยู่คนละแดนยืนเป็นแถวตอนเดียว ผู้เล่นแบ่งเป็นทีมชายหรือทีมหญิง ทีมละ ๒๐ คน หรือเป็นทีมชาย - หญิง จำนวน ๒๐ คน (ชาย ๑๐ คน - ๒๐ คน)

๓. เมื่อจะเล่นให้ผู้เล่นทั้งสองฝ่ายจับเชือกไว้ทุกคนเป็นแถวตอนหลังผ้าแดงที่ผูกเชือกไว้ทางฝ่ายตน ดึงเชือกให้ตึงพอประมาณ ให้ผ้าแดงที่ผูกไว้กึ่งกลางเชือกอยู่ตรงกับแนวเส้นแบ่งแดนพอดี

๔. เมื่อได้รับสัญญาณ ให้แต่ละฝ่ายออกแรงดึงเชือกเข้ามายังเขตแดนฝ่ายตน

๕. ฝ่ายใดดึงเชือกให้ผ้าแดงที่ผูกเชือกทางฝ่ายตรงข้ามเข้ามายังเขตแดนของตนได้จะเป็นผู้ชนะในครั้งนั้น ฝ่ายใดชนะ ๒ ครั้งติดต่อกัน หรือ ๒ ใน ๓ ครั้งจะเป็นผู้ชนะเด็ดขาด

กติกา

๑. ผู้เล่นแต่ละทีมประกอบด้วย ชาย ๑๐ คน หญิง ๑๐ คน รวม ๒๐ คน และผู้เล่นทั้งสองฝ่ายจะต้องจับเชือกไว้หลังผ้าแดง ซึ่งอยู่ทางฝ่ายตนและยืนหลังเส้นเขตแดนของตน

๒. ขณะดึงห้ามให้ส่วนใด ๆ ของร่างกายถูกพื้น ยกเว้นเท้า

๓. ห้ามนำเชือกไปผูกหรือพันไว้กับสิ่งอื่นใด

๔. ผู้ฝ่าฝืนกติกา จะถูปรับแพ้

๕. กรรมการเป็นผู้ทำหน้าที่ควบคุมการแข่งขันและตัดสินผลการแข่งขัน

๒. รถม้าชาวเสียม

เนื่องจากคนภาคเหนือมักนิยมนั่งรถม้า จนมีการเรียกกันติดปากว่ารถม้าชาวสยาม ต่อมาสำเนียงที่เรียกสยามเพี้ยนไปเป็นเสียม ก็ฟารถม้าชาวเสียมเป็นการเล่นพื้นบ้านของ จังหวัดแพร่ที่ดัดแปลงมาจากการนั่งรถม้าของชาวสยาม การเล่นชนิดนี้พบว่าชาวเหนือ เล่นมาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๔๕ แล้ว โดยจัดเล่นเป็นการแข่งขันในงานกริ นักเรียนของจังหวัด เชียงใหม่ ลักษณะการเล่นคล้ายคลึงกับการแข่งขันม้าสมมุติ โดยให้ผู้เล่นคนหนึ่งเป็นม้าอีก คนหนึ่งเป็นคนขี่ ต่อมาได้มีการเพิ่มผู้เล่นเป็น ๓ คน โดยให้ผู้เล่น ๒ คนเป็นม้าอีกคนหนึ่ง เป็นคนขี่แล้ววิ่งแข่งขันกัน

การแข่งขันรถม้าชาวเสียม

วิธีเล่น

๑. กำหนดสถานที่เล่นให้เส้นชัยและเส้นเริ่มห่างกัน ๕๐ เมตร
๒. ผู้เล่นมี ๓ คน ผู้เล่น ๒ คนในทีมเป็นรถม้าคนที่เหลือเป็นคนขี่ ผู้เล่นเป็นเพศชาย หรือหญิงก็ได้ จำนวนเท่ากับทีมของรถม้า (ตามความเหมาะสม หรือตามความตกลงกัน)
๓. การเล่นแบบเดี่ยว ผู้เล่นทุกคนอยู่หลังเส้นเริ่ม เมื่อได้ยินสัญญาณให้กระโดดขึ้น รถม้าและวิ่งไปยังเส้นชัย รถม้าคันใดถึงเส้นชัยก่อนเป็นผู้ชนะ

การเล่นแบบผลัด ให้แต่ละทีมจัดรถม้า ๕ - ๖ ชุด ยืนรออยู่หลังเส้นเริ่ม ผู้ขี่รถม้า คันแรกให้ถือผ้าไว้ในมือ เมื่อกรรมการให้สัญญาณเริ่มต้นแข่งขันให้ออกวิ่งโดยเร็วไปถึงเส้นชัย และวิ่งกลับมาที่เส้นเริ่ม เมื่อถึงเส้นเริ่มให้คนขี่รถม้าคันแรกส่งผ้าให้คนขี่รถม้าคันต่อไป รถม้า ที่รออยู่เมื่อรับผ้าได้ให้วิ่งไป-กลับเช่นเดียวกับรถม้าคันแรก ทีมใดทำเวลาน้อยที่สุดทีมนั้น เป็นทีมชนะ

กติกา

๑. ให้ผู้เล่นแต่ละทีมไปยืนหลังเส้นเริ่ม ลักษณะการยืนให้คนที่เป็นม้าทั้งสองยืนเคียงข้างกันหันหน้าไปทางเส้นชัย มือทั้งสองประสานกันไว้ด้านหลัง

๒. เมื่อกรรมการให้สัญญาณ ผู้ที่เล่นเป็นคนที่จะกระโดดเอาเท้าเหยียบมือผู้เล่นที่เป็นม้าทั้งสองคนที่ประสานกันไว้เท้าละคน และใช้มือโอบคอกคนที่เป็นม้าไว้ทั้งสองข้าง จากนั้นม้าจะวิ่งไปที่เส้นชัย

๓. ทีมที่ถึงเส้นชัยก่อนเป็นผู้ชนะ หากทีมใดผู้ขี่ตกลงมาจากม้าระหว่างทางให้ถือว่าแพ้

๔. กรรมการเป็นผู้ทำหน้าที่ควบคุมการแข่งขันและตัดสินผลการแข่งขัน

๓. กระโดดเชือกหมู

การเล่นกระโดดเชือกเป็นการเล่นพื้นเมืองของคนไทยทุกภาคที่เล่นสืบเนื่องมาแต่โบราณ โดยเฉพาะอย่างยิ่งภาคกลางจะนิยมเล่นกันมาก ปกติจะนิยมเล่นกันในงานนักขัตฤกษ์และเล่นออกกำลังกายในเวลาว่าง

การกระโดดเชือกหมู

อุปกรณ์

เชือกไนลอนหรือเชือกปอขนาดเท่าหัวแม่มือ ความยาวประมาณ ๕ เมตร

วิธีเล่น

แบ่งผู้เล่นเป็น ๒ ทีม แต่ละทีมให้เตรียมคนทำหน้าที่แกว่งเชือก ๒ คน

กติกา

๑. เมื่อกรรมการให้สัญญาณเริ่มต้นการแข่งขัน ผู้ที่ทำหน้าที่แกว่งเชือกเริ่มแกว่งเชือก

๒. ผู้กระโดดจะเข้าไปกระโดดครั้งละ ๑ คน โดยเพิ่มการกระโดดเข้าทีละคน ต่อเนื่องไปเรื่อย ๆ ผู้แกว่งเชือกต้องไม่หยุดการแกว่ง

๓. ทีมใดมีผู้กระโดดเชือกได้มากที่สุดภายใน ๓ นาที ถือว่าทีมนั้นเป็นผู้ชนะ
๔. กรรมการเป็นผู้ทำหน้าที่ควบคุมการแข่งขันและตัดสินผลการแข่งขัน

๔. แข่งตะขาบ

แข่งตะขาบเป็นการเล่นพื้นบ้านของจังหวัดกาญจนบุรี นิยมเล่นกันทั้งเด็กและผู้ใหญ่ในหน้าเทศกาลต่าง ๆ เป็นการเล่นที่เลียนแบบลักษณะของสัตว์คือตะขาบที่มีขาหลายขา ปัจจุบันยังพอจะหาดูได้ในงานเทศกาลต่าง ๆ

การแข่งขันตะขาบ

อุปกรณ์

ไม้ไผ่ที่มีลำตรง ยาวประมาณ ๒.๕ - ๓.๕ เมตร เส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ ๓ นิ้ว แต่ไม่เกิน ๕ นิ้ว

วิธีเล่น

๑. เลือกสถานที่แข่งขันที่เป็นบริเวณกว้าง มีความยาวของที่แข่งขันระยะทางประมาณ ๕๐ - ๑๐๐ เมตร ลากเส้น ๒ เส้น ให้ขนานกันโดยกำหนดให้มีเส้นเริ่มและเส้นชัย
๒. การเล่นให้เล่นเป็นทีม ๆ ละไม่ต่ำกว่า ๘ คน และไม่เกิน ๒๐ คน ไม่จำกัดจำนวนทีม
๓. ทุกทีมให้ยืนเป็นแถวคร่อมไม้ ใช้มือทั้งสองจับไม้ไว้ โดยคนที่เป็นหัวแถวให้ยืนอยู่หลังเส้นเริ่ม
๔. เมื่อได้ยินสัญญาณเริ่ม ให้ทุกทีมวิ่งไปเส้นชัยโดยห้ามไม้ที่ขี้อากพื้น และมือจะต้องเกาะไม้ตลอดเวลา

กติกา

๑. ให้แต่ละทีมมีอุปกรณ์ คือ ไม้ไผ่ที่มีขนาดเท่ากันทีมละ ๑ อัน
๒. ให้คนหัวแถวของแต่ละทีมยืนอยู่หลังเส้นเริ่ม
๓. การเล่นเกมแบบทีมเดี่ยว เมื่อได้ยินสัญญาณเริ่ม ให้ทุกทีมวิ่งไปเส้นชัยโดยห้ามไม้ที่ขีกลากพื้น ถ้าไม้กลากพื้นหรือมือผู้เล่นหลุดจากการเกาะไม้จะถูกปรับแพ้
๔. คนสุดท้ายของทีมใดที่ผ่านเส้นชัยก่อน และไม่ผิดกติกาถือว่าเป็นทีมชนะ
๕. ให้มีกรรมการอย่างน้อย ๓ คน ทำหน้าที่ควบคุมการเล่นและการตัดสินผลการแข่งขัน

๕. เรือบก

เรือบกเป็นการเล่นของชาวจังหวัดลำปางและเชียงใหม่ เป็นการดัดแปลงรูปแบบของการแข่งเรือในน้ำมาเล่นกันบนบก นิยมเล่นในงานประจำปี งานรื่นเริงต่างๆ ของหมู่บ้าน และงานประเพณีทางศาสนา

อุปกรณ์

ไม้กระดานขนาดกว้าง ๔ นิ้ว ยาวประมาณ ๑.๖ เมตร จำนวน ๒ แผ่น แต่ละแผ่นใช้แผ่นยางหรือหนัง ทำเป็นที่สวมเท้า โดยให้ห่างกันประมาณ ๔๐ เซนติเมตร แผ่นละ ๔ ห่วง

วิธีเล่น

๑. จัดสถานที่เล่นที่มีความยาวประมาณ ๕๐ - ๑๐๐ เมตร
๒. จัดผู้เข้าร่วมแข่งขันทีมละ ๔ คน ผู้เข้าแข่งขันรอที่เส้นเริ่ม
๓. ทุกคนในทีมใช้เท้าสอดเข้าไปในห่วงที่เรือบก มือเกาะสะเอวคนข้างหน้าไว้
๔. เมื่อสัญญาณเริ่มให้ทุกคนพยายามเดินไปพร้อม ๆ กัน ให้เข้าเส้นชัยให้เร็วที่สุด ด

กติกา

๑. ขณะกำลังแข่งขัน เท้าทุกเท้าของแต่ละทีมต้องสอดอยู่ในห่วงบนกระดานเรือบก ถ้าหลุดออกถือว่าผิดกติกา
๒. การเข้าเส้นชัยให้ดูแนวสุดท้ายของเรือผ่านเส้นชัย และผู้เล่นต้องเข้าเส้นชัยพร้อมกันทั้งทีม

๖. วิ่งชิงธง (วิ่งวัวคน)

วิ่งชิงธงหรือวิ่งวัวคนเป็นการเล่นที่เก่าแก่ชนิดหนึ่งของไทย นิยมเล่นกันในจังหวัดต่างๆ ของภาคกลาง การวิ่งลักษณะนี้เป็นการวิ่งเร็วนั่นเอง สันนิษฐานว่าเลียนแบบมาจากการแข่งขันวิ่งวัวหรือวิ่งควายที่ใช้วัวหรือควายวิ่งแข่งกันจริงๆ การเล่นนี้มีมาแต่โบราณ โดยมี การเรียกชื่อแตกต่างกัน ในสมัยกรุงสุโขทัยเรียกว่า คนแล่น ในสมัยกรุงศรีอยุธยาเรียกว่า วิ่งวัว วิ่งควาย วิ่งวัวควาย และโคคน เป็นต้น

สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น มีปรากฏในวรรณคดีเรื่องพระอภัยมณี ตอนนางสมโภชอภิเชกศรีสุวรรณกับนางเกษรา ไว้ว่า

...พอกลองหยุดจุดดอกไม้ไฟสว่าง	แสงกระจ่างแจ่มเหมือนคืนเดือนหงาย
ดอกไม้กลคนชิงกันวิ่งควาย	พวกผู้ชายสรวลเสเสียงเฮฮา

ชาวบ้านในสมัยก่อนนิยมเล่นวิ่งวัวคนเพื่อเป็นการประลองความเร็ว เพื่อออกกำลังกาย ตลอดจนเล่นเพื่อความสนุกสนาน และมักเล่นหลังฤดูเก็บเกี่ยวโดยใช้ทางเกวียนเป็นที่วิ่งมีการชิงเชือกกลางทางเกวียนแล้ววิ่งชิงธงกัน ต่อมามีการพัฒนาเล่นเป็นทีมโดยจับมือกันออกวิ่งแล้วชิงธง นอกจากนี้เราพบว่าก็มีการเล่นวิ่งวัวคนในงานนักขัตฤกษ์ต่างๆ งานเทศกาล งานประจำปี และมีหลักฐานว่าในสมัยรัชกาลที่ ๔ การวิ่งวัวคนจัดไว้เป็นการเล่นพันทนชนิดหนึ่งที่มีการแข่งขันกันเป็นประจำจึงต้องเสียอาการบ่นเบียดด้วย ในสมัยรัชกาลที่ ๖ ทางราชการต้องการหารายได้เพื่อใช้จ่ายในราชการเสื่อป่า จึงจัดให้มีการแข่งขันกีฬาหลายประเภทเพื่อเก็บค่าเข้าชมและเพื่อการออกโรงวัล การวิ่งวัวคนจัดเป็นกีฬาประเภทหนึ่งที่แข่งขันกันในครั้งนั้น นอกจากนี้การวิ่งวัวคนยังจัดให้มีการแข่งขันในงานกริ านักเรียนเมื่อ ร.ศ. ๑๒๐ (พ.ศ. ๒๔๔๔) ด้วย ปัจจุบันกีฬาวิ่งวัวคนตามรูปแบบการเล่นในสมัยก่อนยังมีปรากฏอยู่บ้างในท้องถิ่นชนบท

การแข่งขันชิงธง (วิ่งวัวคน)

อุปกรณ์

๑. ธงพร้อมเสาหลักสำหรับเสียบธง
๒. เสาหลักสำหรับพันเชือกผูกเอว
๓. มีดหรือขวาน
๔. รวาชือกผูกธงสี

วิธีเล่น

๑. จัดสถานที่เล่นที่เป็นพื้นที่กว้าง ความยาวตามแต่ความต้องการ เช่น ๕๐ เมตร ๑๐๐ เมตร ที่เส้นเริ่มปักเสาหนึ่งต้นและวัดจากเส้นเริ่มไปตามความยาวที่กำหนดปักหลักสำหรับเสียบธง

๒. ผู้เล่นมี ๒ คน ให้ผู้เล่นทั้งสองคนผูกเอวด้วยเชือกแล้วนำไปคล้องไว้กับเสาที่เส้นเริ่ม ผู้เล่นยืนเตรียมพร้อมที่จะออกวิ่ง กรรมการดูให้ผู้เล่นอยู่ในเส้นเริ่มระดับเดียวกัน (ถ้าเล่นเป็นทีมสามารถจัดให้มีผู้เล่นมากกว่านี้ โดยจัดให้มีผู้เล่นแต่ละด้านจำนวนเท่ากัน ผู้เล่นจะจับมือออกวิ่งพร้อมกันเมื่อได้ยินสัญญาณเริ่ม)

๓. กรรมการให้สัญญาณปล่อยตัวผู้วิ่ง และตัดเชือกที่ผูกเสาออก ผู้เล่นแต่ละคนจะต้องวิ่งอย่างรวดเร็วที่สุดไปที่เสาเส้นชัยที่ปักธงไว้และคว่ำธงออกจากเสา (ถ้าเป็นทีม มีทีมที่วิ่งถึงธงออกจากเสาได้ก่อนเป็นผู้ชนะ)

กติกา

๑. ผู้เล่นแต่ละคน (แต่ละทีม) ต้องไม่วิ่งเบียด วิ่งตัดหน้า หรือแก่งผู้เล่นอื่น และขณะวิ่งต้องไม่วิ่งล้ำออกนอกช่องวิ่ง
๒. มีกรรมการอย่างน้อย ๒ คน ทำหน้าที่ปล่อยตัวและควบคุมการแข่งขันและตัดสินผลการแข่งขัน

๗. วิ่งข้างศึก

เป็นการเล่นของเด็ก ๆ ที่เลียนแบบผู้ใหญ่ เมื่อเห็นผู้ใหญ่ที่ข้างเด็กไม่มีข้างซีกีเอาคนซีกีค้อมาต่อตัวกันเป็นข้าง และให้มีคนขึ้นไปซีกี มีการเล่นกันแถวจังหวัดราชบุรี จังหวัดนครปฐม และ จังหวัดอื่นๆ

วิธีเล่น

๑. จัดสถานที่ที่มีความยาว ๕๐ - ๑๐๐ เมตร
๒. กำหนดให้มีผู้เล่นเป็นทีมๆ ละ ๖ คน ให้สองคนแรกเป็นข้างทำหน้าที่ ยืนชิดกันหันหน้าไปทางเส้นชัย เอามือโอบหลังกันไว้

๓. คนเล่นอีกสองคน เป็นข้างเท้าหลัง ยืนชิดกันอยู่ข้างหลังสองคนแรกและใช้มือโอบหลังกันได้ มือข้างที่เหลือ (ข้างที่อยู่ด้านนอก) เกาะเอวผู้เล่นที่อยู่ข้างหน้า

๔. ผู้เล่นคนที่ ๕ ขึ้นคร่อมบนไหล่ของผู้เล่นทั้งสองคน โดยให้มือทั้งสองวางอยู่บนไหล่ผู้เล่นที่เป็นข้างเท้าหน้า และเข้าทั้งสองวางอยู่บนไหล่ของผู้เล่นที่เป็นข้างเท้าหลัง โดยพยายามถ่วงน้ำหนักให้เท่ากันทั้งคู่

๕. ผู้เล่นคนที่ ๖ ขึ้นขี่คอคนที่ ๕ โดยเท้าทั้งสองเหยียบไหล่ของผู้เล่นที่เป็นข้างเท้าหน้าทั้งสองคน

๖. เมื่อข้างทุกตัวพร้อม ให้ยืนอยู่หลังเส้นเริ่ม เมื่อได้ยินเสียงสัญญาณให้ข้างทุกตัววิ่งเข้าสู่เส้นชัย

การแข่งขันวิ่งข้างศึก

กติกา

๑. ผู้แข่งขันทุกทีมต่อตัวเป็นข้าง รอหลังเส้นเริ่ม

๒. เมื่อได้ยินสัญญาณแข่งขัน ให้ข้างทุกทีมวิ่งออกจากเส้นชัย ทีมใดถึงเส้นชัยก่อนเป็นผู้ชนะ (ข้างไม่แตก ไม่ล้ม)

๘. ขาโลกเอก

ขาโลกเอกเป็นกีฬาพื้นเมืองของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ นิยมเล่นกันมากใน จังหวัดสกลนคร ศรีสะเกษ บุรีรัมย์ และนครราชสีมา บางท้องถิ่นเรียกว่าเดินโลกเอก คำว่า โลกเอก หมายถึง ไม้ที่ต่อขาสำหรับเดิน

โลก หมายถึง ขา เอก หมายถึง เก่งกล้า

ขาโลกเอก หรือเดินโลกเอก จึงหมายถึง การเดินโดยใช้ไม้ต่อขาให้ยาว เวลาเดิน มองดูเก้งก้าง เพราะขายาวผิดส่วนจากปกติ

กีฬาขาโลกเอกสันนิษฐานว่ามีการเล่นมานานแล้ว โดยเป็นการเลียนแบบการแก้ปัญหาในชีวิตประจำวันของคนภาคตะวันออกเฉียงเหนือสมัยก่อนซึ่งนิยมเลี้ยงสัตว์ เช่น วัว ควาย เป็ด ไก่ ไว้ใต้ถุนบ้าน จึงมีขีวัว ขี้ควาย ขี้เป็ด ขี้ไก่ ปะปนอยู่บนดิน พอฝนตกก็เฉอะแฉะ เป็นที่น่ารังเกียจ ประกอบกับบางครั้งจะมีสัตว์มีพิษ เช่น ตะขาบ แมลงป่อง หรืองูตามพื้นดิน จึงใช้ไม้ต่อขาให้สูงขึ้นเพื่อใช้เดินผ่านไป ต่อมาจึงกลายเป็นกีฬาเล่นแข่งขันกันเพื่อความสนุกสนานรื่นเริง มักเล่นกันในงานวัดหรืองานรื่นเริงอื่นๆ นิยมเล่นกันตอนกลางคืนในฤดูหนาว

การเดินขาโลกเอก

อุปกรณ์

ไม้ยาวมีกิ่งไม้หรือซังสำหรับเหยียบได้

วิธีเล่น

๑. จัดสถานที่เล่นให้มีความยาว ๕๐ เมตร

๒. การเล่นประเภทเดี่ยว ให้ผู้เล่นแต่ละคน พร้อมไม้โลกเอกคนละ ๑ คู่ ยืนเข้าแถวที่เส้นเริ่ม เมื่อกรรมการให้สัญญาณเริ่ม ให้ทุกคนขึ้นยืนบนง่ามไม้ด้วยเท้าทั้งสอง มือจับไม้โลกเอกและทรงตัวให้ได้ พยายามเดินหรือวิ่งไปที่เส้นชัย

การเล่นประเภทผลัด แต่ละทีมจัดผู้เล่นทีมละไม่ต่ำกว่า ๕ คน ให้ผู้เล่นแต่ละทีม ยืนหลังเส้นเริ่ม เมื่อกรรมการให้สัญญาณเริ่ม คนแรกของทุกทีมขึ้นยืนบนง่ามไม้ด้วยเท้าทั้งสอง มือจับไม้โยกเถกและทรงตัวให้ได้ พยายามเดินหรือวิ่งไปที่เส้นชัยตรงข้ามแล้ววิ่งกลับมายังเส้นเริ่มเพื่อให้คนที่ ๒ ในทีมวิ่งต่อ ปฏิบัติเช่นนี้จนครบ ๕ คน

กติกา

๑. ผู้เล่นแต่ละคนต้องทรงตัวบนไม้โยกเถกโดยไม่ตก
๒. ผู้เล่นคนใดหรือทีมใดเข้าสู่เส้นชัยโดยไม่ผิดกติกาโดยใช้เวลาน้อยที่สุดเป็นผู้ชนะ

๙. ลิงชิงหลัก

ลิงชิงหลักเป็นกีฬาพื้นบ้านที่เก่าแก่ที่สุดชนิดหนึ่งของไทย นิยมเล่นกันทั่วไปแทบทุกจังหวัดในภาคกลาง เช่น กรุงเทพฯ ออยุธยา อ่างทอง เป็นต้น นอกจากนี้ยังเป็นที่นิยมเล่นแพร่หลายในภาคอื่นๆ ด้วย ลิงชิงหลักมีชื่อเรียกแตกต่างกันตามความนิยมของแต่ละท้องถิ่น เช่น เรียกว่าลิงชิงเสาหรือลิงจับหลัก จากหลักฐานพบว่าการเล่นลิงชิงหลักนี้มีมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา ซึ่งสมัยนั้นเรียกว่าลิงชิงเสา ดังปรากฏในบทละครเรื่องมโนห์รา ตอนนางมโนห์ราลงเล่นน้ำกับพี่ทั้งหกคนความว่า

...เราจะเล่นวิ่งลิงชิงเสา ข้างโน้นนะเจ้าเป็นแดนพี ข้างนี้เป็นแดนเจ้านี้ เล่นลิงชิงเสาเหมือนกัน ถ้าใครวิ่งเร็วไปข้างหน้า ถ้าใครวิ่งช้าอยู่หลังนั้นเอาบัวเป็นเสาเข้าชิงกัน ขยิกไล่ผ่ายผ่นกันไปมา...

ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ก็ปรากฏหลักฐานว่ามีการเล่นลิงชิงหลักเช่นกัน แต่เรียกว่าลิงจับหลัก ดังนั้น จะเห็นได้ว่าการเล่นชนิดนี้มีการสืบทอดมาอย่างยาวนานนิยมเล่นทั้งชายหญิง

อุปกรณ์

เสาหลักปักลงในดินขนาดสูงท่วมศีรษะผู้เล่น เสามีจำนวนน้อยกว่าผู้เล่น ๑ หลัก ถ้าเล่นกันเองอาจใช้เสาบ้าน เสาศาลาวัด หรือหลักตามธรรมชาติ เช่น ต้นไม้ เป็นต้น

วิธีเล่น

สมมุติให้ผู้เล่นคนหนึ่งเป็นลิง ผู้เล่นที่เหลือยืนเกาะอยู่ประจำหลัก ผู้ที่เป็นลิงยืนอยู่ระหว่างหลักหรือเดินไปมารอบวงก็ได้ ผู้ที่มีหลักทุกคนคอยสับเปลี่ยนกันไปมาเพื่อล่อให้ผู้ที่เป็นลิงมีโอกาสได้แย่งหลักเหล่านั้น หากลิงแย่งหลักอันหนึ่งอันใดได้ ผู้ที่ไม่มีหลักเกาะจะต้องเป็นลิงแทน ทำแบบนี้เรื่อย ๆ จนกว่าจะเลิก

กติกา

หลักอันหนึ่งอยู่ได้เพียงคนเดียว หากจับพร้อมกันถือว่าคนประจำหลักอยู่ก่อนมีสิทธิได้มากกว่า

๑๐. วังสุมกระสอบ

วังสุมกระสอบเป็นกีฬาพื้นบ้านของภาคกลางแต่นิยมเล่นกันแพร่หลายในหลายจังหวัด เราพบว่ามีการแข่งขันการวังสุมกระสอบมาแล้วตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๕ ในงานกรีฑาของกรมศึกษาธิการ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๕ ซึ่งในสมัยนั้นเรียกว่า “วังวัวสุมกระสอบ” ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๔๔๗ กรมศึกษาธิการได้จัดให้มีการแข่งขันการวังสุมกระสอบโดยเรียกชื่อว่า “วังสุมกระสอบ” และต่อมาได้จัดให้มีการวังสุมกระสอบในงานแข่งขันกรีฑาของกระทรวงธรรมการเป็นประจำแทบทุกปีเรื่อยมา ปัจจุบันกีฬาวังสุมกระสอบยังคงมีการเล่นแข่งขันกันทั่วไป

การแข่งขันวังสุมกระสอบ

อุปกรณ์

กระสอบข้าว ๑ ลูก ต่อผู้เล่น ๑ คน

วิธีเล่น

๑. จัดสถานที่เล่นที่มีความยาว ๕๐ เมตร
๒. นักกีฬาแต่ละคนจะได้รับกระสอบ ๑ ใบ
๓. การเล่นประเภทเดียว ให้ผู้เล่นแต่ละคนยืนอยู่หลังเส้นชัย เมื่อได้ยินสัญญาณเริ่มให้เอาตัวไถ่ลงไปในกระสอบ มือทั้งสองจับปากกระสอบ และออกวิ่งให้เร็วที่สุดไปที่เส้นชัย

การเล่นประเภทผลัด ให้ผู้เล่นแต่ละคนในทีมยืนอยู่หลังเส้นชัยเมื่อได้ยินสัญญาณเริ่มให้เอาตัวไถ่ลงไปในกระสอบ มือทั้งสองจับปากกระสอบ และออกวิ่งให้เร็วที่สุดไปที่เส้นตรงข้ามและวิ่งอ้อมกลับมายังเส้นเริ่ม เพื่อส่งกระสอบให้เพื่อนในทีมสวมวิ่งต่อไปทำเช่นนี้จนถึงคนสุดท้ายในทีม

กติกา

๑. นักกีฬาต้องวิ่งโดยให้เท้าทั้งสองอยู่ในกระสอบ
๒. ผู้เล่นคนใดหรือทีมใดทำเวลาน้อยที่สุดถือว่าเป็นผู้ชนะ

๑๑. วิ่งสามขา

วิ่งสามขาเป็นกีฬาพื้นบ้านที่มีการเล่นสืบทอดกันมาเป็นเวลานานในทุกภาคของประเทศ มักจัดให้มีการแข่งขันในงานเฉลิมฉลอง งานพระราชพิธี งานประจำปีของท้องถิ่น และงานรื่นเริงของชาวบ้าน นอกจากนี้ยังเป็นกิจกรรมการฝึกพลศึกษาของนักเรียนในโรงเรียนด้วย การแข่งกีฬาสามขามีมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๕ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๕ ในงานกรีฑา นักเรียนของกรมศึกษาธิการโดยเรียกว่า “วิ่งวัวสามขา” และมีการจัดแข่งขันต่อเนื่องตลอดมาโดยใช้ชื่อว่า “วิ่งแข่ง ๓ ขา” และ “วิ่งสามขา” ตามลำดับ

การแข่งขันวิ่งสามขา

อุปกรณ์

เชือกหรือผ้าสำหรับมัดขา

วิธีเล่น

๑. จัดสถานที่ที่มีความยาว ๕๐ เมตร แบ่งช่องวิ่งให้ห่างกันช่องวิ่งละ ๑.๕ เมตร
๒. การเล่นประเภทเดียว ให้ผู้เล่นแต่ละคู่ยืนชิดกันที่เส้นเริ่ม มัดขาด้านในให้ชิดติดกันด้วยเชือกหรือผ้า เมื่อกรรมการให้สัญญาณเริ่ม ผู้เล่นทั้งสองคนจะเริ่มวิ่งไปที่เส้นชัยด้วยความเร็ว

การเล่นประเภทลัด ให้จัดผู้เล่นเป็นทีมอย่างน้อยทีมละ ๑๐ คน ให้ผู้เล่นแต่ละคู่ยืนชิดกันหลังเส้นเริ่ม มัดขาด้านในให้ชิดติดกันด้วยเชือกหรือผ้า เมื่อกรรมการให้สัญญาณเริ่ม ผู้เล่นทั้งสองคนจะเริ่มวิ่งไปที่เส้นตรงข้ามและวิ่งกลับมาที่เส้นเริ่มเพื่อให้ชุดต่อไปออกวิ่ง ทำเช่นนั้นจนถึงผู้เล่นชุดสุดท้าย

กติกา

๑. ขาของผู้เล่นทั้งสองต้องผูกติดกันอยู่ตลอดการแข่งขัน
๒. ผู้เล่นคู่ใด หรือ ทีมใดทำเวลาน้อยที่สุดเป็นผู้ชนะ

๑๒. วิ่งเปี้ยว

วิ่งเปี้ยวเป็นกีฬาพื้นบ้านภาคกลางและแพร่หลายไปในภาคต่างๆ ของประเทศ เราพบการเล่นชนิดนี้ในการแข่งขันกีฬานักเรียนของกรมศึกษาธิการ พ.ศ. ๒๔๕๒ และ พ.ศ. ๒๔๕๓ กีฬาวิ่งเปี้ยวนิยมจัดแข่งขันในงานเฉลิมฉลองต่างๆ ของทางราชการ และงานรื่นเริงของชาวบ้าน

อุปกรณ์

๑. เสาสองต้นปักห่างกัน ๘ เมตร
๒. ไม้หรือผ้าเช็ดหน้า ๒ ผืน (อัน)

วิธีเล่น

๑. แบ่งผู้เล่นออกเป็น ๒ ทีมๆ ละ ๕ คน (หรือตามที่ตกลงกัน)
๒. ให้ทั้งสองทีมไปเข้าแถวเป็นตอนเรียงหนึ่งที่ด้านเสาสองต้นของตัวเอง (ยืนค่อนไปทางด้านขวา)
๓. กรรมการยืนกางแขนถือไม้หรือผ้าเช็ดหน้ามือละ ๑ ผืน

๔. เมื่อได้ยินสัญญาณ ให้ผู้เล่นคนแรกของแต่ละทีมวิ่งไปหยิบไม้หรือผ้าเช็ดหน้า ที่กรรมการแล้วว้างอ้อมเสาของฝ่ายตรงข้าม (วนซ้าย) แล้วนำมาส่งให้ผู้เล่นคนถัดไป ว้างเช่นนี้ ไปเรื่อย ๆ

๕. ถ้าวิ่งทันฝ่ายตรงข้าม ให้พยายามเอาไม้หรือผ้าเช็ดหน้าแตะหลังฝ่ายตรงข้าม

กติกา

๑. การวิ่งให้วิ่งวนซ้าย

๒. การรับไม้ให้รับด้านหลังของเสา ห้ามใช้วิธีโยนไม้เพื่อรับส่งกันต้องส่งมือต่อมือ

๓. ถ้าไม้ตกสามารถเก็บวิ่งต่อไปได้

๔. ผู้เล่นทีมใดสามารถใช้ไม้หรือผ้าแตะหลังผู้เล่นฝ่ายตรงข้ามได้ถือว่าเป็นทีมชนะ

๑๓. ตีคลี

ตีคลีเป็นกีฬาพื้นบ้านที่เก่าแก่มาช้านานหนึ่งของประเทศไทย มีลักษณะการเล่น คล้ายกีฬาสาธิตที่เรียกว่าฮอกกี้ ตีคลีเป็นการเล่นประเภททีม ผู้เล่นแต่ละคนจะถือไม้ยาว ปลายงอไล่ตีลูกกลมขนาดเท่าผลส้มเขียวหวาน ให้ผ่านเข้าไปในแดนของฝ่ายตรงข้าม จากหลักฐาน พบว่ามีการเล่นตีคลีตั้งแต่สมัยสุโขทัย โดยในตำรับท้าวศรีจุฬาลักษณ์ตอนหนึ่งกล่าวถึง การเล่นสมัยนั้นว่า เมื่อถึงงานนักขัตฤกษ์จะมีการเล่นโคชน โคเกวียน คนเล่น คลีข้าง คลีม้า และคลีคน ในสมัยอยุธยาปรากฏหลักฐานว่ามีการเล่นในงานมหรสพ เช่น คู่มวย คู่ปล้ำ คู่คลี โคชน เป็นต้น การเล่นตีคลีมีสืบเนื่องมาจนถึงกรุงรัตนโกสินทร์ซึ่งพบหลักฐานปรากฏในวรรณคดีหลายเรื่อง เช่น สังข์ทอง ตอนพระสังข์ตีคลีกับพระอินทร์ ดังนี้

เมื่อนั้น	พระสังข์ทองขยับรับไว้
เดาะคลีตีตอบไปทันใด	หัดในยกลกอกกลับรับรอง
ต่างแกว่งคันคลีเป็นที่ทำ	ขับม้าฝีเท้าแคล่วคล่อง
เวียนวงวกวิ่งชิงคล่อง	เปลี่ยนทำนองเข้าออกหลอกล่อ

การเล่นคลีข้างและคลีม้าในระยะหลังมีการเล่นน้อยลง คงเหลือแต่การเล่นคลีคน ซึ่งพบว่านิยมเล่นกันมากในจังหวัดต่างๆ ทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เช่น ขอนแก่น ศรีสะเกษ ชัยภูมิ นครพนม มหาสารคาม ร้อยเอ็ด สุรินทร์ เป็นต้น การเล่นของชาวบ้านเป็นการเล่น เพื่อการออกกำลังกายและเพื่อความสนุกสนานรื่นเริงในยามว่าง ส่วนมากมักเล่นกันในฤดูหนาว หรือฤดูแล้ง การเล่นตีคลีเล่นได้ทั้งกลางวันและกลางคืน ถ้าเป็นการเล่นกลางคืนจะใช้วิธีเผา ลูกคลีให้เป็นก้อนไฟ แล้วตีเล่นเช่นเดียวกับเล่นตีคลีธรรมดา เรียกการเล่นตีคลีกลางคืนว่า คลีไฟ

อุปกรณ์

๑. ไม้ยาวประมาณ ๖๕ - ๘๐ เซนติเมตร ขนาดกำได้รอบพอดี ปลายไม้ด้านหนึ่งงอโค้ง เรียกว่า ไม้ค้ำลิ จำนวนคนละ ๑ อัน
๒. แก่นไม้ตัดเป็นก้อน แล้วกลึงให้เป็นลูกกลมมีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ ๗ - ๑๐ เซนติเมตร หรือ ขนาดเท่าผลส้มเขียวหวาน เรียกว่า ลูกค้ำลิ จำนวน ๑ ลูก ไม้ที่ใช้ทำลูกค้ำลิ ได้แก่ ไม้ทองหลาง ไม้ลั่นทม

วิธีเล่น

๑. เลือกสถานที่เล่นที่มีขนาดกว้าง ให้มีความยาวประมาณ ๓๐ - ๕๐ เมตร ลากเส้นแบ่งครึ่งแดน หรือ ปักธงเป็นเครื่องหมายสังเกตแดนของแต่ละฝ่าย
๒. จำนวนผู้เล่นตามแต่ละจะทำความตกลงกัน ผู้เล่นทั้งหมดถือไม้ค้ำลิไว้ในมือ ยืนอยู่ในแดนของตนเอง หันหน้าไปทางแดนของฝ่ายตรงข้าม ลูกค้ำลิวางอยู่ตรงกลางเส้นแบ่งแดน
๓. เริ่มเล่นโดยให้หัวหน้าของแต่ละฝ่ายยืนหันหน้าเข้าหากันใกล้ลูกค้ำลิ เมื่อได้ยินสัญญาณเริ่มให้หัวหน้าของทั้งสองฝ่ายใช้ไม้ค้ำลิกระทบกันข้างบนเหนือลูกค้ำลิ ๑ ครั้ง เรียกว่า กุบค้ำลิ
๔. จากนั้นใช้ไม้แย่งเขี่ยลูกค้ำลิส่งให้พวกเพื่อนร่วมทีม และช่วยกันพาลูกค้ำลิไปยังเส้นแดนของฝ่ายตรงข้ามให้ได้ ขณะเดียวกันฝ่ายตรงข้ามก็ต้องพยายามแย่งลูกค้ำลิแล้วนำมาครอบครองในแดนฝ่ายตนเพื่อนำไปยังเส้นแดนที่อยู่ตรงข้ามเช่นกัน ฝ่ายใดนำลูกค้ำลิผ่านเส้นแดนของฝ่ายตรงข้ามได้ฝ่ายนั้นเป็นผู้ชนะครั้งนั้น ทำนองเดียวกับการเล่นฟุตบอล

กติกา

๑. ก่อนเริ่มเล่นผู้เล่นแต่ละฝ่ายจะต้องอยู่ในเขตแดนของตน
๒. ห้ามใช้ไม้ค้ำลิตีกระทบกันหรือตีกระทบถูกตัวผู้เล่น หรือใช้ไม้ค้ำลิทำอันตรายแก่ผู้เล่นฝ่ายตรงข้าม
๓. ห้ามใช้มือจับลูกค้ำลิ
๔. เมื่อแพ้ชนะกันครั้งหนึ่งแล้ว เริ่มเล่นใหม่โดยการนำลูกค้ำลิไปตั้งเริ่มเล่นกลางสนาม
๕. ผู้เล่นฝ่ายใดทำผิดกติกาให้ฝ่ายที่ไม่ได้ทำผิดได้ตีลูกกิ้นเปล่าในจุดที่เกิดเหตุ
๖. ให้มีกรรมการอย่างน้อย ๑ คนควบคุมการแข่งขัน

๑๔. ดิซอบกระดั่ง (ตีวงล้อ)

ดิซอบกระดั่งเป็นกีฬาพื้นบ้านที่เล่นกันในจังหวัดต่างๆ ของภาคใต้ เป็นการเล่นที่เด็กในสมัยก่อนที่นำของใช้ในบ้านคือกระดั่งที่ใช้การไม่ได้แล้วนำมาทำเป็นของเล่นเพื่อการออกกำลังกายและเพื่อความสนุกสนาน กระดั่งที่นำมาเป็นเครื่องเล่นนี้เป็นกระดั่งเก่าๆ ที่ใช้การไม่ได้แล้ว เช่น กระดั่งพืดข้าวที่ขาดหรือชำรุด จะนำเฉพาะขอบกระดั่งที่ทำด้วยไม้ไผ่มา เป็นวงกลมมาตีให้กลิ้งไปบนพื้นแข่งกัน ซึ่งต่อมากการดิซอบกระดั่งได้เปลี่ยนมาเป็นการตี ยางรถจักรยานแทน

อุปกรณ์

๑. ขอบกระดั่ง หรือ ยางรถจักรยาน
๒. ไม้สำหรับตี

วิธีเล่น

๑. จัดสถานที่เล่นที่มีความยาวประมาณ ๕๐ เมตร ความกว้างแต่ละช่องวิ่งประมาณ ๒ - ๓ เมตร

๒. การเล่นแบบเดี่ยว ให้ผู้เล่นพร้อมอุปกรณ์ทุกคนยืนที่เส้นเริ่ม เมื่อกรรมการให้สัญญาณให้ทุกคนตีวงล้อออกจากเส้นเริ่มเข้าสู่เส้นชัยโดยเร็วที่สุด

การเล่นแบบผลัด ให้มีผู้เล่นทีมละประมาณ ๕ คน ผู้เล่นทั้งหมดในทีมพร้อมอุปกรณ์ยืนหลังเส้นเริ่ม เมื่อกรรมการให้สัญญาณเริ่มผู้เล่นแต่ละทีมตีวงล้อออกจากเส้นเริ่มเข้าสู่เส้นชัยฝั่งตรงข้ามและตีกลับมายังเส้นเริ่ม ผู้เล่นคนถัดไปตีวงล้อออกไปสู่เส้นชัยฝั่งตรงข้ามและปฏิบัติเช่นเดียวกับผู้เล่นคนแรก กระทำเช่นนี้จนครบผู้เล่นทั้งทีม

กติกา

๑. ผู้เล่นจะต้องใช้ไม้ตีขอบกระดั่งหรือล้อยางให้กลิ้งไปเท่านั้น ห้ามใช้มือประคองช่วยหรือจับ

๒. ถ้าขอบกระดั่งหรือล้อยางล้มขณะแข่งขันถือว่าแพ้

๑๕. โคเกวียน

โคเกวียนเป็นกีฬาพื้นบ้านของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ นิยมเล่นกันมากใน จังหวัดร้อยเอ็ด การเล่นโคเกวียนเป็นการเล่นเลียนแบบชีวิตประจำวันของชาวบ้านทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือซึ่งใช้โคเทียมเกวียนเป็นพาหนะ

วิธีเล่น

๑. เตรียมสถานที่เล่นที่มีความยาว ๓๐ - ๕๐ เมตร
 ๒. ผู้เล่นทีมละ ๓ คน ให้ผู้เล่น ๒ คนยืนคู่กันหันหน้าไปทางเส้นชัยใช้มือจับประสานกันทั้งสองมือ สมมติว่าเป็นโค ผู้เล่นคนที่ ๓ ขึ้นไปนั่งบนมือของผู้เล่นทั้งสองที่ประสานกันไว้ โดยใช้มือกอดไหล่ผู้เล่นเป็นโคไว้ สมมุติให้เป็นเกวียน
 ๓. การเล่นประเภทเดี่ยว ผู้เล่นแต่ละทีมให้ยืนหลังเส้นเริ่ม เมื่อกรรมการให้สัญญาณให้ผู้เล่นวิ่งไปที่เส้นชัยให้เร็วที่สุด
- การเล่นประเภทผลัด จัดทีมแข่งขันอย่างน้อยอย่างละ ๕ ทีม ผู้เล่นแต่ละทีมให้ยืนหลังเส้นชัย เมื่อกรรมการให้สัญญาณให้รีบวิ่งไปที่เส้นตรงข้ามและวิ่งกลับมาที่เส้นเริ่ม ผู้เล่นทีมต่อไปวิ่งไปที่เส้นตรงข้ามและวิ่งกลับมาที่เส้นเริ่ม ปฏิบัติเช่นนี้จนครบทุกทีม

กติกา

๑. ขณะวิ่งแข่งห้ามปล่อยมือให้เกวียนหลุดจากโค หรือทำผู้เป็นเกวียนหล่นถึงพื้น
๒. มีกรรมการ ๑ คนทำหน้าที่ควบคุมการแข่งขัน

กีฬาพื้นบ้านเบ็ดเตล็ดตามตัวอย่างดังกล่าวสามารถนำมาใช้แข่งขันในโอกาสต่างๆ ได้ เหมาะสำหรับจัดเป็นกีฬาสำหรับมวลชนเล่นเพื่อการออกกำลังกายเพราะเล่นง่าย สามารถเล่นได้ทุกเพศทุกวัย ไม่ต้องมีสถานที่เฉพาะ ถ้ามีการเผยแพร่ให้มีการเล่นกีฬาพื้นบ้านกันมากๆ และเป็นประจำจะช่วยให้ประชาชนมีโอกาสดอกกำลังกายและสร้างความรักการออกกำลังกายมากขึ้น ช่วยส่งเสริมทักษะไปสู่การเล่นกีฬาสากล และยังเป็นการปลูกฝังความเข้าใจในวัฒนธรรมทางกีฬาของไทยให้กับคนรุ่นใหม่ได้มากขึ้น

บทที่ ๗

คุณค่าของกีฬาพื้นบ้าน

กีฬาพื้นบ้านของไทยทั้งกีฬาที่มีรูปแบบการเล่นที่แน่นอนจนเป็นที่ยอมรับกันทั่วไป และกีฬาพื้นบ้านเบ็ดเตล็ดล้วนเป็นสิ่งที่มีความค่าอย่างยิ่งกับสังคมไทย คุณค่าของกีฬาพื้นบ้านไทยพอกล่าวได้ดังนี้

๑. คุณค่าทางด้านร่างกาย จิตใจ และสติปัญญา

การพิจารณาคุณค่าทางด้านร่างกายของกีฬาพื้นบ้านไทยถ้าพิจารณาจากเรื่องสมรรถภาพทางกายจะพบว่าการเล่นกีฬาพื้นบ้านเป็นการฝึกความอดทน ความเข้มแข็ง ความแข็งแรง ช่วยสร้างพลังกำลังทางกาย ทำให้หัวใจ ปอด ระบบการไหลเวียนโลหิตทำงานได้เป็นอย่างดี เช่น พายเรือ ชกมวย กระบี่กระบอง ซักคะเย่อ วิ่งวัวคน เป็นต้น นอกจากนี้กิจกรรมบางประเภทยังช่วยสร้างความคล่องตัวในการเคลื่อนไหว เช่น ลิงจับหลัก ตีคลี เป็นต้น รวมทั้งช่วยสร้างความอ่อนตัว สร้างการทรงตัวที่ดี นอกจากนี้กีฬาพื้นบ้านจะสามารถเสริมสร้างสมรรถภาพทางกายให้แก่ผู้เล่นได้อย่างดีแล้ว การเล่นกีฬาพื้นบ้านอย่างสม่ำเสมอยังทำให้ผู้เล่นสามารถถ่ายโยงทักษะจากการเล่นกีฬาพื้นบ้านไปสู่การเล่นกีฬาสากลได้ด้วย เช่น การเล่นตีคลีของไทยสามารถนำไปสู่การเล่นกีฬาฮอกกี้ การฝึกศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัวของไทยทั้งมวยไทยและกระบี่กระบองผู้ฝึกจะต้องใช้อวัยวะทุกส่วนในการต่อสู้ซึ่งทำให้อวัยวะต่างๆ เกิดความคล่องตัว นอกจากนี้ทักษะของมวยไทยยังนำไปสู่การเล่นกีฬาสากลหลายชนิด เช่น การใช้หมัดสามารถนำไปสู่การเล่นกรีฑาประเภททุ่ม 'พุง' 'ขว้าง' ได้ สำหรับกระบี่กระบองนั้นการฝึกกระบี่อย่างเดียวก็นับเป็นพื้นฐานในการเล่นกีฬาสากลหลายชนิด เช่น เทเบิลเทนนิสที่ใช้ทักษะของข้อมือซึ่งอยู่ในวิธีการฝึกซ้อมกระบี่ การเล่นกอล์ฟที่ต้องใช้ช่วงสวิงมือใช้ในการฝึกซ้อมวิธีการตีกระบี่ที่ถูกต้องและสวยงามที่ต้องฝึกการใช้ช่วงสวิงเช่นเดียวกัน การเล่นตะกร้อทักษะของตะกร้อจะทำให้ผู้เล่นสามารถเล่นฟุตบอลได้ดี และท่าของการเล่นตะกร้อลอดห่วงบางอย่างเป็นพื้นฐานของยิมนาสติก เช่น ท่าหน้าวรุณ ลูกสั้นพับเพียบไขว้ เป็นต้น การเดินไม้โกกเกทช่วยฝึกเรื่องการทรงตัวที่สามารถนำไปใช้ได้ในการเล่นยิมนาสติก การวิ่งวัวคนเป็นพื้นฐานของการวิ่งระยะสั้น ในสมัยก่อนผู้ที่แข่งวิ่งวัวคนเมื่อไปเล่นกรีฑาจะเป็นผู้ที่วิ่งระยะสั้นได้ดี การวิ่งกระสอบจะช่วยให้มีทักษะของการวิ่งถี่ๆ ซึ่งเป็นทักษะที่เหมาะสมสำหรับการเล่นฟุตบอล ตัวอย่างกีฬาพื้นบ้านที่กล่าวมานี้เป็นเพียงกีฬาบางประเภทเท่านั้นความจริงแล้วกีฬาพื้นบ้านอื่นๆ ยังสามารถถ่ายโยงทักษะไปสู่กีฬาสากลได้อีกมากมาย

สำหรับทางด้านจิตเจ้านั้นการเล่นกีฬาพื้นบ้านสามารถพัฒนาสมรรถภาพทางจิตได้เป็นอย่างดี เช่น กีฬาการต่อสู้ป้องกันตัวผู้เล่นจะต้องมีจิตใจที่เข้มแข็ง ทรหดอดทน ผู้เล่นจะต้องฝึกให้ใช้พลังจิตควบคู่กับการใช้พลังกายให้เป็นหนึ่งเดียวกัน การเล่นว้าวก็เช่นเดียวกัน

ผู้เล่นจะต้องรู้จักการบังคับจิตและการบังคับกายคือมือให้สามารถบังคับทิศทางของวาวให้เป็นไปตามที่ต้องการ นอกจากนี้ถ้าจะพิจารณาเรื่องของความสนุกสนานและการผ่อนคลายจิตใจนั้น เราจะเห็นได้ว่าการเล่นกีฬาพื้นบ้านมักมีความมุ่งหมายเพื่อความสนุกสนานเพลิดเพลินเป็นสำคัญไม่เน้นเรื่องการเป็นเลิศทางกีฬา ดังนั้น ผู้เล่นจึงมีความสนุกสนานแม้แข่งขันแพ้ก็ไม่รู้สึกเสียใจหรือมีความกดดัน

กีฬาพื้นบ้านกับคุณค่าในด้านการพัฒนาสติปัญญา นั้น จะเห็นได้ว่ากิจกรรมแต่ละประเภทผู้เล่นต้องอาศัยการวางแผนการเล่น โดยการสังเกตสภาพแวดล้อม สังเกตผู้ร่วมทีม และคู่แข่ง มีการตัดสินใจแก้ปัญหาเฉพาะหน้าที่เกิดขึ้นขณะทำการแข่งขันเพื่อให้เป็นผู้นำ เช่น การชกมวย การเล่นวาว การเตะตะกร้อ เป็นต้น ผู้ที่เล่นกีฬาเหล่านี้เป็นประจำเท่ากับเป็นการฝึกสติปัญญาไวหวัพบ่อยอยู่เสมอ

๒. คุณค่าทางด้านคุณธรรม

กีฬาพื้นบ้านไทยแฝงปรัชญาในการดำรงชีวิตและคุณธรรมหลายประการ เช่น การเล่นตะกร้อวงที่ลักษณะของการเล่นนั้นผู้เล่นแต่ละคนจะต้องช่วยกันประคับประคองลูกตะกร้อให้ทุกคนสามารถแตะได้โดยไม่ตกลงพื้น ลูกตะกร้อที่ทำท่าจะเสียหากมีผู้เล่นที่มีความสามารถจะแก้ไขให้เป็นลูกดีสามารถเล่นต่อได้ ถ้าจะพูดว่าการเล่นตะกร้อวงเป็นการตอบสนองกับแนวคิดของการช่วยกันแก้ไขในสิ่งผิดก็คงจะได้ อีกตัวอย่างหนึ่งคือการฝึกศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัว จะเห็นได้ว่ามีแนวคิดของการอบรมให้ผู้เรียนมีพรหมวิหาร ๔ มีความกตัญญูตบเวทีต่อแผ่นดินเกิด ต่อครูที่อบรมสั่งสอน ฝึกให้มีความรักความสามัคคี ความมีน้ำใจ และการให้อภัย การวิ่งสามขาเป็นการสอนการทำงานเป็นทีมที่เริ่มจากคนเพียงสองคนที่ต้องมีการทำงานอย่างพร้อมเพรียงสอดรับประสานกันอย่างดีจึงจะสามารถวิ่งได้ถึงที่หมาย การแข่งขันเรือพาย การวิ่งตะขาบ กระโดดเชือกหมู่ เป็นการทำงานเป็นทีมหลายคนที่ต้องมีการทำงานประสานอย่างดี การเล่นช่างศึกเป็นการสอนเรื่องของการวางแผน การทำงานเป็นทีมและการเห็นอกเห็นใจผู้อื่น เป็นต้น จะเห็นได้ว่ากีฬาพื้นบ้านดังกล่าวล้วนเป็นการสอนเรื่องของการทำงานเป็นทีมทั้งสิ้น ใครว่าคนไทยเล่นกีฬาเป็นทีมไม่เป็นจึงเป็นความเข้าใจผิด เพราะกีฬาพื้นบ้านไทยนั้นเล่นกันเป็นทีมมานานแล้ว และยังสอดแทรกคุณธรรม ปรัชญาในการดำเนินชีวิตให้แก่ผู้เล่นอีกด้วย ดังนั้น เมื่อเรานำกีฬาพื้นบ้านมาใช้สอนหรือเผยแพร่แก่คนในยุคปัจจุบัน ควรมีการอธิบายหรือชี้แจงให้เห็นถึงปรัชญาหรือแนวคิดที่แฝงอยู่ในกีฬาพื้นบ้านแต่ละประเภท ซึ่งเป็นแก่นของกีฬามากกว่าการแข่งขันหรือการเล่นเพื่อหวังชัยชนะ

นอกจากปรัชญาและคุณธรรมดังกล่าวแล้วกีฬาพื้นบ้านยังสามารถพัฒนาผู้เล่นในเรื่องต่างๆ ตามปรัชญาของตัวกีฬาเองอีกด้วย เช่น ความมีน้ำใจนักกีฬา ความสามัคคี ความมีระเบียบวินัย เป็นต้น ดังเช่นตัวอย่างคำกล่าวของ พลเอก เจ้าพระยามรณมพิ ความว่า

“...ตามพระบรมราชมติในล้นเกล้า ฯ รัชกาลที่ ๖ ซึ่งทรงถือว่าการกีฬาเป็นยอดของวิธีการอบรมบ่มนิสัยมนุษย์ เพราะคนที่จะเป็นคนดีได้นอกจากจะมีวิชาความรู้อันจัดเป็นการศึกษาชั้นหนึ่ง และต้องมีจริยศึกษาอันเป็นเครื่องอบรมบ่มนิสัยให้มีสัมมาปฏิบัติอีกภาคหนึ่ง แล้วยังต้องมีพลศึกษาซึ่งมีการกีฬาเป็นสิ่งสำคัญอีกภาคหนึ่ง...การกีฬาสอนให้รู้จักการต่อสู้ซึ่งๆ หน้า การรู้จักแพ้รู้จักชนะ และเห็นใจซึ่งกันและกันและเป็นเครื่องบำบัดความอ่อนแออันเป็นทางนำมาซึ่งโรคภัยไข้เจ็บเป็นการตัดทอนความก้าวหน้าของชีวิต...”

และนาวาเอก หลวงศุภชลาศัย อธิบดีกรมพลศึกษาได้กล่าวถึงคุณค่าของกีฬากับการพัฒนาคนไว้ดังนี้

“...การกีฬาที่จัดให้มีขึ้นนั้นมีวัตถุประสงค์อันสำคัญก็คือเพื่ออบรมจิตใจ ส่วนร่างกายที่เกิดความแข็งแรงนั้น นับว่าเป็นแต่เพียงวัตถุลอยได้เท่านั้นที่ติดตามมาภายหลัง... ประเทศชาติใดมีคนจิตใจเป็นนักกีฬามาก ย่อมทำความเจริญให้เกิดขึ้นอย่างน่าปลื้มใจ คำว่า “นักกีฬา” หาได้หมายความว่าเฉพาะแต่ผู้เคยเข้าแข่งขันกีฬานั้นหาไม่ มีความหมายตลอดถึงทุกคนที่ยืนอยู่บนพื้นดินนี้ และที่มีจิตใจงาม รู้จักการยับยั้งชั่งใจ กับมีความละเอียดรอบคอบ ก็ถือว่าเป็นนักกีฬาได้...”

จะเห็นได้ว่ากีฬามีไว้เพื่อพัฒนาคนมากกว่าเพื่อการตัดสินแพ้ชนะ และคุณสมบัตินี้คือคุณค่าของกีฬาพื้นบ้านไทยที่มีมานานแล้ว

๓. คุณค่าทางด้านสังคม

กีฬาพื้นบ้านไทยมีคุณค่าที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชาติ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตของคนไทย สะท้อนถึงความเชื่อและค่านิยมของคนไทย ดังที่ พลเอก ประภาส จารุเสถียร นายกรัฐมนตรีไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์ ได้กล่าวไว้ในการแข่งขันกีฬาไทยว่า

“การกีฬา นอกจากจะยังประโยชน์ให้ผู้เล่น มีพลานามัยสมบูรณ์แล้ว ยังเป็นเครื่องกลมเกลียวจิตใจให้ผ่องใส เป็นผู้มีระเบียบวินัย ปลูกสามัคคีระหว่างหมู่คณะ สร้างความมั่นคงให้แก่ประเทศชาติ กีฬาไทยนอกจากจะได้ผลดังกล่าว ยังแสดงออกซึ่งศิลปะและวัฒนธรรมของชาติไทยให้โลกรู้ว่าไทยนั้นเป็นชาติที่เจริญมาแต่โบราณกาล ควรที่เราชาวไทยจักได้เทอดทูนรักษาไว้มิให้เสื่อมสูญ”

จอมพลเรือ หลวงยุทธศาสตร์โกศล นายกลสมาคมกีฬาไทยฯ คนที่ ๖ ได้กล่าวถึงกีฬาพื้นบ้านไทย ไว้ว่า

“...อันการกีฬานั้น ย่อมเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปแล้วว่าเป็นเครื่องสร้างสรรค์และส่งเสริมคุณธรรมและสามัคคีธรรมของประชากรทั่วโลกอย่างยิ่ง เหตุนี้

ชาติต่าง ๆ ที่เจริญแล้ว จึงต่างพยายามปรับปรุงและส่งเสริมการกีฬาประจำชาติของตนให้ก้าวหน้ายิ่งขึ้นด้วยความมุ่งหมายที่จะนำออกเผยแพร่แก่ชาวโลก เพื่อเป็นการเชิดชูชาติของตน เพราะกีฬาเป็นศิลปะประจำชาติส่วนหนึ่ง เป็นสัญลักษณ์แห่งวัฒนธรรมและอารยธรรมของชาติโดยแท้ ชาติไทยเราก็มีกีฬาประจำชาติอยู่มากมาย ซึ่งล้วนเป็นสิ่งที่แปลกที่นาดู น่าสนใจ และน่าจะออกเผยแพร่แก่ชาวโลก อันจะนำมาซึ่งชื่อเสียงเกียรติคุณให้แก่ประเทศชาติไทย...”

และ ศาสตราจารย์ ศิลป์ พีระศรี ได้ให้ข้อคิดเกี่ยวกับกีฬาพื้นบ้าน ไว้ว่า

“...กีฬาเพื่อความสนุกสนานนั้น ควรนับเนื่องเข้าอยู่ในกิจกรรมทางด้านวัฒนธรรมดังที่ชาติทั้งหลายในสมัยโบราณต่างก็มีกีฬาในชาติของตนเป็นพิเศษเฉพาะ ซึ่งต่อมาก็ฟานนั้น ๆ ได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมในชาติ ฉะนั้นเองกีฬาประเพณี ซึ่งยังคงเล่นสืบทอดกันมาจนทุกวันนี้จึงเป็นการเล่นประจำชาติ ซึ่งมีอาจสูญสิ้นไปได้นับแต่เกิดขึ้น... ด้วยเหตุนี้ การรักษากีฬาประเพณีของไทยให้ดำรงคงอยู่สืบไปนั้นจึงเป็นหน้าที่ของชาติ และเป็นการเคารพบรรพบุรุษของเรา...”

กีฬาพื้นบ้านเป็นสิ่งที่สะท้อนถึงวัฒนธรรมของคนไทย เป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมไทยที่มีค่าสำหรับสังคมที่คนไทยทุกคนควรภาคภูมิใจและช่วยกันรักษาให้เป็นสมบัติของชาติสืบไป นอกจากคุณค่าของสังคมด้านวัฒนธรรมแล้ว คุณค่าทางสังคมในส่วนบุคคลที่เห็นได้ชัดเจนคือ บุคคลที่เล่นกีฬาเป็นประจำจะเป็นผู้ที่สามารถปรับตัวเข้ากับบุคคลอื่น ๆ ได้ง่าย มีบุคลิกที่กล้าแสดงออก รื่นเริง ยอมรับความคิดเห็นของคนอื่น จึงทำให้มีเพื่อนมาก

จากที่กล่าวมาทั้งหมดจะเห็นได้ว่ากีฬาพื้นบ้านไทยมีคุณค่าหลายประการทั้งส่วนบุคคลและส่วนรวม คุณค่าที่อยู่ในกีฬาพื้นบ้านดังกล่าวเป็นคุณค่าที่ผสมผสานอย่างเป็นเนื้อเดียวกันอยู่ในกีฬาแต่ละประเภท คุณค่าเหล่านี้สมควรได้รับการถ่ายทอดและดำรงรักษาไว้ให้แก่คนรุ่นหลังต่อไป ซึ่งการดำรงรักษาและเผยแพร่กีฬาพื้นบ้านไทยจะเป็นการช่วยดำรงรักษาวัฒนธรรมด้านกีฬาของไทยให้ดำรงอยู่คู่ประเทศไทยตลอดไป

เอกสารอ้างอิง

- จิรา บุญประสพ. “เล่นว่าวไทยช่วยต้านภัยยาเสพติด”. อสท. Young Traveller. ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๘ เมษายน ๒๕๔๕. หน้า ๑๒-๑๓.
- ศึกษาธิการ, กระทรวง สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. ศิลปะมวยไทย. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๔๐.
- ซัชชัย โกมาร ัต และคณะ. กีฬาพื้นเมืองไทย: ศึกษาและวิเคราะห์คุณค่าทางด้านพลศึกษา. รายงานการวิจัย เงินทุนรัชดาภิเษกสมโภช จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๗.
- ชัย เรืองศิลป์. การละเล่นของเด็กไทย. กรุงเทพฯ : ต้นอ้อ ๑๙๙๙, ๒๕๔๒.
- ประพิน เครือทองศรี. ประวัติ กระบี่-กระบอง. กีฬาไทย ฉบับที่ระลึก ๒๕๐๕. พระนคร : ประสานมิตรการพิมพ์, ๒๕๐๔.
- เดชา กาลบุตร. ประวัติการเล่นและแข่งขันว่าว. กีฬาไทย ฉบับที่ระลึก ๒๕๐๕. พระนคร : ประสานมิตรการพิมพ์, ๒๕๐๔.
- ทองดี ลั่นเผ้ว. ประวัติตะกร้อไทย. กีฬาไทย ฉบับที่ระลึก ๒๕๐๕. พระนคร : ประสานมิตรการพิมพ์, ๒๕๐๔.
- นายชยะ (นามแฝง). ศิลปะแห่งมวยไทย. กรุงเทพมหานคร : เรือนแก้วการพิมพ์, ๒๕๓๗.
- มนเียร พัวไพบุลย์. พัฒนาการของกีฬาว่าวไทย. ปรินญานพนธ์การศึกษามหาบัณฑิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๒๗.
- พลศึกษา, กรม. กีฬาพื้นเมือง. กรุงเทพฯ : ไอเดีย แสควร์, ๒๕๔๐.
- _____. ลานวัด ลานใจ ลานกีฬา ด้านยาเสพติด. สุพรรณบุรี : ออฟเซทอาร์ท, ๒๕๔๑.
- พิมาน แจ่มจรัส. ชุมชุมจดหมายเหตุฝรั่งในเมืองไทย. พระนคร : สำนักพิมพ์ผ่านฟ้าพิทยา, ๒๕๑๐.
- ยุพิน ธาตุศรี. ว่าวไทย. กรุงเทพฯ : สุวิทย์สาสน์, ๒๕๒๖.
- ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๒๕.
- ศิลปากร, กรม. ชีวิตและงานของสุนทรภู่. กรุงเทพมหานคร : ไพลินบุคเนิต, ๒๕๔๓.
- _____. ประชุมพงสาวดาร เล่ม ๑๒. กรุงเทพฯ : คุรุสภา, ๒๕๐๗.
- _____. ตำรับท้าวศรีจุฬาลักษณ์. พระนคร : ศิลปาบรรณาการ, ๒๕๑๓.
- _____. วรรณกรรมสมัยอยุธยา เล่ม ๑ กรุงเทพฯ : กองวรรณคดีและประวัติศาสตร์, ๒๕๒๙.

ศิลปากร, กรม. **วรรณกรรมสมัยอยุธยา เล่ม ๒**. กรุงเทพฯ : กองวรรณคดีและประวัติศาสตร์, ๒๕๓๐.

_____. **วรรณกรรมสมัยสุโขทัย**. กรุงเทพฯ : กองวรรณคดีและประวัติศาสตร์, ๒๕๒๘.

_____. **อิเหนา ฉบับหอสมุดแห่งชาติ**. พระนคร : สำนักพิมพ์คลังวิทยา, ๒๕๐๖.

_____. **ลัทธิธรรมเนียมต่างๆ เล่ม ๒**. กรุงเทพฯ : เจริญรัตน์การพิมพ์, ๒๕๑๕.

_____. **สังข์ทอง**. พระนคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๐๕.

ศิริพร แก้วกำ, **ประเพณีและการเล่นทางน้ำของไทย**. กรุงเทพฯ : คอมแพคท์พริ้นท์, ๒๕๔๑.

ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดนครราชสีมา. **ของดีโคราช เล่ม ๑**. นครราชสีมา : โรงพิมพ์สหสินชัย วัฒนา, ๒๕๒๔.

ส.พลายน้อย (นามแฝง). **เกร็ดโบราณคดีประเพณีไทย**. กรุงเทพฯ : อักษรพิทยา, ๒๕๓๗.

สมบัติ จำปาเงิน. **กีฬาไทย**. กรุงเทพฯ : บริษัท ดันอ้อแกรมมี จำกัด, ๒๕๔๐.

สมาคมกีฬาไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์. **กีฬาไทย ฉบับที่ระลึก ๒๕๐๕**. พระนคร : ประสานมิตรการพิมพ์, ๒๕๐๕.

สมัชชา นิยมศิลป์. **ไปบีนว่าว กันเถอะ**. กรุงเทพฯ : บริษัท เลิฟแอนด์ลิฟเพรส จำกัด, ๒๕๔๓.

สันต์ ท. โกมลบุตร (แปล). **จดหมายเหตุลาลูแบร์ ฉบับสมบูรณ์เล่ม ๑**. พระนคร : สำนักพิมพ์ก้าวหน้า, ๒๕๑๐.

สันต์ ท. โกมลบุตร (แปล). **เล่าเรื่องกรุงสยาม**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ก้าวหน้า, ๒๕๒๐.

สุจิตรา สุกนธทรัพย์. **การวิเคราะห์คุณลักษณะไทย คุณค่าและกระบวนการถ่ายทอดศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัวแบบไทย : กระบี่กระบอง**. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาพัฒนศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๑.

สุนทรภู่. **พระอภัยมณีคำกลอน**. กรุงเทพฯ : ศิลปาบรรณาการ, ๒๕๑๔.

สุเมธ พรหมอินทร์. **ตะกร้อ : กีฬาไทย**. สงขลา : คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, ๒๕๓๙.

สมบัติ ศรีหิรัญยวง. “ว่าวในประเทศไทย”. **อสท. Young Traveller**. ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๘ เมษายน ๒๕๔๕. หน้า ๑๐ - ๑๑.

อภิรักษ์ บัวหนักดี. “คิดถึงกีฬาไทยจากวัยเยาว์ถึงวัยยั้งก์”. **อสท. Young Traveller**. ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๘ เมษายน ๒๕๔๕. หน้า ๔๗ - ๕๘.

_____. “สงครามกลางเวหา”. **อสท. Young Traveller**. ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๘ เมษายน ๒๕๔๕. หน้า ๓๔ - ๔๖.

**คณะกรรมการพิจารณาตัดสินการประกวดต้นฉบับหนังสือสำหรับค้นคว้า
ระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา
กลุ่มพลศึกษา**

๑. นายวิฑิต ชีชีณู	ประธานกรรมการ
๒. นายนพดล จิระบุญดิลก	กรรมการ
๓. นายวิสูตร จันทร์ดุ ้ง	กรรมการ
๔. นายวีระพงษ์ บางท่าไม้	กรรมการ
๕. นายเสนอ ไชยวงศ์	กรรมการ
๖. นางสุกัญญา งามบรรจง	กรรมการ
๗. นายศรัณย์ จันทรวง	กรรมการและเลขานุการ

ผู้เรียบเรียง

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สุจิตลา สุคนธ์ทรัพย์

บรรณาธิการที่ปรึกษา

นางสุกัญญา งามบรรจง

บรรณาธิการ

นายศรัณย์ จันทรวง

ผู้ช่วยบรรณาธิการ

นายนิคม เหล่าสีชัย

ผู้ออกแบบจัดทำรูปเล่ม

นายพินิจ สุขะสันต์

นายอนุ กัษ วังสีใหญ่

